

การศึกษาในระดับภาคและจังหวัด

จังหวัดขอนแก่น เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การศึกษาในระดับภาคและจังหวัด จึงเป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของจังหวัดกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด โดยจะศึกษาถึงปัจจัยต่าง ๆ อันจะส่งผลกระทบต่อสภาพของเทศบาลเมืองขอนแก่นต่อไป

สภาพทางกายภาพ

1. ขนาดและที่ตั้ง

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อยู่ระหว่างเส้นละติจูดที่ 14 องศา 7 ลิปดา เหนือ กับละติจูดที่ 18 องศา 26 ลิปดา เหนือ และลองจิจูดที่ 100 องศา 54 ลิปดา ตะวันออก กับลองจิจูดที่ 105 องศา 38 ลิปดา ตะวันออก มีขนาดพื้นที่ 168,853.3 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 33.92 ของพื้นที่ทั้งประเทศ จังหวัดที่มีพื้นที่มากที่สุด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดขอนแก่นมีขนาดพื้นที่เป็นลำดับที่ 6 ของภาค คือมีพื้นที่ 10,886.0 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 2.12 ของประเทศ

จังหวัดขอนแก่นตั้งอยู่ระหว่างเส้นละติจูดที่ 15 องศา 40 ลิปดา เหนือ กับละติจูดที่ 17 องศา 5 ลิปดา เหนือ และลองจิจูดที่ 101 องศา 45 ลิปดา ตะวันออก กับลองจิจูดที่ 103 องศา 15 ลิปดา ตะวันออก ห่างจากกรุงเทพมหานครไปตามถนนมิตรภาพ เป็นระยะทางประมาณ 445 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ จด จังหวัดอุดรธานีที่อำเภอโนนสัง อำเภอหนองแสง
อำเภอโนนสะอาด และอำเภอสว่างแดนดิน

การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

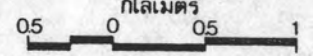
แสดง : ที่ตั้งจังหวัดขอนแก่น

- ที่ตั้งเทศบาลเมืองขอนแก่น
- ▨ ที่ตั้งจังหวัดขอนแก่น

มาตราส่วน

1:30,000

กิโลเมตร

ที่มา :

แผนที่ 3.1

ทิศใต้	จค	จังหวัดบุรีรัมย์ ที่อำเภอชุมพลบุรี และจังหวัดนครราชสีมา ที่อำเภอบัวใหญ่กับอำเภอประทาย
ทิศตะวันออก	จค	จังหวัดกาฬสินธุ์ที่อำเภอท่าคันโท อำเภอห้วยเม็ก และ กิ่งอำเภอหนองกุงศรี จังหวัดมหาสารคามที่อำเภอ เชียงยืน อำเภอบรบือ และอำเภอโกสุมพิสัย
ทิศตะวันตก	จค	จังหวัดเลยที่อำเภอภูกระดึง จังหวัดชัยภูมิที่อำเภอ ภูเขียวและอำเภอกอนสาร และจังหวัดเพชรบูรณ์ที่ อำเภอหล่มเก่า

2. การแบ่งเขตการปกครอง

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย 17 จังหวัด 199 อำเภอ กับ 37 กิ่ง
อำเภอ 2,021 ตำบล และ 22,870 หมู่บ้าน มีการปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งเป็นเทศบาล
เมือง 17 แห่ง เทศบาลตำบล 8 แห่ง และสุขาภิบาล 213 แห่ง

จังหวัดขอนแก่น แบ่งเขตการปกครองส่วนภูมิภาค เป็น 15 อำเภอ 5 กิ่งอำเภอ
การปกครองส่วนท้องถิ่น มีองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง เทศบาล
ตำบล 3 แห่ง และสุขาภิบาล 16 แห่ง การปกครองส่วนท้องถิ่น แบ่งเป็น 146 ตำบล 1,651
หมู่บ้าน มีรายละเอียดดังตาราง 3.1

เทศบาลเมืองขอนแก่น ได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลเมือง โดยพระราชกฤษฎีกา
จัดตั้งเทศบาลเมืองขอนแก่น มีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2478 ส่วนสุขาภิบาลอยู่ใน
อำเภอต่าง ๆ มีดังนี้

อำเภอเมืองขอนแก่น	:	ส.ท่าพระ	(8.00 ตารางกิโลเมตร)
อำเภอหนองเรือ	:	ส.หนองเรือ	(6.00 ตารางกิโลเมตร)
		ส.คอนโมง	(1.47 ตารางกิโลเมตร)
		ส.หนองแก	(2.50 ตารางกิโลเมตร)
อำเภอน้ำพอง	:	ส.วังชัย	(9.00 ตารางกิโลเมตร)
		ส.หนองแก	(12.00 ตารางกิโลเมตร)

ตาราง 3.1 การแบ่งเขตการปกครองของจังหวัดขอนแก่น

เขตการปกครอง			ตำบล		หมู่บ้าน		สุขาภิบาล	
อำเภอ	พื้นที่	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เมืองขอนแก่น	632.77	6.25	14	10.07	171	10.36	1	6.25
กระนวน	619.00	6.11	7	5.04	79	4.79	1	6.25
น้ำพอง	454.30	4.48	11	7.91	122	7.40	2	12.50
อุบลรัตน์	385.00	3.80	5	3.59	45	2.73	1	6.25
ภูเวียง	1,084.00	10.70	13	9.35	140	8.48	1	6.25
สีชมพู	383.00	3.78	4	2.88	55	3.33	1	6.25
ชุมแพ	918.50	9.07	8	5.76	130	7.87	1	6.25
หนองเรือ	412.20	4.07	10	7.19	112	6.78	3	18.75
บ้านฝาง	393.00	3.88	5	3.60	57	3.45	-	-
มัญจาคีรี	922.00	9.10	10	7.19	122	7.40	1	6.25
ชนบท	291.50	2.88	5	3.60	62	3.76	1	6.25
เวียงชัย	282.00	2.78	6	4.32	53	3.21	1	6.25
พล	672.00	6.63	8	5.76	99	5.99	-	-
หนองสองห้อง	511.60	5.05	7	5.04	109	6.60	1	6.25
บ้านไผ่	795.00	7.85	13	9.35	165	9.99	-	-
กิ่ง อ.เขาสวนกวาง	550.60	5.43	3	2.16	36	2.18	1	6.25
กิ่ง อ.พระยืน	464.80	4.59	3	2.16	32	1.94	-	-
กิ่ง อ.เวียงใหญ่	188.00	1.86	4	2.88	36	2.18	-	-
กิ่ง อ.เปือยน้อย	172.00	1.69	3	2.16	26	1.57	-	-
กิ่ง อ.ภูผาม่าน	*	*	*	*	*	*	*	*
รวม	10,130.72	100.0	139	100.0	1,651	100.0	16	100.0

หมายเหตุ : * ไม่มีข้อมูล

ที่มา : กองวิชาการสถิติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ

อำเภอชุมแพ	: ส.โนนทัน	(5.00 ตารางกิโลเมตร)
อำเภอภูเวียง	: ส.บ้านเรือ	(1.00 ตารางกิโลเมตร)
อำเภอกระนวน	: ส.หนองโก	(3.59 ตารางกิโลเมตร)
อำเภอมัญจาคีรี	: ส.มัญจาคีรี	(2.86 ตารางกิโลเมตร)
อำเภอชนบท	: ส.ชนบท	(3.51 ตารางกิโลเมตร)
อำเภอหนองสองห้อง	: ส.หนองสองห้อง	(6.00 ตารางกิโลเมตร)
อำเภออุบลรัตน์	: ส.เขื่อนอุบลรัตน์	(4.70 ตารางกิโลเมตร)
อำเภอแวงน้อย	: ส.แวงน้อย	(4.00 ตารางกิโลเมตร)
อำเภอสีชมพู	: ส.สีชมพู	(3.00 ตารางกิโลเมตร)
อำเภอเขาสวนกวาง	: ส.เขาสวนกวาง	(9.00 ตารางกิโลเมตร)

3. ภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แบ่งเป็นเขตย่อยตามลักษณะธรณีสัณฐาน และโครงสร้างได้ 4 เขต คือ ทิวเขาและที่สูงทางด้านทิศตะวันตก ทิวเขาและภูเขาไฟทางด้านทิศใต้ ที่ราบลุ่มน้ำแม่น้ำชีและแม่น้ำมูล และที่ราบตอนบนริมฝั่งแม่น้ำโขง จากการศึกษาเนื้อที่ของแผ่นดิน จำแนกตามระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล จากแผนที่ภูมิประเทศ กรมแผนที่ทหาร พบว่า สภาพพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณร้อยละ 60.63 เป็นที่ราบและที่ราบเนิน และอีกประมาณร้อยละ 31.82 เป็นที่ราบเชิงเขาหรือที่ราบสูงขอยแบ่งส่วนที่เหลือร้อยละ 7.75 เป็นทิวเขา เมื่อพิจารณาจากความสูงจากระดับน้ำทะเล ความต่างระดับสัมพันธ์และความต่างระดับสมบูรณ์ แสดงว่า มีพื้นดินถูกกัดกร่อนออกไปมากกว่าร้อยละ 80 ทำให้สภาพพื้นที่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่จะราบเรียบ และจะต่ำกว่า 200 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง

จังหวัดขอนแก่นมีพื้นที่อยู่ในระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ต่ำกว่า 200 เมตรลงมา โดยมีร้อยละ 60 เป็นที่ราบและที่ราบลาดเนิน ร้อยละ 29 เป็นที่ราบเชิงเขา และอีกร้อยละ 11 เป็นพื้นที่ของทิวเขา

พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดขอนแก่นเป็นที่ราบลุ่มน้ำพองและลุ่มน้ำชีล่าง บริเวณ

การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

แสดง : ภูมิประเทศ ตามเส้นระดับความสูง

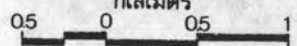
- มากกว่า 250
- 200 - 250
- ต่ำกว่า 200

- แม่น้ำ
- แหล่งน้ำธรรมชาติ
- เขตเมือง

มาตราส่วน

1:30,000

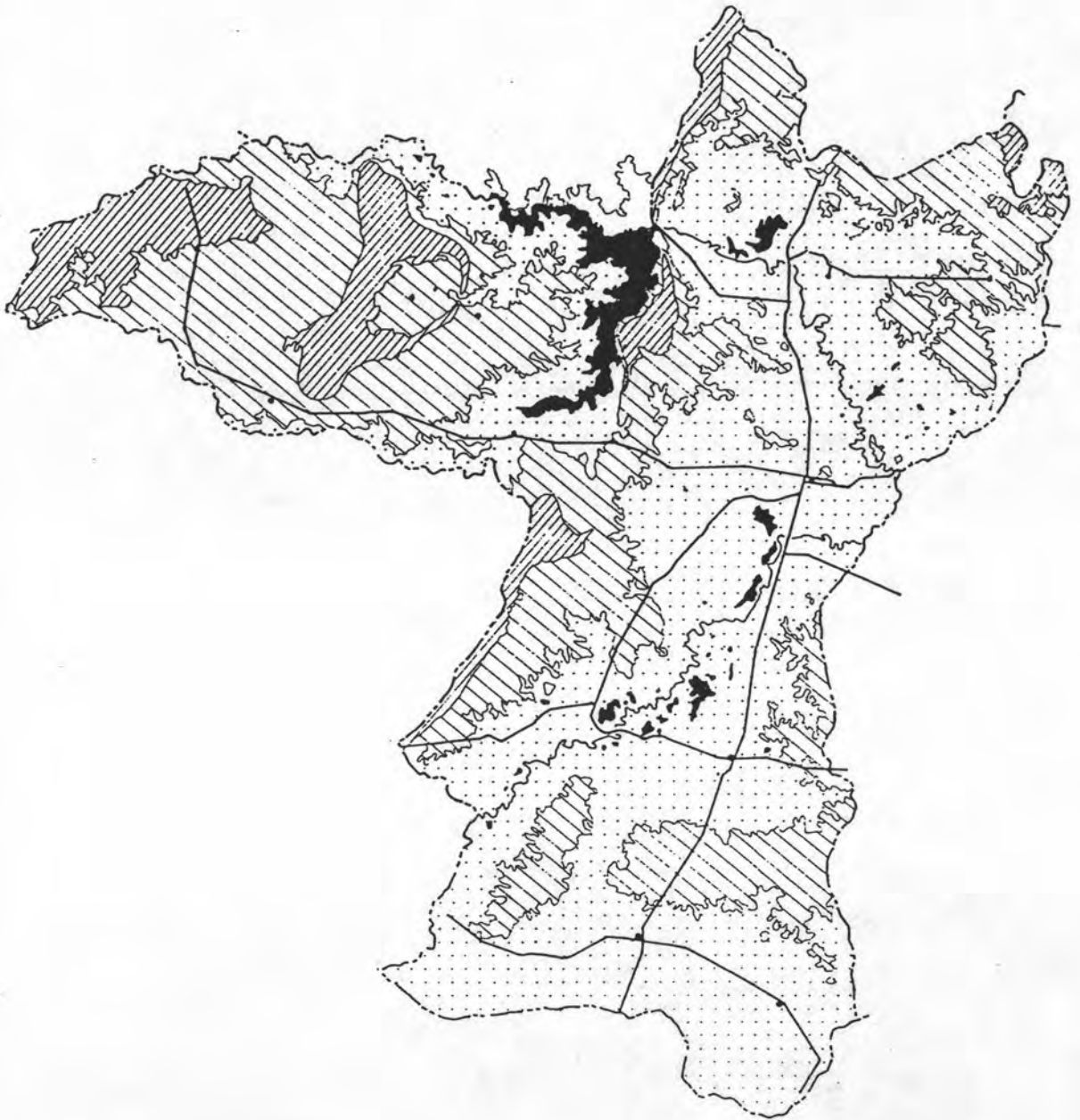
กิโลเมตร

ที่มา : การใช้ที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, กรมพัฒนาที่ดิน.

แผนที่ 3.2

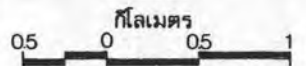

การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

แสดง : ภูมิประเทศ จังหวัดขอนแก่น จำแนกตามความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง

- ต่ำกว่า 200 เมตร
  - 300 - 500 เมตร
- 200 - 300 เมตร
  - มากกว่า 500 เมตร
  - แหล่งน้ำธรรมชาติ

มาตราส่วน
1:30,000

แผนที่ 3.3

ที่มา : การใช้ที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, กรมพัฒนาที่ดิน.

ระหว่างลำน้ำเป็นที่ลุ่มหนองบึง และทะเลสาบรูปแอกเก่า น้ำหลากท่วมในฤดูฝน ที่ราบที่สำคัญ ได้แก่ ที่ราบลุ่มน้ำพอง ในอำเภอน้ำพอง ที่ราบระหว่างลุ่มน้ำพองกับลุ่มน้ำชีล่าง ของกิ่งอำเภอบ้านฝางกับอำเภอบ้านไผ่ บริเวณที่ราบที่ห่างจากลำน้ำสายสำคัญมีลักษณะเป็นราบลาดเป็นคลื่น พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ในการทำนา บริเวณที่ดอนใช้ในการตั้งถิ่นฐาน ซึ่งเป็นที่ตั้งของอำเภอสำคัญ ๆ เช่น อำเภอบ้านไผ่ อำเภอพล อำเภอเวียงน้อย อำเภอหนองสองห้อง อำเภอน้ำพอง และอำเภอบ้านฝาง ที่ราบดังกล่าวมีความสูงจากระดับน้ำทะเลไม่เกิน 200 เมตร และมีความต่างระดับไม่เกิน 30 เมตร

พื้นที่ที่มีขนาดรองลงมาจากที่ราบลุ่มน้ำ ได้แก่ ที่ราบเชิงเขาและทิวเขา กระจายอยู่ทางเหนือ บริเวณกิ่งอำเภอเขาสวนกวาง อำเภอกระนวน ทางด้านใต้ในอำเภอเปือยน้อย และกิ่งอำเภอเวียงใหญ่ ทางด้านตะวันตกของพื้นที่จังหวัดเป็นที่ราบเชิงเขา อยู่ในอำเภอบ้านฝาง อำเภอมัญจาคีรี อำเภอภูเวียง อำเภอสีชมพู และกิ่งอำเภอภูผาม่าน ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ตั้งถิ่นฐานและปลูกพืชไร่ เนื่องจากเป็นที่ดอน มีความสูงจากระดับน้ำทะเลอยู่ระหว่าง 300-500 เมตร จากระดับน้ำทะเล

4. ภูมิอากาศ

อ็อลาร์ต (A.L.Van Den Eelaart) ได้จำแนกประเภทเขตภูมิอากาศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยยึดเกณฑ์ปริมาณน้ำฝน และจำนวนวันที่มีฝนตก ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) ภูมิอากาศเขตร้อนชื้นในเขตร้อนที่มีฤดูฝนยาว (Tropical Monsoon Climate with Long Rainy Season) ซึ่งมีความชื้นสูงเพียงระยะเวลา 6.5-8 เดือน แบ่งเป็นเขตย่อย ๆ 2 เขต คือ

(1) บริเวณที่มีฝนตกหนัก (With High Rainfall) ปรากฏอยู่ในเขตเดียว คือ เขตพื้นที่ด้านคันลม (Wind Ward) ของทิวเขาใหญ่ ซึ่งเป็นทิวเขาสูง ส่วนหนึ่งอยู่ในจังหวัดนครราชสีมา

(2) บริเวณที่เป็นภูเขา ซึ่งในหุบเขามีกฎอากาศที่อากาศเย็นและแห้งแล้ง (Mountainous with and Dry Season in Valleys) พบทั่วไปในเขตที่สูงและภูเขา ทางด้านตะวันตก ทางด้านใต้ของทิวเขาสันกำแพง พนมดงรัก และภูแดนไทย ทิวเขาภูพานใน จังหวัดสกลนครและกาฬสินธุ์

2) ภูมิอากาศเขตร้อนชื้นที่มีฤดูฝนและฤดูแล้ง (Tropical Monsoon Climate with Rainy and Dry Season) ซึ่งมีความชื้นระหว่าง 5.5-6.5 เดือน แบ่งเป็นเขทย่อยได้ 3 เขต คือ

(1) บริเวณที่มีฝนพอมประมาณ หรือฝนหนัก (With Moderate to High Rainfall) พบทั่วไปเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ในแอ่งสกลนคร ด้านต้นลมของทิวเขาภูพาน และ จังหวัดอุบลราชธานีบางส่วน

(2) บริเวณที่มีฝนน้อย (With Low Rainfall) กระจายบริเวณขอบ ด้านตะวันตกตั้งแต่ทิวเขาคงพญาเย็น ลงมาจนถึง อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา และด้านใต้ของ ภาคบริเวณพื้นที่เขตอับลม ของทิวเขาพนมดงรักในจังหวัดนครราชสีมา สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และอุบลราชธานีบางส่วน

(3) บริเวณที่มีฝนน้อยมีฤดูกาล ให้มีอากาศเย็นและแห้งแล้ง (With Low Rainfall and Cold Dry Season) พบบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำในจังหวัดเลย

3) ภูมิอากาศเขตร้อนชื้นที่มีฤดูแล้งยาว (Tropical Monsoon Climate with Long Dry Season) มีความชื้นระยะยาว 4.5-5.5 เดือน เป็นบริเวณที่มีฝนตกน้อย (With Low Rainfall) กระจายตอนกลางแอ่งโคราชในจังหวัดขอนแก่น ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และบางส่วนของจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งเป็นแหล่งปลูกปอที่สำคัญของภาค

จังหวัดขอนแก่นมีที่ตั้งอยู่ตอนกลางของภาค เมื่อพิจารณาจากปัจจัยทางด้าน ความชื้น และอุณหภูมิจัดว่าจังหวัดขอนแก่นมีภูมิอากาศเขตร้อนชื้นที่มีฤดูแล้งยาว (Tropical Monsoon Climate with Long Dry Season and Low Rainfall) มีความชื้นระยะ เวลานาน 4.5-5.5 เดือน

ลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ มีความสัมพันธ์กับฤดูหนาวของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลจากการแผ่ลงมาจากใต้ของมวลอากาศเย็น ตั้งแต่ปลายเดือนตุลาคม ทำให้ขอนแก่นมีอากาศหนาวเย็นลง อุณหภูมิในฤดูหนาวเฉลี่ยต่ำสุด 16 องศาเซลเซียส ความเร็วของลมวัดได้สูงสุด 40 น็อต ลมจะพัดแรงในเดือนพฤศจิกายน และต้นเดือนมีนาคม แล้วสิ้นสุดในเดือนมีนาคม

ลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ มีความชื้นสัมพัทธ์กับฤดูฝนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พัดผ่านจังหวัดขอนแก่นทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้มีเมฆมาก และมากที่สุดในเดือนสิงหาคม มีฝนตกกระจายทั่วไปของพื้นที่ เริ่มพัดในปลายเดือนเมษายนถึงเดือนกันยายน

จังหวัดขอนแก่น มีลมฟ้าอากาศ 3 ฤดูกาล เช่นเดียวกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่

- ฤดูหนาว เริ่มกลางเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ระยะที่อิทธิพลของลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือปกคลุมทั้งจังหวัด ความเร็วลมวัดได้เฉลี่ยสูงสุดในเดือนพฤศจิกายน 3.8 น็อต และวัดได้สูงสุด 40 น็อต ในเดือนมีนาคม เป็นลมเย็นและแห้ง ทำให้อุณหภูมิทั่วไปลดต่ำลง อุณหภูมิค่าสุดวัดได้ในเดือนธันวาคม 5.6 องศาเซลเซียส หมอกปกคลุมทั่วไปเฉลี่ย 5.1 วันในเดือนพฤศจิกายน ปริมาณน้ำฝนวัดได้น้อยมากในเดือนธันวาคม คือ 2.9 มิลลิเมตร

- ฤดูร้อน เริ่มประมาณเดือนมีนาคมถึงกลางเดือนพฤษภาคม ลมมรสุมจะเปลี่ยนทิศทางจากตะวันตกเฉียงเหนือเป็นตะวันตกเฉียงใต้ ความเร็วลมวัดได้สูงสุด 47 น็อต ในต้นเดือนพฤษภาคม ทิศทางการพัดของลมไม่แน่นอน อุณหภูมิเฉลี่ยวัดได้ 29.9 องศาเซลเซียส อุณหภูมิค่อนข้างสูงในฤดูร้อน เนื่องจากเป็นช่วงที่ทำมุมตั้งฉากกับดวงอาทิตย์ อุณหภูมิสูงสุดวัดได้ 42.8 องศาเซลเซียส

- ฤดูฝน เริ่มประมาณเดือนพฤษภาคมถึงกลางเดือนตุลาคม อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ทำให้เกิดฝนกระจายทั่วไป ปริมาณน้ำฝนในช่วงฤดูฝนเฉลี่ย 1,105.5 มิลลิเมตร คิดเป็นร้อยละ 87.5 ของปริมาณน้ำฝนทั้งปี ปริมาณน้ำฝนวัดได้สูงสุดเฉลี่ย 276.79 มิลลิเมตร อุณหภูมิเฉลี่ย 28.5 องศาเซลเซียส ซึ่งแม้จะจัดว่าเป็นเขตแล้งฝนของภาค แต่ก็

พอเพียงสำหรับการปลูกข้าวนาปี ปัญหาส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับฝนทิ้งช่วง และปริมาณน้ำฝนจาก พายุดีเปรสชันในช่วงปลายฤดูฝนมากเกินไป ทำให้เกิดน้ำท่วมเฉียบพลันได้

อุทกภูมิ : อุทกภูมิเฉลี่ยตลอดปี 27.0 องศาเซลเซียส อุทกภูมิเฉลี่ยต่ำสุดในเดือนธันวาคมและมกราคม วัดได้ 23.2 องศาเซลเซียส อุทกภูมิสูงสุดวัดได้เฉลี่ย 30.2 องศาเซลเซียสในเดือนเมษายน อุทกภูมิที่เคยวัดได้สูงสุด 42.8 องศาเซลเซียส ในช่วงร้อนของเดือนเมษายน อุทกภูมิที่เคยวัดได้ต่ำสุด 5.6 องศาเซลเซียสในเดือนธันวาคม

ปริมาณน้ำฝน : ปริมาณน้ำฝนรวมตลอดปี 1,196.7 มิลลิเมตร มีฝนตกมากที่สุดในเดือนกันยายน 276.9 มิลลิเมตร เนื่องจากอิทธิพลพายุดีเปรสชัน มีฝนตกน้อยที่สุดในเดือนธันวาคม 2.9 มิลลิเมตร ซึ่งเป็นช่วงแล้งฝนในฤดูหนาว ปริมาณน้ำฝนภายใน 1 วันมากที่สุดในเดือนกันยายน ปริมาณน้ำฝนวัดได้ 18.2 มิลลิเมตรต่อวัน และปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยต่อวันน้อยที่สุดในเดือนธันวาคม คือมีปริมาณน้ำฝนต่อวันไม่ถึง 1 ลิตร

ความชื้นสัมพัทธ์ : ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยต่อปีเป็น 70 % เดือนกันยายน ซึ่งเป็นเดือนที่มีปริมาณฝนต่อวันมากที่สุด ก็เป็นเดือนที่มีความชื้นสัมพัทธ์มากที่สุด คือ 82 %

5. ทรัพยากรธรรมชาติ

ก. ดิน

ลักษณะภูมิประเทศและธรณีสัณฐานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำแนกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1) กลุ่มดินตะกอนและที่ลุ่มต่ำ เป็นดินที่เกิดค่อนข้างใหม่ มีอายุน้อย เนื้อดินมีหลายชนิด ตั้งแต่เนื้อละเอียดจนถึงทรายหยาบ การกระจายของกลุ่มดินจะอยู่ตอนกลางของภาคที่เป็นที่ราบและที่ลุ่มริมฝั่งน้ำ กลุ่มดินหลักในกลุ่มดินประเภทนี้ ได้แก่ กลุ่มดินตะกอนริมน้ำ (Alluvial Soils) ซึ่งเป็นดินใหม่เกิดจากการทับถมโดยน้ำตามที่ราบลุ่มน้ำ เช่น ที่ราบริมแม่น้ำชี-มูล และสาขา ดินเป็นดินเหนียว ส่วนใหญ่ใช้ปลูกข้าว

2) กลุ่มดินพอดซอล เป็นดินที่มีอายุมาก มักเกิดจากวัตถุต้นกำเนิดดินที่เป็น

หินหลายประเภท และมักพบศิลาแลงเสมอในกลุ่มดินนี้ กระจายอยู่ทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถัดจากดินตะกอน และดินแอ่งต่ำ

3) กลุ่มดินเลตโตซอล (Latosols) เป็นดินตะกอนที่ถูกทับถมโดยน้ำในที่ราบชั้นบนไคที่มีอายุมากเป็นส่วนใหญ่ มักพบเป็นหย่อม ๆ บนที่ราบชั้นบนไคที่สูง ๆ ซึ่งเหลือตกค้างจากการพังทลาย ชั้นดินเรียงตัวชัดเจนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีไม่มากนัก

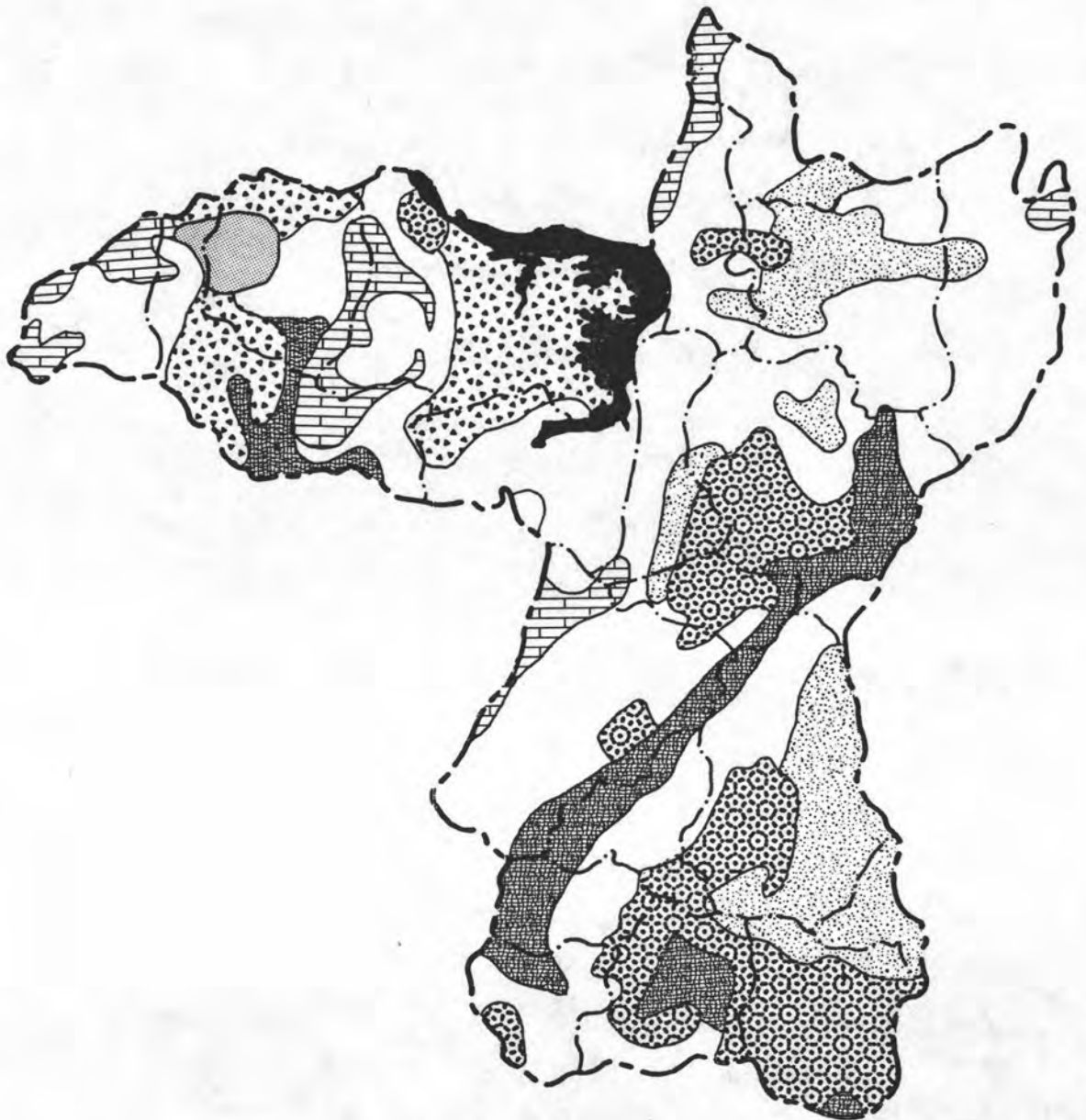
4) กลุ่มดินที่มีสีน้ำตาลปนแดง-ดำ มีวัตถุต้นกำเนิดจากหินภูเขา มีกลุ่มดินหลัก เช่น กลุ่มดิน Red Brown Earths พบในบริเวณที่มีอากาศช่วงแสงชัดเจน มีความอุดมสมบูรณ์ไม่มากนัก เหมาะสมกับการกลสิกรรม

จังหวัดขอนแก่น ดินมีลักษณะเป็นดินทรายและดินร่วนปนทรายเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้ เป็นผลจากการสลายตัวของวัตถุหิน กำเนิดดินที่เป็นดินทราย มีบางบริเวณโดยเฉพาะที่ราบลุ่มริมแม่น้ำมักเป็นดินเหนียว ซึ่งเกิดจากการพังทลายของดินตะกอนลำน้ํา เกิดเป็นแนวตาม 2 ฝั่งแม่น้ำ และในบางแห่งเฉพาะที่ด้านตะวันออกของจังหวัดในเขตอำเภอชุมแพ จะเป็นดินเหนียวเนื้อละเอียดมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ

จากรายงานการสำรวจดินจังหวัดขอนแก่นของกรมพัฒนาที่ดิน พบว่า มีดินทั้งหมด 55 หน่วยดิน หน่วยดินที่พบมากที่สุดได้แก่ ดินชุดร้อยเอ็ดซึ่งเป็นดินร่วนปนทราย มีการระบายน้ำเร็ว เกิดในสภาพพื้นที่ราบและใช้ในการทำนา มีเนื้อที่ประมาณ 25 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่จังหวัด ดินที่พบรองลงไป ได้แก่ ดินชุดโคราช ที่มีลักษณะดินเป็นดินปนทรายหรือดินร่วนเหนียวปนทราย มีการระบายน้ำดี เกิดในสภาพพื้นที่ดอน พบประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้จะเป็นดินชุดน้ำพอง ประมาณ 8 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่จังหวัด ดินเป็นทรายจัด ดินชุดโพธิสัย มีประมาณ 5 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่จังหวัด และพื้นที่ลาดชันเชิงซ้อนประมาณ 7 เปอร์เซ็นต์

ศักยภาพของทรัพยากรดินเพื่อการเกษตรโดยทั่วไป มีศักยภาพต่ำเป็นส่วนใหญ่ เพราะลักษณะทางกายภาพของดินไม่ดี ลักษณะส่วนใหญ่เป็นดินลึกถึงลึกปานกลาง การระบายน้ำดี เนื้อดินหยาบกับละเอียด มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ เหมาะสำหรับปลูกพืชไร่เป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นบางบริเวณ เช่น บริเวณที่ราบริมน้ำที่มีศักยภาพของดินสูงใช้ปลูกข้าวได้ พื้นที่เกือบทั้งหมดของจังหวัดขอนแก่น จึงต้องมีมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำเป็นอย่างดี ควรจะมีระบบชลประทานอย่างทั่วถึง

การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

แสดง : คัญภาพของดิน

- ดินเนื้อละเอียด มีการระบายน้ำดี
  ดินเนื้อปานกลาง การระบายน้ำปานกลาง
- ดินลึกปานกลาง มีลูกรังปน ระบายน้ำปานกลาง
  ดินเหนียว ระบายน้ำเลว
- ดินทราย ระบายน้ำมากเกินไป
  ดินลึกเป็นดินร่วน ระบายน้ำเลว
- ดินลึกอยู่ตามพื้นที่ลาดชันมากๆ ระบายน้ำค่อนข้างมากเกินไป
  พื้นที่น้ำ

ที่มา : โครงการศึกษาการวางผังเมืองรวม เทศบาลเมืองขอนแก่น.

มาตราส่วน

1 : 1,000,000

กิโลเมตร

แผนที่ 3.4

จะทำให้ดินมีศักยภาพสูงขึ้น จากลักษณะของดินสามารถจัดเป็นแผนการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร โดยพื้นที่สามารถปลูกพืชได้ตามความเหมาะสม คือ

- พืชไร่บางประเภท เช่น ปอ ถั่วต่าง ๆ อ้อย ฯลฯ	24.52%
- ข้าว ภายใต้โครงการชลประทาน (นาปีและนาปรัง)	14.17%
- ข้าว นอกเขตชลประทาน (นาปี)	24.34%
- พืชไร่ทุกประเภท	2.14-4.62%
- ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ หรือปรับปรุงเป็นป่าได้	16.40%
- ป่าไม้เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ	8.20%

ข. แหล่งน้ำ

ภูมิประเทศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีลักษณะเป็นที่ราบสูง ระบบของลำน้ำมีลักษณะการไหลของน้ำเป็นทางปลาหรือระบบแบบต้นไม้ คือจะมีแม่น้ำสายใหญ่เป็นแกนกลาง และมีสาขาหรือลำห้วยต่าง ๆ ไหลลงสู่แม่น้ำใหม่ ต้นกำเนิดของแม่น้ำในบริเวณนี้ ได้แก่ ภูเขาตอนกลางของภาค ทิวเขาเพชรบูรณ์ ทิวเขาคงพญาเย็น ทิวเขาสันกำแพง และทิวเขาพนมดงรัก

จังหวัดขอนแก่นมีแม่น้ำสายใหญ่ไหลผ่าน 2 สาย คือ ลำน้ำชีและลำน้ำพอง นอกนั้น เป็นลำน้ำและลำห้วยขนาดเล็ก ลำน้ำชีมีต้นน้ำอยู่ที่จังหวัดชัยภูมิ และไหลผ่านจังหวัดขอนแก่นด้านตะวันตกไปยังจังหวัดมหาสารคามและร้อยเอ็ด ทางตะวันออกเป็นลำน้ำขนาดใหญ่ มีปริมาณน้ำมาก ส่วนลำน้ำพองมีต้นกำเนิดที่เทือกเขาเพชรบูรณ์ ไหลผ่านเขตอำเภอน้ำพอง อำเภอกระนวน และอำเภอเมืองขอนแก่น ลงสู่แม่น้ำชี

ค. การชลประทาน

การชลประทานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเริ่มมีมานาน แต่ได้รับการเอาใจใส่ใ้ น้อย การชลประทานเริ่มมีครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2482 แต่เมื่อสิ้นแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2519 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีเนื้อที่ชลประทานเพียง 11 เพอร์เซ็นต์ของเนื้อที่ชลประทานทั้งประเทศ และในปี พ.ศ. 2526 มีเนื้อที่ชลประทานที่สร้างเสร็จแล้ว ประมาณ

การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

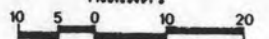
แสดง : การชลประทาน

- โครงการอ่างเก็บน้ำ
- งานชลประทานขนาดเล็ก
- ☞ ขอบเขตโครงการชลประทาน น้ำพอง-หนองหวาย
- ☙ แหล่งน้ำธรรมชาติ

มาตราส่วน

1:1,000,000

กิโลเมตร

แผนที่ 3.5

ที่มา : โครงการศึกษาการวางผังเมืองรวม เทศบาลเมืองขอนแก่น

2,962,189 ไร่ โดยที่เป็นเขื่อนอเนกประสงค์และฝาย เพื่อการชลประทานที่อยู่ในจังหวัด
ขอนแก่น เฉพาะที่สำคัญ ได้แก่

- เขื่อนอุบลรัตน์ เป็นเขื่อนเก็บกักน้ำบนลำน้ำพอง ต.โคกสูง อ.อุบลรัตน์
- ฝายหนองหวาย สร้างขึ้นเพื่อทดน้ำลำน้ำพองตอนท้าย เขื่อนอุบลรัตน์
เพื่อการชลประทานบริเวณ 2 ฝั่งน้ำพอง
- ฝายบ้านขาม อ.มัญจาคีรี ทดน้ำจากคลองบ้านขามเข้าพื้นที่เพาะปลูก

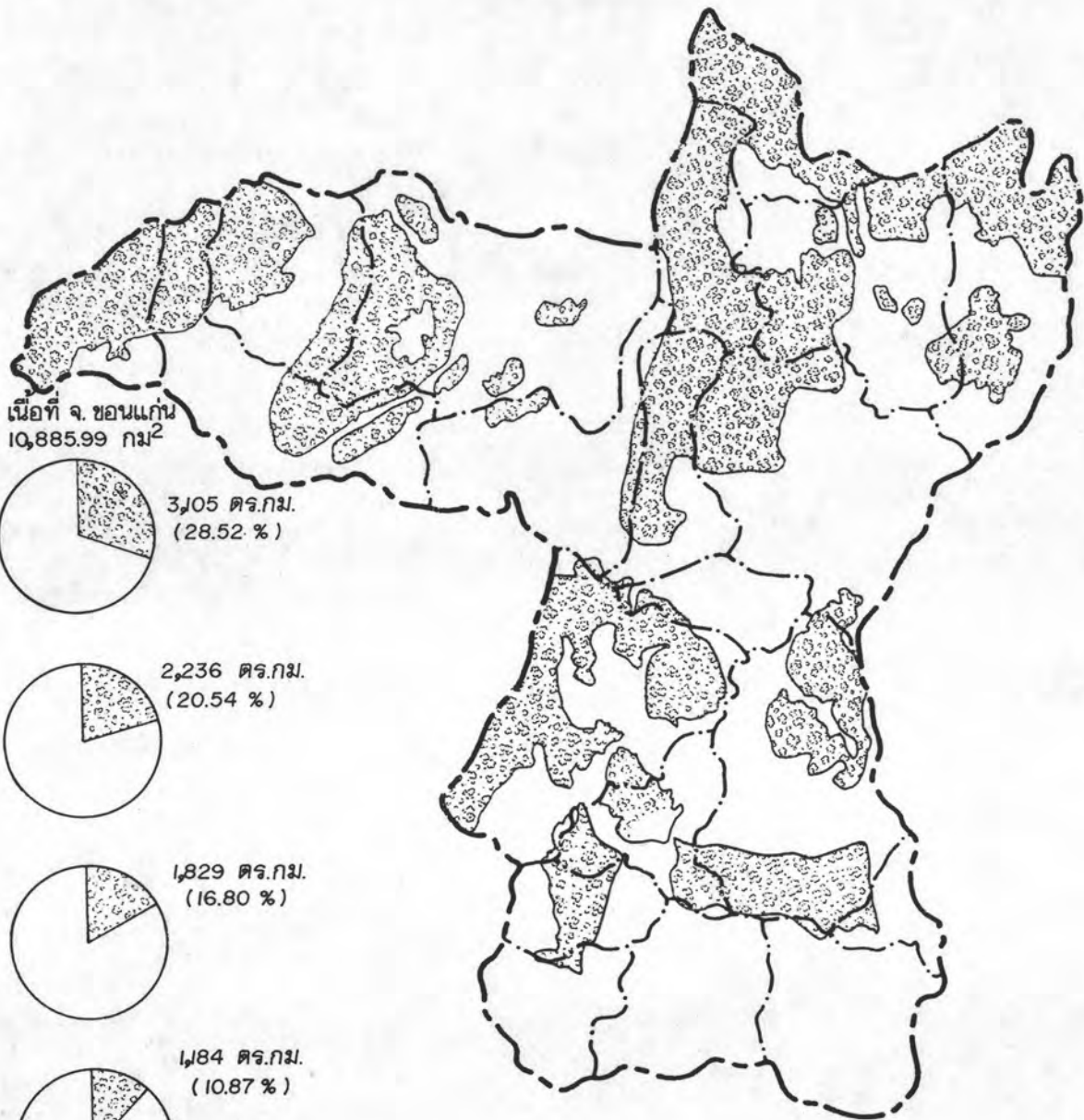
นอกจากนี้ ยังมีโครงการที่เป็นการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อการเกษตรชลประทาน
ขนาดกลางและขนาดเล็กอีกหลายแห่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอ่างเก็บน้ำ

ง. ป่าไม้

ป่าไม้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนใหญ่เป็นป่าไม้เบญจพรรณ หรือป่าไม้
เต็งรังเป็นส่วนมาก มีป่าดงดิบอยู่บริเวณภูเขา ขอบของภาค และเขตภูเขาภายในภาค และ
เนื่องจากภูมิประเทศที่เป็นที่ค่อนข้างราบ การกระจายของฝนไม่ค่อยสม่ำเสมอ พื้นที่ส่วนใหญ่จึง
อยู่ในสภาพแห้งแล้งในฤดูแล้ง พืชพรรณธรรมชาติจึงมักจะเป็นพวกที่ผลิตในฤดูแล้ง ได้แก่ ป่าดงดิบ
(Tropical Evergreen Forest) มีอยู่บริเวณหุบเขาใกล้ลำน้ำ และบริเวณฝนชุก เช่น
บริเวณลุ่มน้ำสงคราม ป่าดงดิบเขา (Hill Evergreen Forest) มีแถวจังหวัดเลย ป่าสน
มีบริเวณยอดเขาสูงกว่า 700 เมตรขึ้นไป เช่นที่ภูกระดึง จ.เลย และมีป่าไม้ประเภทผลัดใบ
จำพวกไม้แดง ประดู่ ตะแบก ส้าน สมอ เป็นต้น กระจายอยู่ทั่วไป

ป่าไม้ในจังหวัดขอนแก่น มีเนื้อที่ประมาณ 1,989,466.8 ไร่ (รวมทั้งเนื้อที่
ป่าสงวนและป่าสัมปทาน) ส่วนใหญ่เป็นป่าผลัดใบประเภทป่าโปร่ง จะมีป่าดงดิบและป่าสน ป่า
เบญจพรรณอยู่บ้างบริเวณส่วนตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัด เช่นบางส่วนของ อ.ชุมแพ จาก
การสำรวจพื้นที่ป่าไม้ที่มีอยู่จริงจากภาพถ่ายดาวเทียม โดยกรมป่าไม้พบว่าป่าไม้ของจังหวัดขอนแก่น
เหลืออยู่เพียง 1,184 ตารางกิโลเมตร หรือ 740,000 ไร่เท่านั้น แสดงว่า ป่าไม้ของจังหวัด
ขอนแก่นถูกบุกรุกทำลายไปมากกว่า 60 เปอร์เซ็นต์ของเนื้อที่ป่าทั้งหมด

การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

แสดง : ป่าไม้จังหวัดขอนแก่น

 พื้นที่ป่าไม้ และป่าสงวนแห่งชาติ

มาตราส่วน

1 : 1,000,000

กิโลเมตร

แผนที่ 3.6

ที่มา : โครงการศึกษาการวางผังเมืองรวม เทศบาลเมืองขอนแก่น

6. การใช้ที่ดิน

การใช้ที่ดินของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และจากข้อมูลของกรมพัฒนาที่ดิน จำแนกการใช้ที่ดินออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ตามลำดับ คือ พื้นที่ถือครองทางการเกษตร ร้อยละ 50.08 ของพื้นที่ภาค (52,853,887 ไร่) พื้นที่ไม่ได้จำแนกประเภท ร้อยละ 34.48 (36,391,945 ไร่) และพื้นที่ป่าไม้ ร้อยละ 15.44 (16,288,125 ไร่) ซึ่งสัดส่วนพื้นที่ถือครองทางการเกษตรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือสูงกว่าของประเทศ ซึ่งเท่ากับร้อยละ 38.54 และพื้นที่ป่าไม้มีค่าต่ำกว่าของประเทศ ซึ่งเท่ากับร้อยละ 30.55

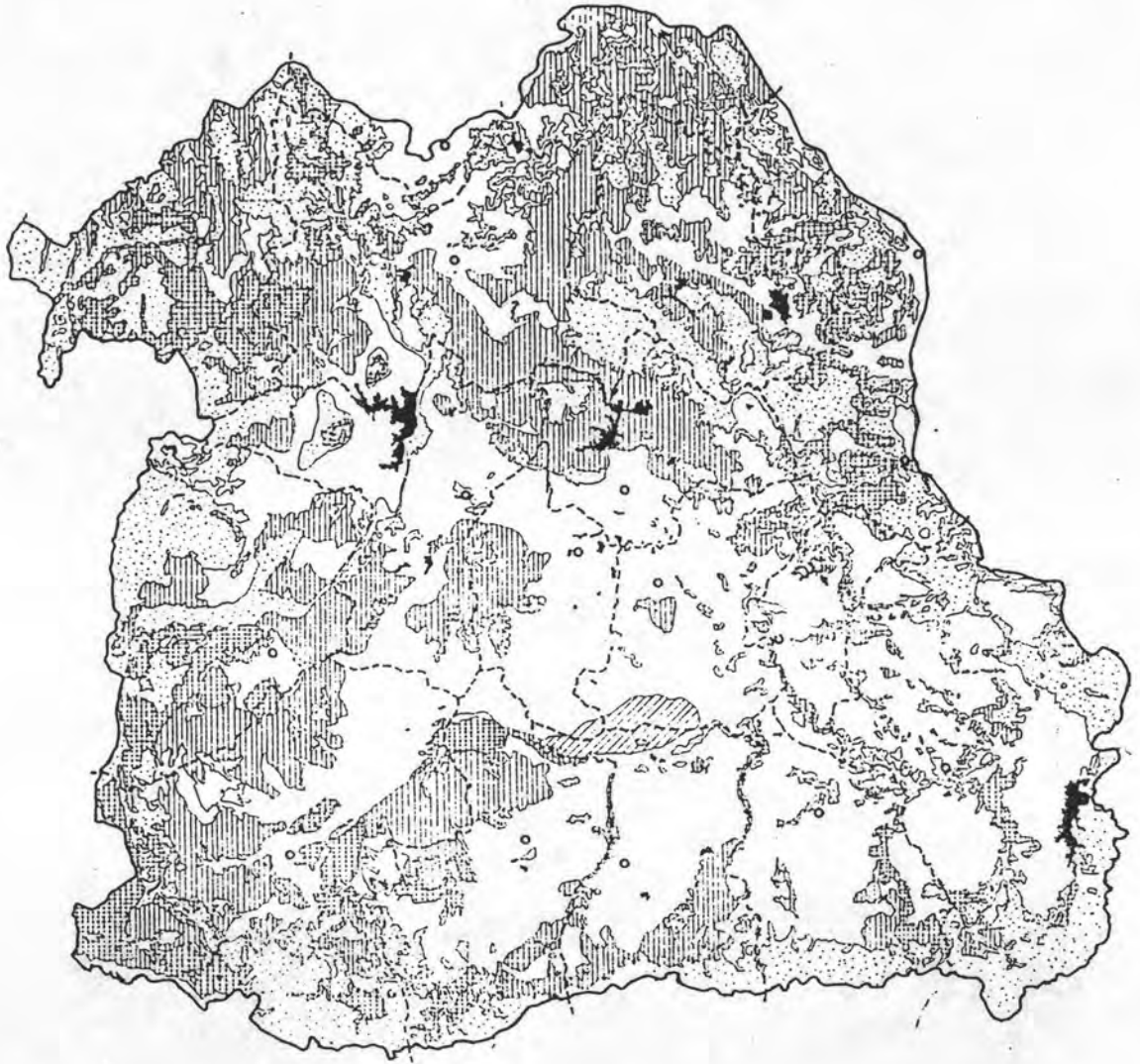
พื้นที่จังหวัดขอนแก่นมีทั้งหมด 6,803,744 ไร่ (10,886 ตารางกิโลเมตร) คิดเป็นร้อยละ 6.45 ของพื้นที่ภาค มีการใช้ที่ดินแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ พื้นที่ถือครองทางการเกษตร จำนวนมากที่สุดร้อยละ 58.16 ของพื้นที่จังหวัด (3,987,451 ไร่) พื้นที่ไม่ได้จำแนกประเภท มีร้อยละ 30.50 (2,076,293 ไร่) และพื้นที่ป่าไม้ ร้อยละ 10.87 (740,000 ไร่) เมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของภาคแล้ว ปรากฏว่า สัดส่วนพื้นที่ถือครองทางการเกษตรของจังหวัดขอนแก่นสูงกว่าค่าเฉลี่ยของภาค ซึ่งเท่ากับร้อยละ 50.84 แต่พื้นที่ป่าไม้ของจังหวัดต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของภาค ซึ่งเท่ากับร้อยละ 15.44

7. การคมนาคมขนส่ง

การคมนาคมระหว่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคอื่น ๆ ของประเทศ สามารถทำการติดต่อได้สะดวกทั้งทางบกและทางอากาศ โดยเฉพาะจังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางรถยนต์ เป็นชุมทางที่จะเข้าสู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือทางด้านตะวันออกได้แก่ จังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ ไปจนถึงจังหวัดยโสธร อุบลราชธานี มุกดาหาร และนครพนม การคมนาคมขนส่งของภาคและจังหวัดแยกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ คือ

ก. ทางรถยนต์

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีทางหลวงแผ่นดินที่สามารถติดต่อกับภาคอื่น ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) ซึ่งเป็นถนนสายหลักของภาค เริ่มจากจังหวัดสระบุรี ผ่านจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดขอนแก่น อุตรดิตถ์ และสิ้นสุดที่จังหวัดหนองคาย รวมระยะทาง

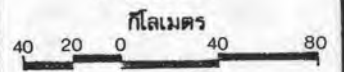

การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

แสดง : การใช้ที่ดินภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2525

	พืชไร่		นาข้าว
	ที่รกร้างว่างเปล่า		พื้นที่อื่น ๆ (ป่าไม้ ฯลฯ)
	ที่ลุ่ม		พื้นที่น้ำ

มาตราส่วน
1 : 2,500,000

แผนที่ 3.7

ที่มา : โครงการศึกษาการวางผังเมืองรวม เทศบาลเมืองขอนแก่น

การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

แสดง : การใช้ที่ดิน จังหวัดขอนแก่น ปี 2525

	พืชไร่		พืชไร่ และนาข้าว
	นาข้าว		ที่รกร้างว่างเปล่า
	พื้นที่น้ำ		พื้นที่ชุมชน
	พื้นที่อื่น ๆ (ป่าไม้ ฯลฯ)		นาข้าว และพืชไร่

ที่มา :

มาตราส่วน

1 : 1,000,000

กิโลเมตร

แผนที่ 3.8

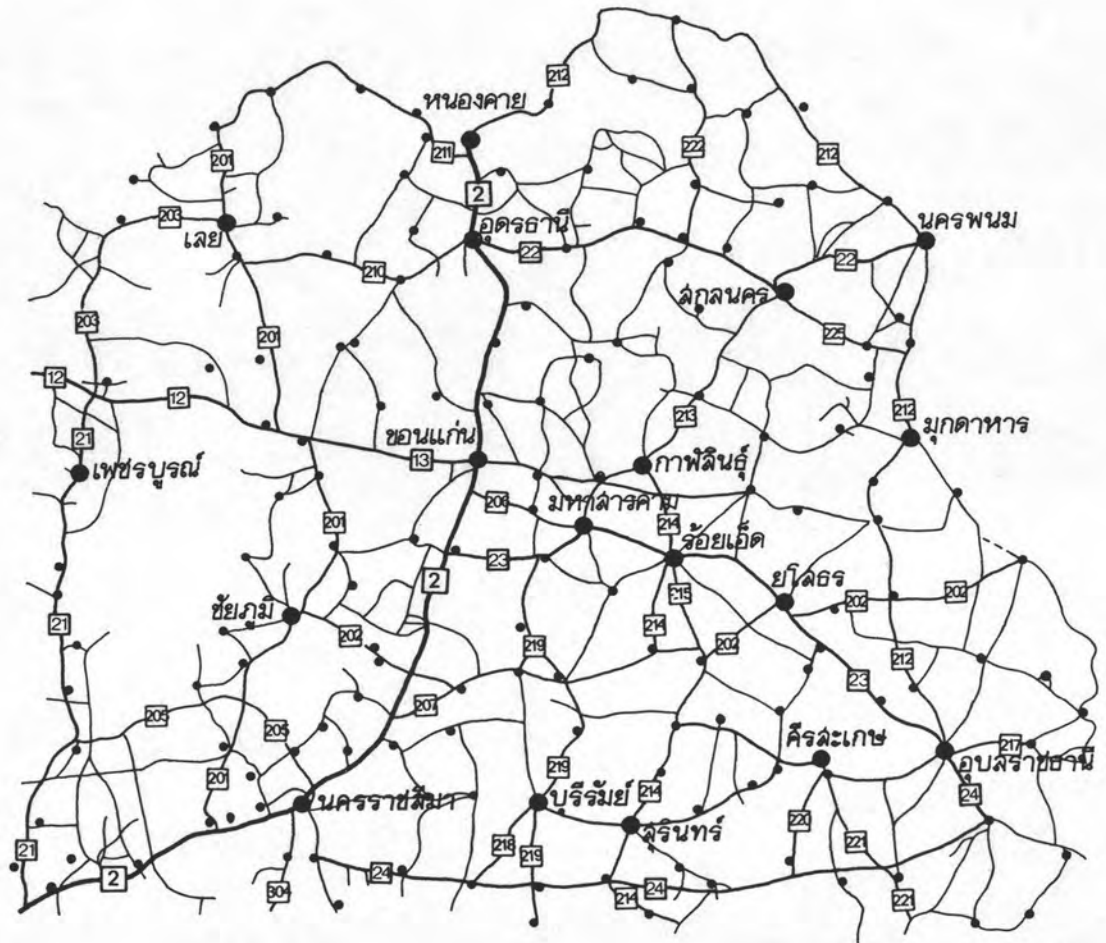
ทั้งสิ้นประมาณ 517 กิโลเมตร ทางหลวงหมายเลข 12 เชื่อมภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคเหนือ จากจังหวัดขอนแก่น ผ่านจังหวัดเพชรบูรณ์ พิษณุโลก เป็นระยะทาง 325 กิโลเมตร นอกจากนี้ ยังมีทางหลวงสำคัญ ๆ อีกหลายสายที่เป็นเส้นทางเชื่อมโยงให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีโครงข่ายการคมนาคมภายในภาคเป็นไปอย่างทั่วถึงทุกจังหวัด

การคมนาคมของจังหวัดขอนแก่น มีเส้นทางที่สามารถเข้าถึงหลายสาย ได้แก่ ทางหลวงหมายเลข 2 ห่างจากกรุงเทพ ฯ 445 กิโลเมตร ทางหลวงหมายเลข 12 ห่างจากจังหวัดพิษณุโลก 325 กิโลเมตร ทางหลวงหมายเลข 201 จากจังหวัดเลย 208 กิโลเมตร ทางหลวงหมายเลข 208 จากตัวจังหวัดมหาสารคามเข้าสู่ตัวจังหวัดขอนแก่น เป็นระยะทาง 77 กิโลเมตร และทางหลวงหมายเลข 209 จากจังหวัดนครพนมถึงจังหวัดขอนแก่น รวมระยะทั้งสิ้น 279 กิโลเมตร

นอกจากการติดต่อกับจังหวัดอื่นโดยรอบแล้ว ในจังหวัดขอนแก่นเองยังมีทางหลวงจังหวัดเชื่อมระหว่างแต่ละอำเภอของจังหวัด แต่เนื่องจากพื้นที่ของจังหวัดขอนแก่นมีลักษณะคล้ายแฉกดาว ทำให้พื้นที่บริเวณปลายแฉกดาวอยู่ห่างจากตัวจังหวัดมาก เช่น อำเภอสีชมพู ระยะทาง 164 กิโลเมตรห่างจากตัวจังหวัด กิ่ง อ.ภูผาม่านห่าง 127 กิโลเมตร อำเภอชุมแพห่าง 82 กิโลเมตร กิ่ง อ.เวียงใหญ่ห่าง 98 กิโลเมตร อำเภอหนองสองห้องและอำเภอเวียงน้อย ระยะห่าง 96 กิโลเมตร ด้วยลักษณะดังกล่าว ทำให้การเดินทางเข้าตัวจังหวัดของประชากรในบริเวณที่ห่างไกลมีความยากลำบาก ใช้นเวลายาว ทำให้ไม่เกิดการประหยัด และการที่ประชากรในเขตห่างไกลต้องการใช้สาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่มีเฉพาะในตัวจังหวัด ไม่เป็นไปได้ง่าย ทำให้พื้นที่เหล่านี้ เสียเปรียบพื้นที่ใกล้กับตัวจังหวัด

ข. ทางรถไฟ

เส้นทางรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือมี 3 เส้นทาง คือ เส้นทางกรุงเทพถึงอุบลราชธานี สายนครราชสีมาถึงหนองคาย และสายแก่งคอยถึงบัวใหญ่ ผู้โดยสารรถไฟสายตะวันออกเฉียงเหนือมีเพียง 19.35 % เมื่อเทียบกับผู้โดยสารสายเหนือซึ่งมีจำนวน 50.11 % โดยที่ความยาวของเส้นทางรถไฟใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ เพราะขบวนรถไฟของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีน้อยกว่าในเส้นทางอื่น และเส้นทางคมนาคมทางถนนของภาคนี้ มีความสะดวกมากกว่าทางรถไฟ

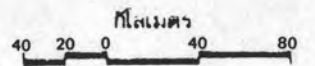
การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

แสดง : ทางหลวงภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

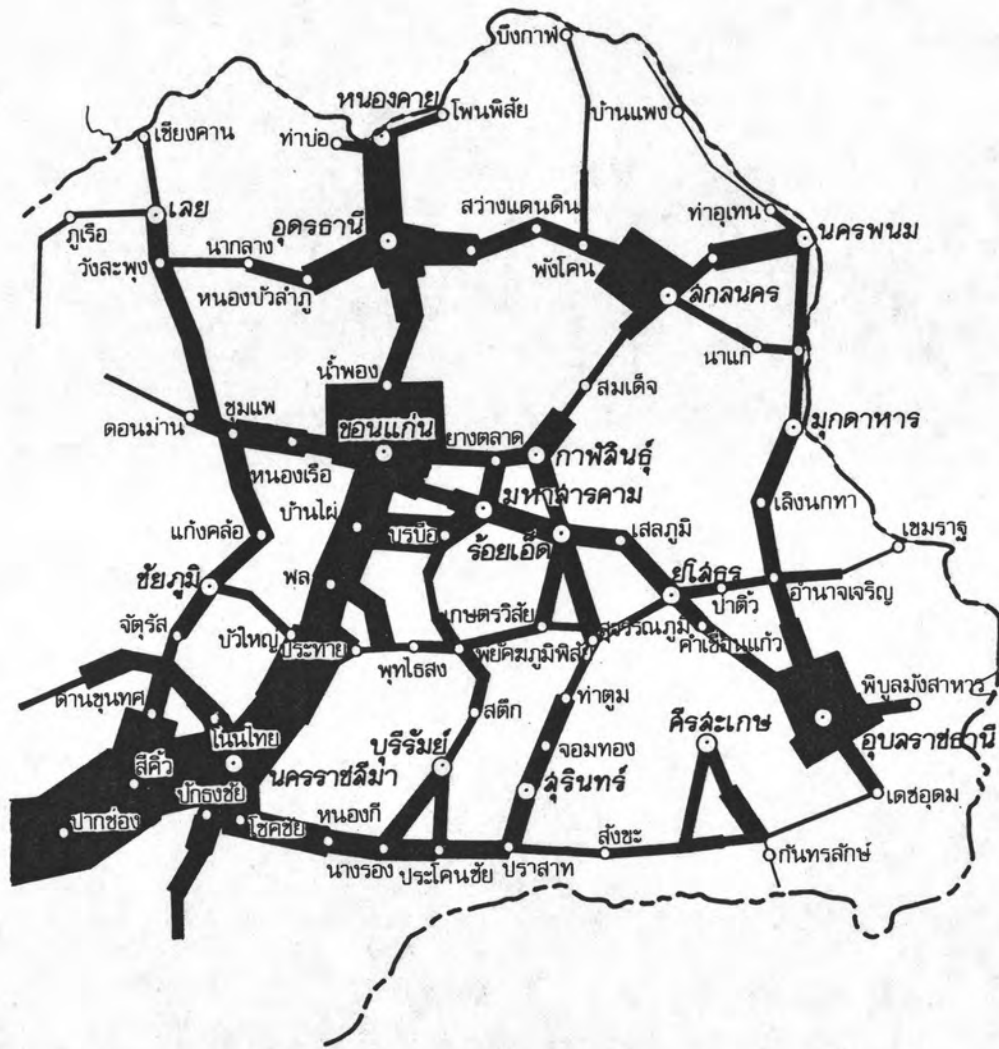
- ทางหลวงแผ่นดินสายประธาน
- ===== ทางหลวงแผ่นดินสายหลัก
- - - - - ทางหลวงแผ่นดินสายรอง
- ทางหลวงจังหวัด
- ที่ตั้งจังหวัด
- ที่ตั้งอำเภอ

ที่มา : โครงการศึกษาการวางผังเมืองรวม เทศบาลเมืองขอนแก่น

มาตราส่วน

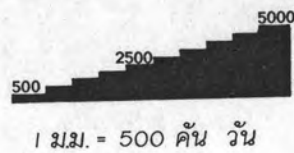

แผนที่ 3.9

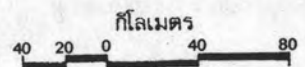

การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

แสดง : ปริมาณการจราจรบนทางหลวงแผ่นดินเฉลี่ยต่อวัน
ปี พ.ศ. 2528

มาตราส่วน

แผนที่ 3.10

ขบวนรถโดยสารที่ผ่านสถานีรถไฟขอนแก่น ทั้งเที่ยวขึ้นและเที่ยวลงมีเส้นทาง กรุงเทพฯ-หนองคาย มีขบวนรถผ่านวันละ 8 ขบวน เส้นทางกรุงเทพฯ-ขอนแก่น มีวันละ 4 ขบวน เส้นทางนครราชสีมา-หนองคาย วันละ 4 ขบวน และเส้นทางนครราชสีมา-ขอนแก่น วันละ 4 ขบวน (ทั้งหมดรวมทั้งเที่ยวขึ้นและเที่ยวลง) จำนวนผู้โดยสารที่ขึ้นลงตามสถานีต่าง ๆ ในจังหวัดขอนแก่น มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นโดยส่วนรวม แยกตามสถานีจะได้ว่า สถานีที่มีผู้โดยสารเพิ่มขึ้นเรียงตามลำดับ ได้แก่ สถานีรถไฟที่อยู่ในอำเภอเมืองขอนแก่น อำเภอบ้านไผ่ และอำเภอเสาชะนวนกวาง ส่วนสถานีที่มีจำนวนผู้โดยสารที่มีแนวโน้มลดลง ได้แก่ สถานีในอำเภอน้ำพอง และอำเภอพล

ค. ทางอากาศ

การคมนาคมขนส่งทางอากาศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีสนามบินพาณิชย์ที่สำคัญ 3 แห่ง ได้แก่ ที่จังหวัดขอนแก่น อุตรธานี และอุบลราชธานี ดำเนินการโดยบริษัทเดินอากาศไทย จำกัด เครื่องบินให้บริการ มีเครื่องบินโบอิง 737 มีความจุ 115 ที่นั่ง เครื่องบินซีต 330-200 มีความจุ 30 ที่นั่ง และเครื่องบินแอมโพร 748 มีความจุ 42 ที่นั่ง มีการบริการการบินในเส้นทางกรุงเทพฯ-ขอนแก่น สัปดาห์ละ 14 เที่ยวบิน กรุงเทพฯ-ขอนแก่น-อุตรธานี สัปดาห์ละ 14 เที่ยวบิน กรุงเทพฯ-ขอนแก่น-อุบลราชธานี สัปดาห์ 14 เที่ยวบิน และกรุงเทพฯ-นราราชสีมา

จังหวัดขอนแก่น นับว่าเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งทางอากาศของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื่องจากเที่ยวบินจะไปยังอุตรธานีและอุบลราชธานี จะต้องแวะลงที่สนามบินขอนแก่นก่อน จำนวนผู้โดยสารที่มีมากตลอดปี จากตาราง 3.2 จะเห็นว่าในปี 2523 ถึงปี 2527 มีจำนวนผู้โดยสารที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นตลอดมา

การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

แสดง : เส้นทางคมนาคม ในจังหวัดขอนแก่น

②

หมายเลขเส้นทาง

—————

ถนน

ถนนลูกรัง

+++++

เส้นทางรถไฟ

มาตราส่วน

1 : 1,000,000

กิโลเมตร

10 5 0 10 20

แผนที่ 3.11

ที่มา : โครงการศึกษาการวางผังเมืองรวม เทศบาลเมืองขอนแก่น.

ตาราง 3.2 แสดงสถิติผู้โดยสารและสินค้าขึ้น-ลง ที่ท่าอากาศยานขอนแก่น ในปี 2523-2527

ปี	จำนวน ผู้โดยสารขึ้น	จำนวน ผู้โดยสารลง	เพิ่มขึ้นร้อยละ	สินค้าขึ้น	สินค้าลง
2523	7,279	7,091	-	16,920	61,670
2524	8,609	8,797	+21.14	17,010	64,053
2525	11,617	10,939	+29.57	18,497	57,230
2526	20,675	19,082	+76.23	24,644	72,986
2527	35,736	33,378	+73.84	32,525	103,026

ที่มา : ข่าวสารการบินพาณิชย์ เดือนกรกฎาคม 2528

ง. ทางน้ำ

การคมนาคมขนส่งทางน้ำของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความสำคัญน้อยมาก เนื่องจากแม่น้ำในภาคนี้ มีปริมาณน้ำที่ไม่สม่ำเสมอ ในฤดูแล้งมีน้ำน้อยมาก ไม่สามารถใช้เป็นเส้นทางคมนาคมได้ เส้นทางกั้นน้ำที่ไหลลงสู่มหาสมุทรก็ไม่มีเอื้ออำนวยต่อการขนส่ง อีกสาเหตุหนึ่งก็ได้แก่การที่ถนนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความสะดวกมาก

8. สาธารณูปโภค

ก. ประปา

การบริการประปาดำเนินการโดยการประปาส่วนภูมิภาค จำนวนผู้ใช้ประปาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดที่มีจำนวนผู้ใช้มากที่สุด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา มีจำนวน 18,867 ราย รองลงมาได้แก่ จังหวัดขอนแก่นมี 13,618 ราย และจังหวัดอุบลราชธานีมีจำนวน 12,291 ราย จังหวัดที่จำหน่ายน้ำประปาให้แก่ผู้ใช้มากที่สุด ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี มีจำนวน

5,799,966 ลูกบาศก์เมตรต่อปี รองลงมาได้แก่จังหวัดขอนแก่น มีปริมาณจำหน่าย 5,547,575 ลูกบาศก์เมตรต่อปี ทางด้านกำลังผลิต ปรากฏว่า จังหวัดนครราชสีมา มีปริมาณการผลิตสูงสุดคือ 14,338,120 ลูกบาศก์เมตร จังหวัดขอนแก่นมีปริมาณการผลิต 7,805,226 ลูกบาศก์เมตร และจังหวัดอุดรธานี 7,180,250 ลูกบาศก์เมตร รองลงมาตามลำดับ

การประปาของจังหวัดขอนแก่น อยู่ในความรับผิดชอบของสำนักงานประปา เขต 6 ของการประปาส่วนภูมิภาค มีสำนักงานตั้งอยู่ที่ถนนหลังศูนย์ราชการ อำเภอเมือง และยังมี การประปาส่วนภูมิภาคอยู่ที่อำเภอพล อำเภอบ้านไผ่ และอำเภอชุมแพอีกด้วย กำลังผลิตของการประปาขอนแก่นมี 19,860 ลูกบาศก์เมตร มีแหล่งน้ำดิบ 2 แห่ง คือ ห้วยกุดกว้าง และ คลองชลประทานน้ำพอง

ข. ไฟฟ้า

พลังงานไฟฟ้าที่ผลิตได้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 140,000 กิโลวัตต์ แต่ความต้องการไฟฟ้าในภูมิภาคนี้ มีปริมาณถึง 375,270 กิโลวัตต์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ จึงได้เชื่อมโยงระบบการส่งพลังงานไฟฟ้าจากภาคกลาง และภาคเหนือมาช่วย เสริมกำลังการผลิต โดยเดินสายไฟฟ้าแรงสูงมาจากภาคกลาง ผ่านมาทางจังหวัดนครราชสีมา และเดินสายไฟฟ้าแรงสูงจากสถานีไฟฟ้าย่อยพิษณุโลก เชื่อมโยงระบบที่สถานีไฟฟ้าย่อยขอนแก่น ระยะทาง 390 กิโลเมตร การไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ได้ก่อสร้างสถานีไฟฟ้าย่อย และสายส่งแรงสูง ไปยังจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันมีสถานีไฟฟ้าย่อยอยู่ในทุกจังหวัด

การไฟฟ้าจังหวัดขอนแก่น นอกจากจะได้อะจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแล้ว การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคยังสามารถผลิตได้เอง โดยใช้เครื่องกำเนิดไฟฟ้า 6 เครื่อง มีกำลังการผลิต 224 กิโลวัตต์ จ่ายกระแสไฟฟ้าได้ 36,764 กิโลวัตต์ต่อชั่วโมง จำนวนผู้ใช้ไฟฟ้าของจังหวัดมี 106,403 ราย ซึ่งมากกว่าทุกจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการใช้พลังงานไฟฟ้า 118.7 ล้านกิโลวัตต์ต่อชั่วโมง เป็นลำดับที่ 3 ของภาค รองจากจังหวัดนครราชสีมาและอุดรธานี การใช้ไฟฟ้าใช้ในประเภทธุรกิจและอุตสาหกรรม คิดเป็น 72.54 % ของการใช้ไฟฟ้าทั้งหมดใน จังหวัด ประเภทที่อยู่อาศัยมีการใช้ไฟฟ้าคิดเป็น 26.13 % ประเภทอื่น ๆ และสาธารณะมีการ ใช้ไฟฟ้าเท่ากับ 1.32 %

จำนวนผู้ใช้และปริมาณการเปลี่ยนแปลงการใช้ไฟฟ้า แยกเป็นรายอำเภอในปี 2525 อำเภอเมืองมีจำนวนผู้ใช้มากที่สุด คือ 40,123 ราย และปริมาณการใช้ไฟฟ้ามากที่สุดคือ 76.461 ล้านหน่วย รองลงมาคือ อำเภอบ้านไผ่ มีจำนวนผู้ใช้ 9,020 ราย และปริมาณการใช้ 12.612 ล้านหน่วย และอำเภอชุมแพ มีจำนวนผู้ใช้ 8,856 ราย มีปริมาณการใช้ไฟฟ้า 10.727 ล้านหน่วย การเปลี่ยนแปลงของจำนวนผู้ใช้ อำเภอหนองเรือมีการเปลี่ยนแปลงสูงสุดคือ 166 % โดยเพิ่มจาก 1,394 ราย เป็น 3,708 ราย รองลงมาได้แก่อำเภอชนบท และอำเภอพล 112.53 % และ 94.96 % ตามลำดับ การเปลี่ยนแปลงปริมาณการใช้ไฟฟ้า อำเภอหนองเรือเป็นอำเภอที่มีการเปลี่ยนแปลงสูงสุด คือเพิ่มขึ้น 62.74 % อำเภอกระนวน 58.77 % และอำเภออุบลรัตน์ 49.36 % และอำเภอที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงปริมาณการใช้ที่น้อยที่สุดได้แก่ อำเภอเมืองขอนแก่น โดยมีปริมาณการใช้ลดลง 16.43 % คือลดลงจาก 91.492 ล้านหน่วย เป็น 76.461 ล้านหน่วย

ค. โทรศัพท์

จำนวนผู้เช่าเลขหมายโทรศัพท์ที่มากที่สุด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา รองลงมา ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดอุบลราชธานี มีจำนวน 26.6 %, 17.7 % และ 13.5 % ตามลำดับ อัตราการเพิ่มต่อปี ปรากฏว่า จังหวัดขอนแก่นมีอัตราการเพิ่มเป็นลำดับที่ 2 รองจากจังหวัดนครราชสีมา คือ จังหวัดขอนแก่นมีอัตราการเพิ่ม 6.13 % และจังหวัดนครราชสีมามีอัตราการเพิ่ม 8.00 % จังหวัดที่มีอัตราการเพิ่มต่ำสุด ได้แก่ จังหวัดยโสธร

จังหวัดขอนแก่น อยู่ในความรับผิดชอบของเขตโทรศัพท์ภูมิภาคที่ 3 มีชุมสายโทรศัพท์ 24 ชุมสาย เปิดบริการให้แก่ผู้เช่าแล้ว 9,994 เลขหมาย การบริการในเขตเทศบาลและรอบนอกเขตเทศบาล การใช้ประเภทที่มีมากที่สุด ได้แก่ ประเภทบ้านพักอาศัย มีจำนวนเลขหมาย คิดเป็น 63.93 % ของในเขตและรอบนอก รองลงมาได้แก่ ประเภทธุรกิจ มี 1,885 เลขหมาย ประเภทราชการมี 512 เลขหมาย แยกตามเขตของชุมสาย ชุมสายที่มีผู้เช่ามากที่สุด ได้แก่ ชุมสายขอนแก่น 1 มีจำนวน 4,096 เลขหมาย และชุมสายขอนแก่น 2 มีจำนวน 2,048 เลขหมาย

9. การท่องเที่ยว

ก. แหล่งท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว แบ่งตามความแตกต่างของลักษณะพื้นที่ และลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวได้เป็น 3 ประเภท คือ ประเภทประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม (Historic Attraction) ประเภทธรรมชาติ (Natural Attraction) และประเภทศิลปวัฒนธรรม (Cultural Attraction) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่เป็นศูนย์รวมศิลปวัฒนธรรมและอารยธรรมที่เก่าแก่ไว้มาก จำนวนแหล่งท่องเที่ยวที่มี แยกตามประเภท ได้ดังนี้

- แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม มีจำนวน 72 แห่ง
- แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ มีจำนวน 46 แห่ง
- แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม มีจำนวน 11 แห่ง

ทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัดขอนแก่นมีแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภท และสามารถจะพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มากขึ้นได้ สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดขอนแก่น ได้แก่

ประเภทโบราณสถานและศาสนสถาน

- 1) เมืองโบราณชัยวาน อยู่ที่หมู่บ้านโพธิ์ชัย ตำบลโคกโพธิ์ชัย อำเภอเมืองจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ห่างจากจังหวัดไปตามทางหลวงหมายเลข 2149 (ขอนแก่น-ชัยภูมิ) ประมาณ 76 กิโลเมตร เป็นเมืองโบราณสมัยทวารวดี มีสภาพโดยทั่วไปร่มรื่นและสงบเป็นธรรมชาติ
- 2) วัดอุดมคงคาคีรีเขต อยู่ที่อำเภอเมืองจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ห่างจากตัวจังหวัดไปตามทางหลวงหมายเลข 2149 ประมาณ 70 กิโลเมตร เป็นวัดอยู่กลางป่าริมเชิงเขา มีบริเวณพักผ่อนร่มรื่นกว้างขวาง
- 3) วัดพระพุทธรูปมหาเศรษฐี อยู่ที่ตำบลอุบลรัตน์ อำเภออุบลรัตน์ ห่างจากตัวจังหวัดไปตามทางหลวงหมายเลข 2 และทางหลวงหมายเลข 2109 รวมประมาณ 51 กิโลเมตร ภูมิประเทศโดยรอบสวยงาม และสามารถมองเห็นอ่างเก็บน้ำเหนือเขื่อนอุบลรัตน์ได้

4) วัดพระธาตุขามแก่น อยู่ที่ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง ห่างจากตัวจังหวัดไปตามทางหลวงหมายเลข 209 แล้วแยกเข้าถนนลูกรัง รวมประมาณ 26 กิโลเมตร เป็นปูชนียสถานศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดขอนแก่น

5) กู่เปื่อยน้อย อยู่ที่ตำบลเปื่อยน้อย อำเภอบ้านไผ่ จากตัวจังหวัดขอนแก่นไปตามทางหลวงหมายเลข 2 และทางหลวงหมายเลข 23 รวมระยะทางห่างจากอำเภอบ้านไผ่ประมาณ 32 กิโลเมตร เป็นปรากฏการณ์ประหลาดสมัยลพบุรี

นอกจากสถานที่ท่องเที่ยวประเภทโบราณสถานและโบราณวัตถุที่กล่าวมาแล้ว ยังมีโบราณสถานและโบราณวัตถุอื่นอีก เช่น กู๋ที่ตำบลสาระดี อำเภอเมือง กู๋ที่ตำบลบ้านโด้ อำเภอยะผิง และที่กู่คำน้อย ตำบลบัวใหญ่ อำเภอเมือง

ประเภทแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

1) เขื่อนอุบลรัตน์ อยู่ที่อำเภออุบลรัตน์ ห่างจากตัวจังหวัดขอนแก่นไปตามทางหลวงหมายเลข 2 และแยกเข้าไปอีกตามทางหลวงหมายเลข 2109 รวมประมาณ 51 กิโลเมตร เป็นเขื่อนกั้นน้ำอเนกประสงค์ ตัวเขื่อนตั้งอยู่ในพื้นที่ระหว่างเทือกเขาภูพานคำ เป็นแหล่งผลิตปลาและสัตว์น้ำจืดแหล่งใหญ่ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นสถานที่เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ

2) ที่ทำการชลประทานหนองหวาย อยู่ที่อำเภอเมือง ไปตามทางหลวงหมายเลข 2 ประมาณ 30 กิโลเมตรจากตัวจังหวัด เป็นฝายน้ำล้นและคลองส่งน้ำของกรมชลประทาน

3) บึงแก่นนคร อำเภอเมือง เป็นบึงที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น เป็นสถานที่พักผ่อนของประชาชนในเขตเทศบาลและบริเวณใกล้เคียง กำลังอยู่ในระหว่างการปรับปรุงให้เป็นสวนสาธารณะที่สมบูรณ์แบบ

4) วนอุทยานถ้ำผาหวง อยู่ที่ตำบลหนองทุ่ม อำเภอชุมแพ ห่างจากตัวจังหวัดไปตามทางหลวงหมายเลข 12 เป็นระยะทางประมาณ 127 กิโลเมตร

การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

แสดง : ที่ตั้งของทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ

- ▲ โบราณสถาน ศาลนถสถาน และ ธรรมชาต
- ธรรมชาต
- หัตถกรรม และวัฒนธรรม

ที่มา : โครงการคึกษาการวางผังเมืองรวม เทศบาลเมืองขอนแก่น

มาตราส่วน

1 : 1,000,000

กิโลเมตร

10 5 0 10 20

แผนที่ 3.12

5) ผานกเค้า อยู่ที่อำเภอชุมแพ ห่างจากตัวจังหวัดขอนแก่นไปตามทางหลวงหมายเลข 12 ประมาณ 125 กิโลเมตร

ประเภทแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม

การทอผ้าไหม ผ้ามัดหมี่ ที่อำเภอชนบท ไปตามทางหลวงหมายเลข 2 ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 55 กิโลเมตร เป็นแหล่งหัตถกรรมที่ผลิตสินค้าพื้นเมืองประเภทผ้าไหม ผ้ามัดหมี่ เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน

นอกจากแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมแล้ว จังหวัดขอนแก่นยังมีงานประเพณีที่จัดเฉพาะเทศกาลต่าง ๆ ที่น่าสนใจอีกหลายอย่าง เช่น งานเทศกาลไหม งานประเพณีผูกเสี่ยว เป็นต้น

ข. ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งมีบทบาทเด่นเฉพาะที่ไม่เหมือนกัน สามารถจะสรุปลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะในจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ ๆ ได้ดังนี้

- จังหวัดขอนแก่น มีบทบาทที่เด่นทางด้านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ รองลงมาได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์
- จังหวัดนครราชสีมา มีบทบาทเด่นทางด้านแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน รองลงมาได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
- จังหวัดมหาสารคาม มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีบทบาทเด่นทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติด้วย
- จังหวัดเลย มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีบทบาทเด่นทางด้านธรรมชาติ รองลงมาได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ
- จังหวัดนครพนม มีบทบาทเด่นทางด้านแหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานและโบราณวัตถุ รองลงมาได้แก่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

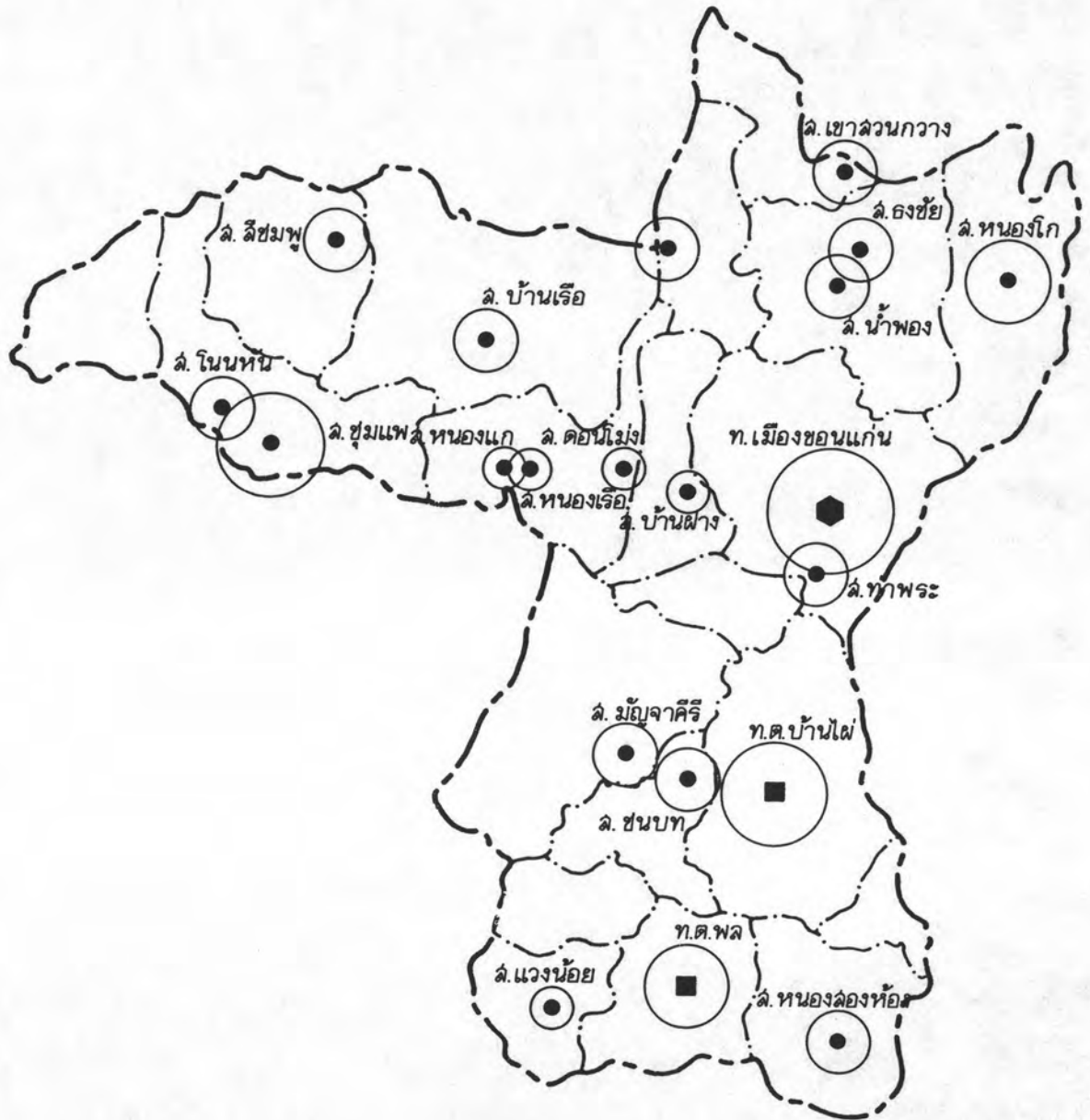
- จังหวัดชัยภูมิ มีบทบาทเด่นทางด้านแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ รองลงมา เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถานและโบราณวัตถุ
- จังหวัดสกลนคร มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีบทบาทเด่นทางด้านธรรมชาติ รองลงมา เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถานและโบราณวัตถุ
- จังหวัดอุบลราชธานี มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีบทบาทเด่นทางด้านโบราณสถาน และโบราณวัตถุ รองลงมา เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ

นอกจากนี้ จังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีบทบาทเด่นทางด้านโบราณสถานและโบราณวัตถุ ได้แก่ จังหวัดสุรินทร์ อุตรธานี บุรีรัมย์ ยโสธร และศรีสะเกษ ส่วนจังหวัดอื่น ก็มีแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่

10. ระบบชุมชน

จากการศึกษาของสำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย เรื่อง "ระบบชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" ได้จัดลำดับชุมชนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ 4 ระดับ คือ

- ชุมชนลำดับที่ 1 มี 4 ชุมชน ซึ่งมีประชากรสูง (ร้อยละ 14.5 ของประชากรชุมชนในภาคมีบทบาททางเศรษฐกิจสังคม ที่มีความสำคัญระดับภาค) ชุมชนดังกล่าว ได้แก่ เทศบาลเมืองนครราชสีมา เทศบาลเมืองขอนแก่น เทศบาลเมืองอุตรธานี และเทศบาลเมืองอุบลราชธานี
- ชุมชนลำดับที่ 2 มี 16 ชุมชน มีขนาดประชากรร้อยละ 18.9 ของประชากรชุมชนในภาค และยังมีบทบาทการให้บริการทางด้านต่าง ๆ ในระดับสูง ชุมชนเหล่านี้ ประกอบด้วย ชุมชนระดับเทศบาลเมือง 12 แห่ง ได้แก่ เทศบาลเมืองมหาสารคาม เทศบาลเมืองนครพนม เทศบาลเมืองหนองคาย เทศบาลเมืองสกลนคร เทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ เทศบาลเมืองเลย เทศบาลเมืองร้อยเอ็ด เทศบาลเมืองยโสธร เทศบาลเมืองศรีสะเกษ เทศบาลเมืองสุรินทร์ เทศบาลเมืองชัยภูมิ เทศบาลเมืองบุรีรัมย์ เทศบาลตำบล 2 แห่ง คือ เทศบาลตำบลชุมแพ และเทศบาลตำบลบ้านไผ่ สุขาภิบาล 2 แห่ง ได้แก่ สุขาภิบาลบ้านบึง และสุขาภิบาลปากช่อง

การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

แสดง : ชุมชนจำแนกตามขนาดชุมชน ปี 2527

100,000 - 200,000 คน
 50,000 - 100,000 คน
 20,000 - 50,000 คน
 10,000 - 20,000 คน
 5,000 - 10,000 คน

เทศบาลเมือง

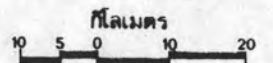

เทศบาลตำบล

ลูกาภิบาล

มาตราส่วน
 1:1,000,000

แผนที่ 3.13

ที่มา :

- ชุมชนลำดับที่ 3 มี 22 ชุมชน คิดเป็นประชากรร้อยละ 16.3 ของประชากรชุมชนในภาค เป็นชุมชนระดับเทศบาลตำบล 4 แห่ง และระดับสุขาภิบาล 18 แห่ง ส่วนมากจะเป็นชุมชนที่เป็นศูนย์กลางระดับรอง ซึ่งให้บริการแก่พื้นที่ชนบท หรือพื้นที่ในอำเภอใกล้เคียงเป็นส่วนใหญ่

- ชุมชนลำดับที่ 4 มีทั้งหมด 165 ชุมชน คิดเป็นประชากรร้อยละ 50.2 ของประชากรชุมชนในภาค เป็นลักษณะของชุมชนโดยทั่วไปของภาค

จากการจัดกลุ่มและลำดับความสำคัญของชุมชนทั้ง 4 ระดับ จะเห็นว่า มีความแตกต่างกันในเรื่องขนาดของประชากร และระดับของการให้บริการในชุมชนลำดับต่าง ๆ ชุมชนเมืองขอนแก่นเป็นชุมชนที่อยู่ในลำดับที่ 1 ซึ่งมีบทบาทในการให้บริการระดับสูง เป็นชุมชนซึ่งได้รับการกำหนดเป็นเมืองหลักของภาค มีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางระดับภาคของชุมชนอื่นที่อยู่ในลำดับรองลงมา

เทศบาลเมืองขอนแก่น มีพื้นที่ในเขตอิทธิพลของเทศบาล คิดเป็น 37,830 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 22.5 ของภาค รองลงมาจากเขตอิทธิพลของเทศบาลเมืองนครราชสีมา ซึ่งมีพื้นที่คิดเป็นร้อยละ 28.6 ของภาค แต่เป็นเขตที่มีความหนาแน่นประชากรสูงสุด คือ 119 คนต่อตารางกิโลเมตร ขนาดของประชากรโดยเฉลี่ยต่อหมู่บ้าน 775 คน ใกล้เคียงกับเขตอิทธิพลของเทศบาลเมืองนครราชสีมา ตำบลของเขตที่มีขนาดใหญ่รองลงมาคือ มีหมู่บ้านโดยเฉลี่ย 12 หมู่บ้านต่อ 1 ตำบล จำนวนตำบลต่ออำเภอ เฉลี่ยใกล้เคียงกับของภาค แต่ขนาดของพื้นที่ต่ออำเภอ เท่ากับ 600.48 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ของเขตนี้ จึงมีการตั้งถิ่นฐานของประชากรค่อนข้างหนาแน่น

สภาพทางเศรษฐกิจ

1. โครงสร้างทางเศรษฐกิจระดับภาค

ก. มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม

มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 ถึง พ.ศ. 2525 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมสูงสุด แต่ภาคกลางเป็นภาคที่มีอัตราการเพิ่มเฉลี่ย

ตาราง 3.3 แสดงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคต่าง ๆ ปี 2520-2525 (ตามราคาคงที่ ปี 2515)

(: ล้านบาท)

ภาค \ ปี	2520	2521	2522	2523	2524	2525	อัตราเพิ่ม เฉลี่ย 5 ปี	ปี 2525 เพิ่ม ขึ้นจากปีก่อน %
กลาง	16,991.5	17,532.7	19,287.0	20,191.7	23,837.8	24,089.4	7.19	1.06
ตะวันออก	30,877.6	34,555.2	33,722.6	37,154.3	40,842.5	42,133.9	5.91	3.16
ตะวันตก	23,795.9	25,547.2	23,888.1	25,131.2	27,253.3	29,690.4	2.90	8.94
เหนือ	32,125.0	37,769.8	38,735.5	39,704.7	43,270.3	43,927.1	6.32	1.52
ใต้	25,536.0	29,261.3	30,755.5	30,309.7	31,736.1	32,721.9	4.59	3.11
ตะวันออกเฉียงเหนือ	32,908.0	37,205.0	40,385.7	43,902.7	44,653.0	45,599.7	6.41	2.12
ประเทศ	235,598.0	261,097.1	276,907.1	292,852.8	311,270.8	324,289.7	5.79	4.18

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตาราง 3.4 มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2523-2525
(ตามราคาของปี 2515)

(: ล้านบาท)

สาขาเศรษฐกิจ	ปี 2523		ปี 2525	
	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ
เกษตรกรรม	19,360.1	44.10	19,101.8	41.89
เหมืองแร่	289.1	0.66	321.2	0.70
อุตสาหกรรม	3,338.8	7.60	3,239.3	7.10
ก่อสร้าง	2,389.0	5.44	2,261.0	4.96
การไฟฟ้าและการประปา	458.3	1.04	632.7	1.39
การคมนาคมและขนส่ง	2,184.0	4.97	2,924.0	6.41
การค้าส่งและค้าปลีก	8,010.5	18.25	7,926.6	17.38
การธนาคาร	758.0	1.73	1,034.0	2.27
ที่อยู่อาศัย	566.0	1.29	601.0	1.32
การบริหารราชการ	2,558.2	5.83	2,969.1	6.51
การบริการ	3,990.7	9.09	4,589.0	10.06
ผลิตภัณฑ์มวลรวมของ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	43,902.7	100.00	45,599.7	100.00

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ใน 5 ปีสูงสุด มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สาขาที่มีมูลค่ามากที่สุดคือ สาขาการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 41.89 ของมูลค่าทั้งหมด รองลงมาได้แก่ การค้าส่งและค้าปลีก คือร้อยละ 17.38 สาขาการบริการ ร้อยละ 10.06 และสาขาการอุตสาหกรรม ร้อยละ 7.10 โครงสร้างทางเศรษฐกิจของภาคจึงเป็นสาขาการเกษตรอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะการใช้ที่ดินส่วนใหญ่ของภาค การผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ การกสิกรรม คือการทำนาเป็นหลัก รองลงมาได้แก่ พืชไร่ เช่น มันสำปะหลัง อ้อย ปอ ข้าวโพด ด้านปศุสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงโค กระบือ สุกร การค้าส่งและค้าปลีก ได้แก่ การค้าสินค้าที่มาจากภาคการเกษตร และอุตสาหกรรม เนื่องมาจากการที่มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกในการขนส่งสินค้า ภาคการบริการเป็นผลมาจากการค้า คือ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น โรงแรม ศูนย์การค้า และตลาด ในด้านอุตสาหกรรมและการก่อสร้าง โรงงานอุตสาหกรรมจะเป็นประเภทอุตสาหกรรมการเกษตร เช่น โรงงานอัดมันสำปะหลัง โรงสีข้าว โรงงานน้ำตาล และโรงงานทอกระสอบ

จากตารางแสดงสัดส่วนของสาขาการผลิตของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคปี 2525 เมื่อเปรียบเทียบกับระดับภาคแล้ว จะเห็นว่า จังหวัดนครราชสีมา มี G.P.P. สูงสุด คือร้อยละ 18.78 รองลงมาได้แก่ จังหวัดอุดรธานี ร้อยละ 10.86 และจังหวัดขอนแก่นมีการผลิตทางเศรษฐกิจอยู่ระดับต้นของภาค

ข. โครงสร้างทางการเงิน

มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในสาขาการธนาคาร จากปี 2521 ถึงปี 2525 เพิ่มขึ้น จาก 649 ล้านบาท เป็น 1,139.5 ล้านบาท คิดเป็นอัตราการขยายตัวถึง 75.5 % โดยจังหวัดนครราชสีมาเป็นจังหวัดที่มีมูลค่าทางการธนาคารสูงสุดของภาค ในปี 2525 คือ 243.5 ล้านบาท รองลงมาคือ จังหวัดขอนแก่น มีมูลค่า 216.6 ล้านบาท ส่วนจังหวัดที่มีอัตราการขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมสูงสุด คือ จังหวัดสกลนครและจังหวัดมหาสารคาม มีอัตราการขยายตัวถึง 130.5 % และ 110.6 % ตามลำดับ

สภาพเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในลักษณะของการลงทุน การขยายตัว และความมั่นคงต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจกับบทบาทของสถาบันการเงิน และระบบเศรษฐกิจในภาค สามารถแสดงได้จากจำนวนสถาบันทางการเงินของภาค จำนวนสถาบันทางการเงินของภาคที่มีจำนวนมากที่สุด ได้แก่ ธนาคารพาณิชย์ 235 แห่ง (ร้อยละ 67.14) ธนาคารออมสินมี

ตาราง 3.5 แสดงมูลค่าและการเปลี่ยนแปลงของผลิตภัณฑ์มวลรวมสาขาการธนาคาร

จังหวัด	ปี พ.ศ.		อัตราการเปลี่ยนแปลง (%)
	2521	2525	
สกลนคร	17.7	40.8	130.5
นครพนม	16.0	33.7	110.6
บุรีรัมย์	25.0	51.4	105.6
ชัยภูมิ	21.9	43.2	97.2
ขอนแก่น	115.8	216.6	87.0
นครราชสีมา	131.6	243.5	85.0
อุดรธานี	75.8	138.6	82.8
มหาสารคาม	15.8	27.6	74.6
ร้อยเอ็ด	26.6	46.0	72.9
สุรินทร์	25.4	43.4	70.8
กาฬสินธุ์	15.2	24.6	61.8
ยโสธร	13.9	22.3	60.4
หนองคาย	19.8	31.3	58.0
อุบลราชธานี	81.5	114.9	40.9
ศรีสะเกษ	28.4	39.2	38.0
เลย	18.6	22.4	20.4
รวม	649	1,139.5	75.5

96 แห่ง (ร้อยละ 27.42) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรมี 17 แห่ง (ร้อยละ 4.85) บริษัทเงินทุนและหลักทรัพย์มี 2 แห่ง (ร้อยละ 0.59) เมื่อเปรียบเทียบจำนวนสถาบันทางการเงินกับขนาดพื้นที่ จำนวนประชากรกับสัดส่วนของภาคอื่นแล้ว นับว่าการออมของประชาชนในส่วนรวมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังไม่มากนัก จังหวัดที่มีสถาบันทางการเงินมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา มีจำนวน 63 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 18 ของภาค อันดับสองได้แก่ จังหวัดขอนแก่น มีจำนวน 45 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 12.86 ของภาค รองลงไปได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี อุครธานี และบุรีรัมย์ จังหวัดที่มีสถาบันทางการเงินน้อยที่สุด คือจังหวัดมุกดาหาร จะเห็นได้ว่า จังหวัดที่มีสถาบันทางการเงินเป็นจำนวนมาก จะเป็นจังหวัดที่มีบทบาททางเศรษฐกิจมากด้วยเช่นกัน

2. โครงสร้างเศรษฐกิจระดับจังหวัด

ก. มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม

ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดขอนแก่น ปี 2527 เท่ากับ 5,923.3 ล้านบาท (ราคาคงที่ปี 2515) ซึ่งได้มาจากสาขาเกษตรกรรม 1,789.2 ล้านบาท (ร้อยละ 30.20) สาขาอุตสาหกรรม 1,216.5 ล้านบาท (ร้อยละ 20.54) และการค้าการบริการจำนวน 2,917.6 ล้านบาท (ร้อยละ 49.26) เมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า สาขาการกสิกรรมทำรายได้ให้จังหวัดสูงสุด คือ 1,527.9 ล้านบาท (ร้อยละ 25.79) รองลงมาได้แก่ สาขาการค้าส่งและค้าปลีก 1,074.2 ล้านบาท (ร้อยละ 18.41) สาขาการบริการ 732.2 ล้านบาท (ร้อยละ 12.36) และสาขาอื่น ๆ ตามลำดับ (ตาราง 3.6)

จากการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด ในช่วงปี 2521 ถึงปี 2527 พิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงของแต่ละสาขาการผลิต (Relative Change) ปรากฏว่า สาขาการบริการเปลี่ยนมาเป็นสาขาการผลิตหลักของจังหวัด (ร้อยละ 49.26) การธนาคาร ประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์ เป็นสาขาการผลิตที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงสูงสุด คือร้อยละ 146.86 แสดงให้เห็นว่า เศรษฐกิจโดยส่วนรวมของจังหวัดค่อนข้างดี การเปลี่ยนแปลงโดยส่วนรวม (Absolute Change) การกสิกรรมเป็นสาขาที่มีการเพิ่มขึ้นของมูลค่าผลิตภัณฑ์มากที่สุด คือร้อยละ 22.03 รองลงมาได้แก่ สาขาการบริการ (ร้อยละ 18.71)

ตาราง 3.6 ผลผลิตสัมพัทธ์มวลรวมจังหวัดขอนแก่นจำแนกตามสาขาการผลิต (ราคาคงที่ปี 2525)

หน่วย : ล้านบาท

สาขาการผลิต	ผลผลิตสัมพัทธ์มวลรวม			
	พ.ศ.2521	ร้อยละ	พ.ศ.2527	ร้อยละ
1. เกษตรกรรม	1,304.8	33.75	1,789.2	30.20
1.1 กสิกรรม	1,074.8	27.80	1,527.9	25.79
1.2 ปศุสัตว์	190.5	4.93	214.1	3.61
1.3 ประมง	28.1	0.73	36.9	0.62
1.4 ป่าไม้	11.4	0.29	10.3	0.17
2. อุตสาหกรรม	840.6	21.74	1,216.5	20.54
2.1 เหมืองแร่และย่อยหิน	24.1	0.62	21.2	0.36
2.2 อุตสาหกรรม	494.7	12.79	687.4	11.61
2.3 การก่อสร้าง	266.1	6.88	371.5	6.27
2.4 การไฟฟ้าและประปา	55.7	1.44	136.4	2.30
3. บริการ	1,721.0	44.51	2,917.6	49.26
3.1 การคมนาคมและขนส่ง	207.6	5.37	341.3	5.76
3.2 การค้าส่งและค้าปลีก	736.1	19.04	1,074.2	18.14
3.3 การธนาคาร ประกันภัย ฯ	138.5	3.58	341.9	5.77
3.4 ที่อยู่อาศัย	83.5	2.16	100.5	1.70
3.5 การบริหารราชการและป้องกันประเทศ	208.0	5.38	327.5	5.53
3.6 การบริการ	347.3	8.98	732.2	12.36
2 + 3 นอกเกษตรกรรม	2,561.6	66.25	4,134.1	69.79
1 + 2 + 3 มวลรวมผลผลิตสัมพัทธ์	3,866.4	100.00	5,923.3	100.00
รายได้ต่อหัวประชากร (บาท)	2,929.0	-	3,930.0	-

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตาราง 3.7 การเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดขอนแก่น จำแนกตามสาขาการผลิต
พ.ศ. 2521-2527 (ราคาคงที่ปี 2515)

หน่วย : ล้านบาท

สาขาการผลิต	การเปลี่ยนแปลง (ร้อยละ)			
	จำนวน	Relative Change	อัตราเฉลี่ยต่อปี	Absolute Change
1. เกษตรกรรม	484.4	37.12	6.19	23.55
1.1 กสิกรรม	453.1	42.16	7.03	22.03
1.2 ปศุสัตว์	23.6	12.39	2.07	1.15
1.3 ประมง	8.8	31.32	5.22	0.43
1.4 ป่าไม้	-1.1	-9.65	-1.61	-0.05
2. อุตสาหกรรม	375.9	44.72	7.45	18.28
2.1 เหมืองแร่และย่อยหิน	-2.9	-12.03	-2.01	-0.14
2.2 อุตสาหกรรม	192.7	38.95	6.49	9.37
2.3 การก่อสร้าง	105.4	39.61	6.60	5.12
2.4 การไฟฟ้าและประปา	80.7	144.88	24.15	3.92
3. การบริการ	1,196.6	69.53	11.59	58.17
3.1 การคมนาคมและขนส่ง	133.7	64.40	10.73	6.50
3.2 การค้าส่งและค้าปลีก	338.1	45.93	7.66	16.44
3.3 การธนาคาร ประกันภัย ฯ	203.4	146.86	24.48	9.89
3.4 ที่อยู่อาศัย	17.0	20.36	3.39	0.83
3.5 การบริหารราชการและป้องกันประเทศ	119.5	57.45	9.58	5.81
3.6 การบริการ	384.9	110.83	18.47	18.71
2 + 3 นอกเกษตรกรรม	1,572.5	61.39	10.23	76.45
1 + 2 + 3 มวลรวมผลิตภัณฑ์	2,056.9	53.20	8.87	100.00
รายได้ต่อหัวประชากร (บาท)	1,001.0	34.18	5.70	-

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตาราง 3.8 ประมาณการผลิตภัณฑ์จังหวัดขอนแก่น ปี 2523-2533 (ราคาคงที่ปี 2515)

สาขาการผลิต	มูลค่าเพิ่ม (ล้านบาท)		
	2523	2529	2533
เกษตรกรรม	1,553.6	1,932.0	2,216.4
กลีกรวม	1,294.6	1,652.8	1,921.6
ปศุสัตว์	229.1	256.3	270.9
ประมง	21.0	22.9	23.9
ป่าไม้	8.8	0.0	0.0
อุตสาหกรรม	403.6	649.0	889.2
การก่อสร้าง	504.6	753.3	1,012.9
การคมนาคมและขนส่ง	232.6	361.9	469.5
การค้าส่งและค้าปลีก	688.0	1,016.6	1,300.8
การธนาคาร ประกันภัย และ อสังหาริมทรัพย์	143.0	275.1	423.0
การบริการ	573.2	932.5	1,276.2
อื่น ๆ	291.3	420.7	531.6
รวม	4,389.9	6,341.1	8,119.6

ที่มา : ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา
การเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
: ฝ่ายวางแผนภาคและเมือง กองวางแผนภาค สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา
การเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตาราง 3.9 สัดส่วนการผลิตจังหวัดขอนแก่น ปี 2523-2533 (ราคาคงที่ปี 2515)

สาขาการผลิต	สัดส่วนการผลิต (ร้อยละ)			อัตราการเพิ่ม (ร้อยละต่อปี)	
	2523	2529	2533	2524-2529	2523-2533
เกษตรกรรม	35.4	30.5	27.3	3.0	3.6
กลสิกรรม	29.5	26.1	23.7	3.3	4.0
ปศุสัตว์	5.2	4.0	3.3	1.7	1.7
ประมง	0.5	0.4	0.3	-4.4	1.3
ป่าไม้	0.2	0.0	0.0	0.0	0.0
อุตสาหกรรม	9.2	10.2	11.0	8.2	8.2
การก่อสร้าง	11.5	11.9	12.5	8.6	7.2
การคมนาคมและขนส่ง	5.3	5.7	5.8	7.5	7.6
การค้าส่งและค้าปลีก	15.7	16.0	16.0	6.4	6.6
การธนาคาร ประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์	3.3	4.4	5.2	9.9	10.3
การบริการ	13.1	14.7	15.7	8.4	8.3
อื่น ๆ	6.5	6.6	6.5	6.3	6.2
รวม	100.0	100.0	100.0	6.2	6.3

ที่มา : ผลิตภัณฑ์ภาคและจังหวัด กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

: ฝ่ายวางแผนภาคและเมือง กองวางแผนภาค สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สาขาการค้าส่งและค้าปลีก (ร้อยละ 16.44) การอุตสาหกรรม (ร้อยละ 9.37) สาขาอื่นมี การเปลี่ยนแปลงน้อย บางสาขามีการเปลี่ยนแปลงลดลง ได้แก่ การป่าไม้ (ร้อยละ -0.05) เหมืองแร่และย่อยหิน (ร้อยละ -0.14)

ผลิตภัณฑ์มวลรวมของทั้งจังหวัด เพิ่มขึ้น 2,056.9 ล้านบาท (ร้อยละ 53.20) รายได้ต่อหัวประชากรเพิ่มขึ้น 1,001.00 บาท หรือเพิ่มเฉลี่ยปีละ 166.83 บาท

ข. การขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม

การขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในแต่ละสาขา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521-2528 (ตาราง 3.9) สรุปได้ว่า สาขาที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมากทุกปี ได้แก่ สาขาการธนาคาร ประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าผลิตภัณฑ์ในช่วงห่าง 6 ปี สาขาที่ให้มูลค่าการผลิตสูงสุด ได้แก่ สาขาการกลั่นกรอง รองลงมาได้แก่ การค้าส่งและค้าปลีก การบริการ และการอุตสาหกรรม ตามลำดับ สาขาการบริการ การธนาคาร ประกันภัยฯ มีแนวโน้มที่จะสูงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

สาขาการผลิตที่สำคัญ และอาจจัดเป็นปัจจัยนำทางเศรษฐกิจของจังหวัด ได้แก่ การกลั่นกรอง การค้าส่งและค้าปลีก การบริการ การอุตสาหกรรม และการก่อสร้าง ตามลำดับ

ค. สาขาการผลิต

1) เกษตรกรรม

จังหวัดขอนแก่นมีรายได้จากการเกษตรเป็นลำดับที่ 3 คิดเป็นร้อยละ ของภาค รองลงมาจากจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดอุดรธานี สัดส่วนรายได้จากการเกษตรลดลง คือจากร้อยละ 33.75 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในปี 2521 เป็นร้อยละ 30.20 ในปี 2527 แต่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์สูงขึ้น คิดเฉลี่ยร้อยละ 6.19 ต่อปี

ก) การกลั่นกรอง

การกลั่นกรองเป็นสาขาการผลิตที่มีรายได้สูงสุด มีสัดส่วนการผลิตถึง ร้อยละ 25.79 ในปี 2527 มีอัตราส่วนการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.03 ต่อปี จากสถิติการเกษตรตั้งแต่ปี 2523-2528 จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่มีผลผลิตการปลูกข้าวเป็นปริมาณ

มากที่สุดใภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่การเพาะปลูกข้าวคิดเป็นร้อยละ 72 ของพื้นที่การเพาะปลูกทั้งหมด รองลงมาได้แก่ มันสำปะหลัง ปอ และอ้อย น้ำตาล สถิติจากสำนักงานเกษตรจังหวัดขอนแก่นในปี 2528 มีพื้นที่ปลูกข้าวรวมกันทั้งหมด 1,840,805 ไร่ พื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง 196,964 ไร่ ปลูกปอแก้ว 176,245 ไร่ และอ้อยน้ำตาล 115,734 ไร่ จังหวัดขอนแก่นมีผลผลิตข้าวสูงที่สุดของภาค แต่ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่มีแนวโน้มลดลงทุกปี คือ ผลผลิตข้าวในปี 2526-2528 เป็น 320, 325 และ 310 กิโลกรัมต่อไร่ ตามลำดับ อำเภอกุเวียงเป็นอำเภอที่มีผลผลิตข้าวมากที่สุดของจังหวัด รวมทั้งมีพื้นที่เก็บเกี่ยวมากที่สุด (สถิติการเกษตร ปี 2528/29)

การปลูกพืชไร่ที่สำคัญชนิดอื่น มีแนวโน้มการใช้พื้นที่น้อยลงเกือบทุกประเภท (จากตาราง 3.10) เนื้อที่ถือครองทางการเกษตรของจังหวัดขอนแก่นรวมทั้งสิ้นประมาณ 2.3 ล้านไร่ ในปี 2528 ซึ่งน้อยลงกว่าปี 2527 พืชที่มีพื้นที่การเพาะปลูกลดลงทุกปีได้แก่ อ้อยน้ำตาล ส่วนมันสำปะหลังมีพื้นที่เพาะปลูกลดลงตั้งแต่ปี 2526 เป็นต้นมา

การปลูกข้าว มีความสำคัญเป็นอันดับหนึ่งของจังหวัด พื้นที่ถือครองการทำนามีประมาณ 2,350,000 ไร่ พื้นที่ประมาณร้อยละ 90 อยู่นอกเขตชลประทาน อาศัยน้ำฝนเป็นหลักในการเพาะปลูก ซึ่งมักจะประสบปัญหาฝนแล้ง ดังนั้น พื้นที่การทำนารวมโดยปกติจึงสามารถทำนาได้เพียงร้อยละ 70 ของพื้นที่ถือครองการทำนาเท่านั้น ข้าวที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นการผลิตข้าวเหนียวเพื่อการบริโภค ในฤดูแล้งจะเป็นการปลูกข้าวนาปรัง ซึ่งเป็นข้าวเจ้าปลูกเพื่อการขาย สำหรับการเพาะปลูกข้าวในปี ในฤดูผลิต 2528-2529 ปลูกได้ 1,489,537 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 63.7 ของพื้นที่ถือครองการทำนา สัดส่วนข้าวเจ้าต่อข้าวเหนียวประมาณร้อยละ 18 และร้อยละ 82 ผลผลิตรวมประมาณ 445,701 ตัน ผลผลิตเฉลี่ย 299 กิโลกรัมต่อไร่

อ้อยน้ำตาล เป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญอันดับสองรองจากข้าว พื้นที่ปลูกอ้อยของจังหวัดเพิ่มขึ้นจาก 30,320 ไร่ในปี 2520 เป็น 228,974 ไร่ในปี 2525 และลดลงเป็น 126,141 ไร่ในปี 2527 และ 115,734 ไร่ในปี 2528 มีปริมาณผลผลิต 810,138 ตัน พื้นที่ปลูกส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอกะนวน น้ำพอง เขาสวนกวาง และอำเภอบุรินทร์ ซึ่งอยู่ใกล้โรงงานน้ำตาลขอนแก่น

มันสำปะหลัง เป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความเป็นลำดับที่สาม รองมาจากข้าว

ตาราง 3.10 สภาพการปลูกพืชไร่ที่สำคัญในจังหวัดขอนแก่น ปี 2525-2528

พื้นที่ : ไร่

ชนิดพืช	2525	2526	2527	2528
<u>พืชไร่</u>				
1. อ้อยน้ำตาล	228,974	185,678	151,886	115,734
2. มันสำปะหลัง	227,472	358,655	334,625	196,964
3. ปอแก้ว	151,763	124,936	124,430	176,245
4. ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	91,233	77,224	137,776	135,294
5. ถั่วเขียว	52,824	52,141	43,682	30,136
6. ถั่วเหลือง	8,400	17,769	25,112	21,445
7. ถั่วลิสง	8,246	8,188	13,505	10,823
8. ถั่วแดง	27,000	14,645	9,400	13,110
รวม	793,428	839,236	840,416	699,751
<u>พืชฤดูแล้ง</u>				
1. ข้าวนาปรัง	41,379	106,502	74,458	29,553
2. ข้าวโพดฝักสด	4,284	3,451	3,621	2,159
3. ถั่วลิสง	2,484	1,896	3,246	1,094
4. ถั่วเขียว	24,116	39,784	27,983	32,430
5. ถั่วเหลือง	-	-	880	570
6. แดงโม	8,421	3,954	1,943	2,717
7. พืชฝัก	10,896	10,421	19,693	8,510
รวม	91,580	166,008	131,824	77,033

ที่มา : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดขอนแก่น

และอ้อยน้ำตาล ตามประกาศของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กำหนดให้จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่อยู่ในเขตเกษตรเศรษฐกิจปลูกมันสำปะหลัง จำนวน 18 อำเภอ ยกเว้นอำเภอหนองเรือกับกิ่งอำเภอภูผาม่าน พื้นที่ปลูกมันสำปะหลังมีประมาณ 2 แสนไร่ ส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอบ้านไผ่ กระนวน ภูเวียง และอำเภอพล ปริมาณผลผลิตในปี 2527-2528 มีรวม 625,414 ตัน ลดลงจากในปี 2526-2527 ซึ่งมี 818,997 ตัน คิดเป็นร้อยละ 24

ข) ปศุสัตว์

ชนิดและจำนวนปศุสัตว์ที่เลี้ยงในจังหวัดขอนแก่นยังมีไม่มาก แต่ได้มีการพัฒนาเป็นการเลี้ยงในฟาร์มที่ทันสมัยมากขึ้น มีฟาร์มเลี้ยงที่สำคัญ ได้แก่ ฟาร์มเลี้ยงสุกรที่อำเภอบ้านไผ่ อำเภอเมือง และอำเภอชุมแพ ฟาร์มเลี้ยงไก่ที่อำเภอเมือง และอำเภอพล การเลี้ยงปศุสัตว์ในจังหวัดขอนแก่นยังสามารถขยายการเลี้ยงได้อีกมาก เนื่องจากมีพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการเลี้ยงสัตว์อยู่ประมาณ 1.4 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 17 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด

การเลี้ยงสุกร ในปี 2528 มีจำนวน 76,037 ตัว เพิ่มขึ้นจากปี 2527 ซึ่งมีจำนวน 67,070 ตัว อำเภอที่มีการเลี้ยงมากที่สุด ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอชุมแพ อำเภอน้ำพอง และอำเภอหนองสองห้อง ตามลำดับ ปศุสัตว์ประเภทอื่น ได้แก่ ไก่ เป็ด และกระบือ เลี้ยงที่อำเภอเมืองมากที่สุด ส่วนโคมีการเลี้ยงมากที่สุดที่อำเภอบ้านไผ่ และอำเภอภูผามาศ

ค) การประมง

แหล่งผลิตและเพาะพันธุ์ปลาของจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ และสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดขอนแก่น อ่างเก็บน้ำเขื่อนอุบลรัตน์ มีพื้นที่ประมาณ 256,000 ไร่ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาต่าง ๆ เช่น ปลาน้ำจืด ปลาเนื้ออ่อน ปลาช่อน ส่วนสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดขอนแก่น มีพื้นที่ประมาณ 1,600 ไร่ เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาเพื่อนำไปปล่อยตามแหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นแหล่งผลิตพันธุ์ปลาและพันธุ์กุ้งที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ ข้อมูลจากสถานีประมงน้ำจืดจังหวัดขอนแก่น แสดงถึงสถิติผลผลิตปลาของผู้เลี้ยงในจังหวัดขอนแก่น ปี 2527-2528 มีดังนี้

จำนวนผู้เลี้ยงปลาและพื้นที่ทั้งหมด

ในบ่อ	6,093 ราย	เนื้อที่เลี้ยงในบ่อ	8,111 ไร่
ในนา	1,163 ราย	เนื้อที่เลี้ยงในนา	5,445 ไร่
รวม	7,256 ราย	เนื้อที่เลี้ยงทั้งสิ้น	13,556 ไร่

2) อุตสาหกรรม

มูลค่าผลิตภัณฑ์จากการอุตสาหกรรมของจังหวัดเป็นอันดับสองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองจากจังหวัดนครราชสีมา และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เฉลี่ยร้อยละ 6.49 ต่อปี เมื่อเทียบกับการเพิ่มของสาขาการผลิตอื่นแล้ว จัดอยู่ในระดับปานกลาง

จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดมีทั้งสิ้นประมาณ 2,708 โรงงาน (สถิติปี 2528) เป็นโรงสีข้าวจำนวน 1,924 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 71 ของโรงงานทั้งหมด แยกเป็นโรงสีขนาดใหญ่และขนาดกลาง 128 แห่ง นอกจากนั้น เป็นโรงสีขนาดตามหมู่บ้าน โรงงานอุตสาหกรรมที่มีจำนวนรองลงมา ได้แก่ โรงงานผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง มีจำนวน 229 โรงงาน และโรงงานเครื่องจักรบริภัณฑ์ขนส่ง 146 โรงงาน

อุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ นอกจากอุตสาหกรรมการเกษตร ได้แก่ เครื่องจักรและอุปกรณ์การขนส่ง สุราและเครื่องดื่ม สิ่งทอเมืองขอนแก่น ผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น

โรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อม มีแรงงานโดยเฉลี่ย 10 คนต่อ 1 โรงงาน เงินทุนโดยเฉลี่ยประมาณ 1.4 ล้านบาทต่อโรงงาน โรงงานอุตสาหกรรมขนาดกลาง ได้แก่ โรงงานทำเชือกปอและทอกระสอบ โรงงานผักและผลไม้ กระจกปอง โรงงานทำเชือกตาข่ายและแหอวน โรงงานผลิตไม้ขีดไฟ มีแรงงานโดยเฉลี่ย โรงงานละ 100-400 คน เงินทุนประมาณ 10-35 ล้านบาทต่อโรงงาน โรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่มี 2 โรงงาน คือ โรงงานน้ำตาล มีแรงงาน 660 คน ใช้เงินทุน 333 ล้านบาท และ โรงงานผลิตเยื่อกระดาษ มีแรงงาน 460 คน ใช้เงินทุน 1,344 ล้านบาท

ที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่อยู่ในอำเภอเมือง มีจำนวน 759

โรงงาน คิดเป็นร้อยละ 28 ของโรงงานทั้งหมด รองลงมาได้แก่ อำเภอบ้านไผ่ มีจำนวน 250 โรงงาน อำเภอคำพ่อง มีจำนวน 222 โรงงาน และอำเภอชุมแพ มีจำนวน 192 โรงงาน จะเห็นได้ว่า โรงงานส่วนใหญ่มีการกระจุกตัวอยู่ในบริเวณอำเภอเมือง และอำเภอใกล้เคียง โดยรอบ ทำให้เป็นแหล่งอุตสาหกรรมที่สำคัญ และเป็นแหล่งที่เป็นที่รวมของแรงงานจำนวนมาก

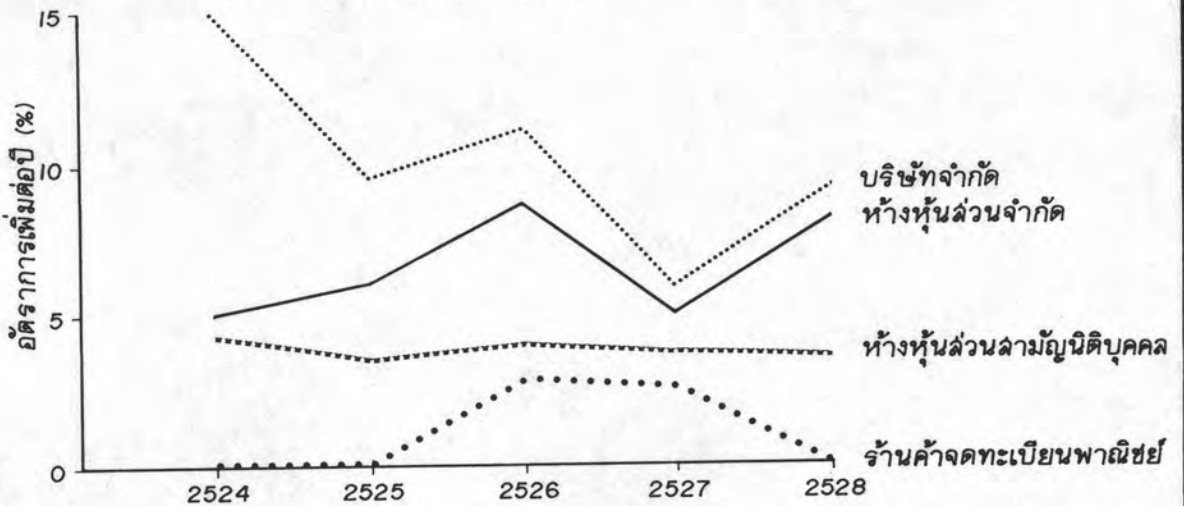
อัตราการเพิ่มของจำนวนโรงงานในปี 2528 ทั้งจังหวัดมีโรงงานที่จดทะเบียนรวม 2,708 โรงงาน เพิ่มขึ้นจากในปี 2527 ร้อยละ 5.04 โรงงานประเภทที่มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากที่สุด ได้แก่ ประเภทอาหารและเครื่องดื่มมีจำนวนเพิ่มขึ้น 145 โรงงาน ประเภทเครื่องจักรบริภัณฑ์และขนส่งเพิ่มขึ้น 20 โรงงาน ผลิตภัณฑ์จากแร่โลหะเพิ่มขึ้น 13 โรงงาน ผลิตภัณฑ์จากแร่โลหะเพิ่มขึ้น 10 โรงงาน และโรงงานประเภทอื่น ๆ เพิ่มขึ้นจำนวนเล็กน้อย

3) การบริการ

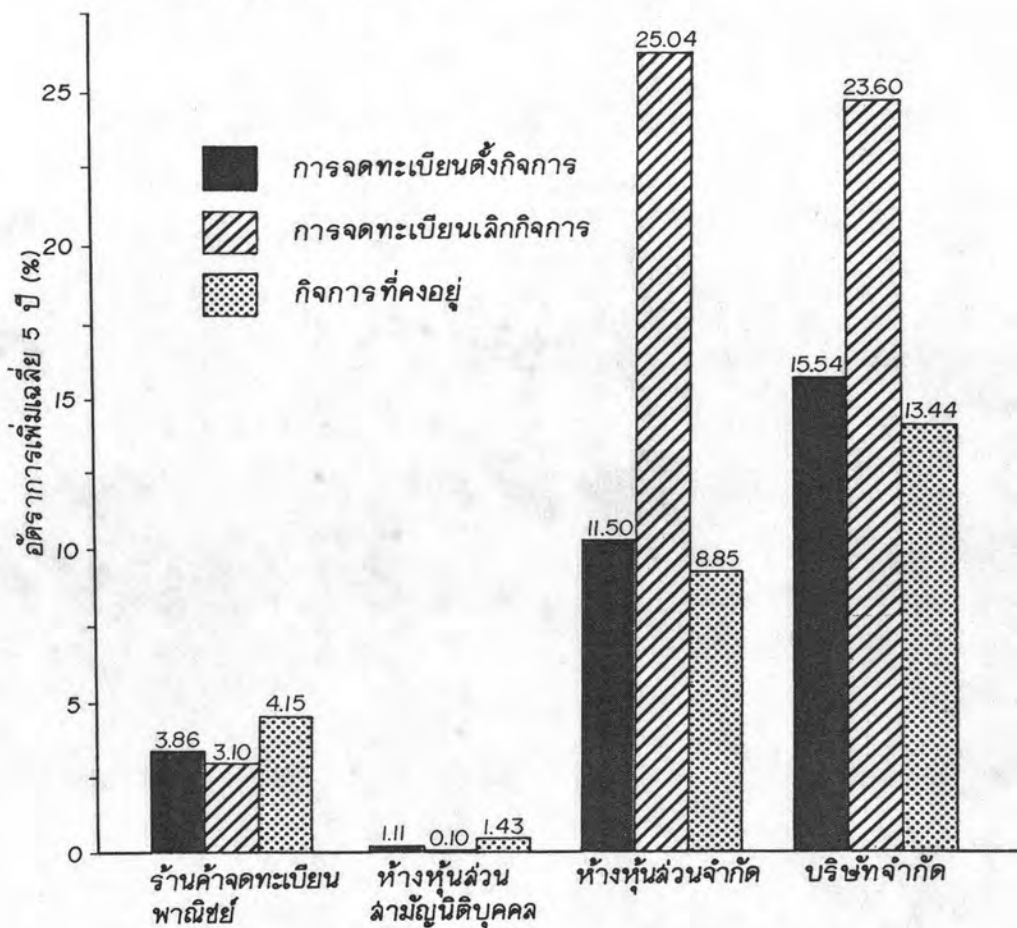
มูลค่าการผลิตในสาขาการบริการ จังหวัดขอนแก่นมีมูลค่าสูงเป็นอันดับหนึ่งของภาค คิดเป็นร้อยละ ของภาค รองลงไปได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา อุบลราชธานี และอุดรธานี ตามลำดับ มูลค่าการผลิตในสาขาการบริการนี้ มีมูลค่าเป็นอันดับสามของจังหวัด รองจากการกสิกรรมและการค้าส่งค้าปลีก คิดเป็นร้อยละ 12.36 ของมูลค่าการผลิตของจังหวัด ในปี 2527 มีการเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยในช่วงปี 2521-2527 เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 110.83 เพิ่มขึ้นเป็นลำดับที่สามรองจากการธนาคาร ประกันภัย ฯ และการไฟฟ้า ประปา

แนวโน้มการขยายตัวของสถานประกอบธุรกิจประเภทต่าง ๆ จากตาราง 3.11 จะเห็นว่าธุรกิจประเภทบริษัทจำกัด มีอัตราเพิ่มสูงสุด คือร้อยละ 77.97 รองลงมาได้แก่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด ร้อยละ 8.85 แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มเศรษฐกิจของจังหวัดขอนแก่นว่าเป็นไปในทางดีขึ้น

แผนภูมิ 3.1 แสดงอัตราการเพิ่มของการจดทะเบียนพาณิชย์และนิติบุคคล ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2524 - 2528

แผนภูมิ 3.2 แสดงอัตราการเพิ่มของการจดทะเบียนตั้งกิจการ, เล็กกิจการและคงอยู่ของร้านค้าพาณิชย์และนิติบุคคล เฉลี่ย 5 ปี ตั้งแต่ปี 2524 - 2528

ตาราง 3.11 สถานประกอบธุรกิจประเภทต่าง ๆ ในจังหวัดขอนแก่น ปี 2523, 2528

ประเภทธุรกิจ	พ.ศ. 2523 (ราย)	พ.ศ. 2528 (ราย)	เพิ่ม ^ข เพิ่มชน (ราย)	เพิ่ม ^ข เพิ่มชน ร้อยละ
ร้านค้าจดทะเบียนพาณิชย์	4,831	5,763	932	19.29
ห้างหุ้นส่วนจำกัด	775	1,211	436	56.26
ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล	36	38	2	5.56
บริษัทจำกัด	236	420	184	77.97
รวม	5,878	7,432	1,554	26.44

ง. แรงงาน

จากข้อมูลในสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513 และ พ.ศ. 2523 ใต้จำแนกจำนวนประชากรตามประเภทการทำงานในเชิงเศรษฐกิจ จากประชากรที่มีอายุ 11 ปีขึ้นไป (ตาราง 3.12) จะเห็นว่า ปี 2523 จังหวัดขอนแก่นมีประชากรวัยแรงงาน จำนวน 876,299 คน คิดเป็นร้อยละ 69.90 ของประชากรทั้งจังหวัด ในจำนวนประชากรวัยแรงงานนี้ เป็นผู้ทำงานเชิงเศรษฐกิจ ร้อยละ 48.59 มีจำนวนลดลงจากปี 2513 ซึ่งมีจำนวนร้อยละ 51.90 และมีสัดส่วนคนว่างงาน ร้อยละ 20.93 ส่วนในปี 2513 มีสัดส่วนคนว่างงานถึงร้อยละ 32.28 ในจำนวนคนว่างงานส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่อยู่ในระหว่างรอฤดูกาล ถึง 246,356 คน

ผู้ไม่ทำงานในเชิงเศรษฐกิจ มีจำนวนร้อยละ 20.22 เพิ่มขึ้นจากปี 2513 ซึ่งมีร้อยละ 9.83 ของประชากรที่อายุ 11 ปีขึ้นไป ประชากรส่วนใหญ่ของผู้ที่ไม่ทำงานในเชิงเศรษฐกิจเป็นนักเรียนมีจำนวนร้อยละ 9.00 ของประชากรทั้งจังหวัดในปี 2523 ในปี 2513 มีประชากรที่เป็นนักเรียนร้อยละ 3.45 ของประชากรทั้งจังหวัด

ในช่วงปี 2513-2523 จังหวัดขอนแก่นมีจำนวนผู้ทำงานเชิงเศรษฐกิจ จากร้อยละ 51.90 ในปี 2513 ลดลงเป็นร้อยละ 48.59 ในปี 2523 และเป็นผู้มีงานทำร้อยละ 39.57 ของประชากรวัยแรงงาน

ประชากรวัยแรงงานแยกตามสาขาการผลิต ในปี 2523 มีแรงงานในสาขาเกษตรกรรมมากที่สุดคือร้อยละ 84.51 (ตาราง 3.13) รองลงมาได้แก่ สาขาการบริการมีร้อยละ 10.64 และสาขาอุตสาหกรรมร้อยละ 3.58 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาในรายละเอียดของสาขาการบริการและอุตสาหกรรม จะให้สาขาการบริการมีจำนวนแรงงานมากที่สุด คือร้อยละ 5.17 รองลงมาคือ การค้าส่งและค้าปลีกร้อยละ 4.22 และสาขาอุตสาหกรรมร้อยละ 2.77 ในปี 2523 เมื่อเปรียบเทียบจำนวนแรงงานในปี 2513 และปี 2523 จะเห็นว่า จำนวนแรงงานในสาขาเกษตรกรรมมีจำนวนลดลง ส่วนในสาขาการบริการและสาขาอุตสาหกรรมมีจำนวนเพิ่มขึ้น สาขาที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ สาขาการธนาคาร ประกันภัย เพิ่มขึ้นร้อยละ 171.81 รองลงมาได้แก่ การก่อสร้าง เพิ่มขึ้นร้อยละ 129.10 การไฟฟ้าและประปา เพิ่มขึ้นร้อยละ 126.14 การค้าส่งและค้าปลีกเพิ่มขึ้นร้อยละ 88.76 การบริการเพิ่มขึ้นร้อยละ 78.43 และอื่น ๆ การเปลี่ยนแปลงในภาพรวม (Absolute Change) สาขาที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ สาขาเกษตรกรรม คือร้อยละ 65.49 รองลงมาได้แก่ สาขาการบริการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นร้อยละ 11.66 สาขาการค้าส่งและค้าปลีกเพิ่มขึ้นร้อยละ 10.18 และสาขาอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.75 ตามลำดับ การเปลี่ยนแปลงในสาขาอื่นมีไม่มากนัก

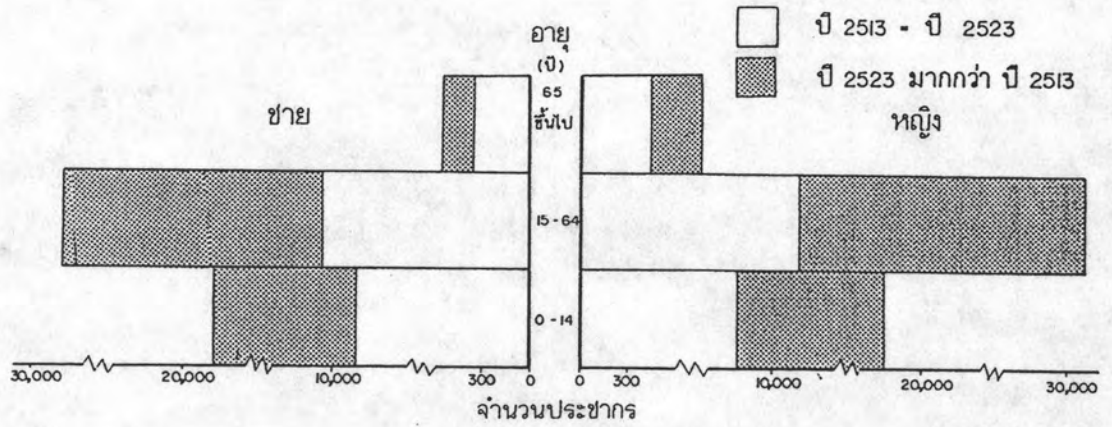
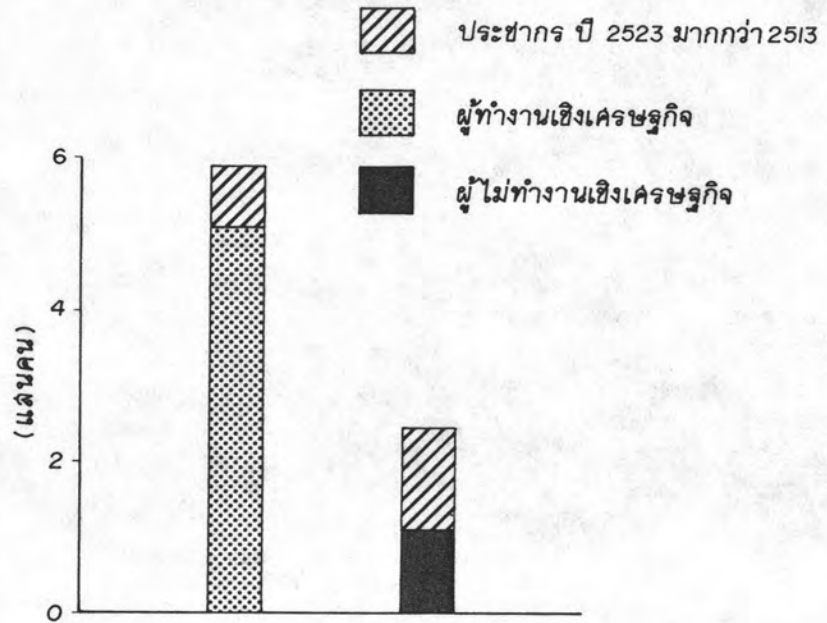
จากจำนวนแรงงานที่เพิ่มขึ้นในแต่ละสาขาเศรษฐกิจ ชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มของการขยายตัวเศรษฐกิจแต่ละสาขา ในจังหวัดขอนแก่นนี้ จะเห็นว่าสาขาการผลิตที่มีแนวโน้มการขยายตัวดีกว่าสาขาอื่น ๆ ได้แก่ สาขาการธนาคาร การสาธารณสุข และการค้าส่งและค้าปลีก

ตาราง 3.12 จำนวนประชากรวัยแรงงาน จำแนกตามประเภทการทำงานในเชิงเศรษฐกิจ
พ.ศ. 2513 และ 2523

	ประชากร			
	พ.ศ.2513	ร้อยละ	พ.ศ.2523	ร้อยละ
ประชากรทั้งหมด	1,048,656	100	1,253,575	100
ประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไป	657,296	62.68	876,299	69.90
ผู้ทำงานเชิงเศรษฐกิจ	544,280	51.90	609,107	48.59
มีงานทำ	205,744	19.62	346,765	27.66
ว่างงาน	338,536	32.28	262,342	20.93
ผู้ไม่ทำงานเชิงเศรษฐกิจ	103,096	9.83	253,417	20.22
ทำงานบ้าน	27,592	2.63	86,321	6.89
นักเรียน	32,217	3.45	112,787	9.00
ทำงานไม่ได้	3,410	0.30	40,284	3.21
อื่น ๆ + ไม่ทราบ	36,147	3.45	14,025	1.12
ไม่ทราบสถานภาพการทำงาน	9,920	0.95	13,775	1.10

ที่มา : สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513 (ตาราง 21) และ พ.ศ. 2523
(ตาราง 25)

แผนภูมิ 3.3 เปรียบเทียบประชากรจำแนกตามการทำงาน
เชิงเศรษฐกิจในจังหวัดขอนแก่น ปี 2513, 2523

ตาราง 3.13 จำนวนแรงงานจำแนกตามหมวดอุตสาหกรรมจากประชากรอายุ 11 ปีขึ้นไป
พ.ศ. 2513 และ 2523

หมวดอุตสาหกรรม	พ.ศ. 2513		พ.ศ. 2523		จำนวน เปลี่ยนแปลง	Relative Change (%)	Absolute Change (%)
	จำนวนแรงงาน	ร้อยละ	จำนวนแรงงาน	ร้อยละ			
1. การเกษตรกรรม	483,685	89.12	569,780	84.51	86,095	17.80	65.49
2. อุตสาหกรรม	13,968	2.57	24,104	3.58	10,136	72.57	7.71
2.1 เหมืองแร่และย่อยหิน	590	0.11	238	0.04	-352	-59.66	-0.27
2.2 อุตสาหกรรม	11,094	2.04	18,647	2.77	7,553	68.08	5.75
2.3 การก่อสร้าง	1,825	0.34	4,181	0.62	2,356	129.10	1.79
2.4 การไฟฟ้าและประปา	459	0.08	1,038	0.15	579	126.14	0.44
3. การบริการ	42,574	7.84	71,728	10.64	29,154	68.48	22.18
3.1 การคมนาคมและขนส่ง	5,073	0.93	7,366	1.09	2,293	45.20	1.74
3.2 การค้าส่งและค้าปลีก	15,078	2.78	28,461	4.22	13,383	88.76	10.18
3.3 การธนาคาร ประกันภัย	376	0.07	1,022	0.15	646	171.81	0.49
3.4 การบริการ	19,548	3.60	34,879	5.17	15,331	78.43	11.66
4. อื่น ๆ	2,499	0.46	8,575	1.27	6,076	243.14	4.62
รวม	542,726	100.00	674,187	100.00	131,461	24.22	100.00

ที่มา : สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2513 (ตาราง 21) และ พ.ศ. 2523 (ตาราง 25)

3. การพิจารณาปัจจัยนำทางเศรษฐกิจ

ก. การเลือกปัจจัยนำทางเศรษฐกิจ

การพิจารณาสาขาการผลิตที่จะเป็นปัจจัยนำทางเศรษฐกิจ จะต้องพิจารณาถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจโดยส่วนรวมของจังหวัด รวมทั้งลักษณะเด่นของแต่ละสาขาการผลิต สาขาการผลิตที่เป็นปัจจัยนำทางเศรษฐกิจจากการศึกษาข้างต้น คือ

1) การเกษตรกรรม

เกษตรกรรมเป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจพื้นฐานของจังหวัด จากผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด มูลค่ารวมของการเกษตรกรรมลดลง รวมทั้งแนวโน้มจำนวนแรงงานในภาคการเกษตรก็ลดลง แต่สาขาการผลิตในภาคเกษตรยังมีมูลค่าสูงสุดของสาขาการผลิตทั้งหมด คือ การกลีกรม มีมูลค่าการผลิตร้อยละ 25.79 ในปี 2527 และเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้ว มูลค่าการผลิตในภาคการเกษตรของจังหวัดขอนแก่นยังคงค่อนข้างสูง คือเป็นลำดับที่สามรองจากจังหวัดนครราชสีมาและอุดรธานี ทั้งยังเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งทางรถยนต์ไปยังพื้นที่โดยรอบ

ก) กลีกรม

การผลิตในสาขากลีกรมมีมูลค่าถึงร้อยละ 25.79 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในปี 2527 การผลิตในสาขากลีกรมส่วนใหญ่ได้จากการปลูกข้าว โดยให้ผลผลิตเป็นมูลค่าถึงร้อยละ 60 ของมูลค่าในสาขากลีกรม ชาวนามีผลผลิตที่ได้ประมาณ 559,047 ตัน พื้นที่มีความสำคัญรองลงมา ได้แก่ มันสำปะหลัง มีพื้นที่ปลูกประมาณ 3 แสนไร่ และผลผลิตในปี 2527 มีจำนวน 625,414 ตัน มีพื้นที่ปลูกรวม 334,525 ไร่ การที่มันสำปะหลังเป็นพืชเศรษฐกิจมีความสำคัญเป็นอันดับสองรองลงมาจากราย เนื่องจากเป็นพืชที่ปลูกง่าย มีการลงทุนต่ำ และมีโรงงานรับซื้อมาก กระจายอยู่ใกล้แหล่งผลิตทั่วไป คือมีโรงงานมันเส้น มันเม็ด ประมาณ 300 โรงงาน และโรงงานแป้งมันอีก 1 โรงงาน ปัจจัยสำคัญที่เป็นตัวกำหนดพื้นที่การปลูก ได้แก่ ราคาหัวมันในปีที่ผ่านมา ถ้าปีใดราคาต่ำลง พื้นที่ปลูกในปีต่อไปก็จะลดลง ถ้าปีใดราคาสูง พื้นที่ปลูกในปีต่อไปก็จะเพิ่มมากขึ้น

นอกจากข้าวและมันสำปะหลังแล้ว พืชสำคัญอื่นของจังหวัด ได้แก่ อ้อยน้ำตาล และปอแก้ว สำหรับอ้อยน้ำตาลนั้น ในบางปีมีมูลค่าการผลิตสูงเป็นลำดับสองรองมาจากข้าว พื้นที่ปลูกในปี 2527 มีรวม 151,886 ไร่ ได้ผลผลิต 1,013,535 ตัน จังหวัดขอนแก่น มีโรงงานน้ำตาลทรายขาวและน้ำตาลทรายแดงอย่างละหนึ่งโรงงาน อยู่ที่อำเภอน้ำพอง มีกำลังการผลิตประมาณ 9,560 ตัน/วัน และมีโรงงานทำแผ่นไม้อัดจากกากอ้อย 1 โรงงาน นับว่าเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของจังหวัดได้อีกชนิดหนึ่ง พืชเศรษฐกิจอันดับรองลงไปตามลำดับได้แก่ ข้าวโพคเลี้ยงสัตว์ ถั่วเขียวผิวมัน ถั่วเหลือง ถั่วลิสง และถั่วแดง

ข) ปศุสัตว์

การปศุสัตว์ทำรายได้เป็นลำดับที่ 2 ในภาคการเกษตร มีมูลค่าการผลิตค่อนข้างน้อย คือประมาณร้อยละ 15 ของการผลิตในภาคการเกษตร ไก่และไข่ไก่มีมูลค่าการผลิตมากที่สุด คือ ร้อยละ 45 ของการผลิต รองลงมาได้แก่ โคและกระบือ คิดเป็นมูลค่าร้อยละ 35 และสุกรคิดเป็นมูลค่าร้อยละ 17 ของการผลิต จากสถิติของสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดขอนแก่น การเลี้ยงปศุสัตว์ที่สำคัญในปี 2529 มีสุกร 76,992 ตัว เบ็ด 607,655 ตัว ไก่ 1,350,950 ตัว โค 113,527 ตัว และกระบือ 308,064 ตัว และสถิติที่ปศุสัตว์ถูกฆ่าในโรงฆ่าสัตว์ของเทศบาลต่าง ๆ 4 เทศบาล รวม 58,461 ตัว แยกเป็นสุกร 52,923 ตัว โค 5,313 ตัว กระบือ 223 ตัว และแพะ 2 ตัว

การเลี้ยงปศุสัตว์ของจังหวัดยังสามารถเพิ่มปริมาณได้อีกมาก เนื่องจากมีปัจจัยสำคัญต่าง ๆ พร้อม คือมีชัยภูมิที่ใช้เป็นอาหารสัตว์อยู่จำนวนมาก และสามารถผลิตได้เองในจังหวัด เช่น ข้าวโพค มันสำปะหลัง ถั่วต่าง ๆ ควรจะมีการส่งเสริมการเลี้ยงให้เป็นแบบครบวงจร คือเริ่มตั้งแต่การผลิตอาหารสัตว์ การคัดเลือกพันธุ์ การเลี้ยง การฆ่า การบรรจุ ภายในจังหวัดเอง เพื่อลดต้นทุนการผลิตและทำการแข่งขันกับตลาดในระดับต่าง ๆ ได้

2) การบริการ

มูลค่าการผลิตในภาคการบริการทั้งหมด มีมูลค่าร้อยละ 49.26 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด นับว่าเป็นมูลค่าสูงเป็นอันดับหนึ่ง แต่ในสาขาการผลิตย่อย มูลค่าสูงสุดยังน้อยกว่ามูลค่าของสาขาสีกรรม สาขาการผลิตในภาคการบริการที่มีมูลค่ามากตามลำดับ ได้แก่

ตาราง 3.14 การคาดประมาณมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดขอนแก่น ปี 2534-2544 (ราคาคงที่ปี 2515)

สาขาการผลิต	ปี 2526		ปี 2534		ปี 2544		อัตราเพิ่มเฉลี่ยต่อปี		
	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	2526-34	2534-44	2526-44
ปฐมภูมิ	1,461	31	1,853	25	2,447	20	3.0	2.8	2.9
หุติยภูมิ	509	11	985	13	1,934	15	8.6	7.0	7.7
ตติยภูมิ	2,786	58	4,629	62	8,134	65	6.6	5.8	6.1
รวม (ล้านบาท)	4,756	100	7,467	100	12,515	100	5.8	5.3	5.5
เฉลี่ยต่อคน (บาท)	3,205	-	4,441	-	6,352	-	4.2	3.6	3.9

หมายเหตุ : ปฐมภูมิ คือ การผลิตภาคการเกษตร

หุติยภูมิ คือ การอุตสาหกรรม เหมืองแร่ และย่อยหิน

ตติยภูมิ คือ การก่อสร้าง ไฟฟ้า ประปา คมนาคม การค้าส่งและค้าปลีก การธนาคาร ประกันภัย

ที่มา : สำนักผังเมือง กระทรวงมหาดไทย

ก) การค้าส่งและค้าปลีก

การค้าส่งและค้าปลีก มีมูลค่าร้อยละ 18.14 ของผลิตภัณฑ์มวลรวม จังหวัดในปี 2527 เป็นอันดับสองของจังหวัด รองจากการบริการ แต่อัตราการเพิ่มเฉลี่ยต่อปี ยังสูงไม่มากนัก (ตาราง 3.6) คือ มีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 7.66 ต่อปี การค้าส่วนใหญ่ ยังคงเป็นสินค้าเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมแปรรูป ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง ปอ กระสอบ น้ำตาลทราย สภาพเศรษฐกิจของจังหวัดจึงยังขึ้นอยู่กับผลผลิตทางการเกษตร

จากตาราง 3.7 จะเห็นว่า ในภาคบริการซึ่งมีสาขาการผลิต ที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นสูงสุด ได้แก่ การธนาคาร ประกันภัย และอสังหาริมทรัพย์ รองลงมาคือ การค้าส่งและค้าปลีก แสดงให้เห็นถึงสภาวะเศรษฐกิจของจังหวัด ว่ามีการพัฒนาไปในทางด้านการลงทุนต่าง ๆ มากขึ้น โดยเฉพาะด้านการก่อสร้าง การสาธารณสุข และ การค้าบริการ ซึ่งสอดคล้องกับแผนผังพัฒนาเมืองหลักที่จะผลักดันให้จังหวัดขอนแก่นเป็น ศูนย์กลางการพาณิชย์กรรมและการบริการของภาค ส่วนในการผลิตภาคการเกษตร จะมีแนวโน้ม ลดลงตลอดเวลา ทำให้มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของจังหวัดลดน้อยลงด้วย

ข) การบริการ

สาขาการบริการมีมูลค่าการผลิตร้อยละ 12.36 ของผลิตภัณฑ์มวลรวม เป็นอันดับที่สองของภาคการบริการ รองจากการค้าปลีกและค้าส่ง มีอัตราเพิ่มเฉลี่ยร้อยละ 18.47 ต่อปี เป็นอันดับที่สามของจังหวัด รองจากการธนาคารและการไฟฟ้าประปา นับว่ามีอัตราการเพิ่ม อยู่ในระดับสูง ทั้งนี้ เนื่องมาจากการที่จังหวัดขอนแก่นเป็นศูนย์กลางธุรกิจการค้าที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาค เป็นทั้งแหล่งรวบรวมผลผลิตและแหล่งกระจายผลผลิตไปยังพื้นที่โดยรอบ รวมทั้งเป็น ศูนย์กลางการบริหารราชการของภาค จึงก่อให้เกิดแหล่งการบริการและอำนวยความสะดวกหลาย ประเภทตามมา ได้แก่ โรงแรม ภัตตาคาร ห้างสรรพสินค้า ตลาดขายส่งสินค้าอุปโภค บริโภค โรงภาพยนตร์ และสถานเริงรมย์อื่น ๆ

จำนวนสถานประกอบธุรกิจการค้าและบริการ ซึ่งยื่นขอจดทะเบียน นิติบุคคล ห้างหุ้นส่วนและบริษัท ในปี 2528 ตั้งใหม่ 94 ราย และ 40 ราย เลิกประกอบกิจการรวม 31 ราย เพิ่มขึ้นจากในปี 2527 ซึ่งมีการยื่นขอจดทะเบียนนิติบุคคล จำนวน 83 ราย และ 22 ราย ตามลำดับ แต่มีการยื่นจดทะเบียนเลิกกิจการรวมทั้งหมดถึง 46 ราย

3) การอุตสาหกรรม

ในภาคการอุตสาหกรรม มีมูลค่ารวมร้อยละ 20.54 ของมูลค่าทั้งหมด สาขาการผลิตที่มีมูลค่ามากที่สุด ได้แก่ สาขาอุตสาหกรรม คือ มีมูลค่าร้อยละ 11.61 เป็นอันดับสี่ของจังหวัด รองจากการกสิกรรม การค้าปลีกและค้าส่ง การบริการ ตามลำดับ มีอัตราการเพิ่มค่อนข้างต่ำ คือ เพิ่มขึ้นร้อยละ 6.49 ต่อปี ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฯ ฉบับที่ 5 รัฐได้กำหนดแนวนโยบายในการส่งเสริมด้านอุตสาหกรรมของจังหวัดขอนแก่นไว้ ดังนี้

- ส่งเสริมอุตสาหกรรมเกษตร ที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น
- ส่งเสริมอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าจากกรุงเทพ ฯ
- ส่งเสริมอุตสาหกรรมบริการต่าง ๆ

การพิจารณามูลค่าอุตสาหกรรมของจังหวัดขอนแก่นเปรียบเทียบกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้ข้อมูลจำนวนโรงงาน มูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม และจำนวนประชากรของแต่ละจังหวัดในภาค จำนวนโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งมีจำนวนแตกต่างกันในแต่ละจังหวัด และมีประสิทธิภาพมากน้อยไม่เท่ากัน สิ่งที่จะแสดงถึงความแตกต่างนั้น ได้แก่ ความสัมพันธ์กับมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม จากตาราง ผ.2 เห็นได้ว่า จังหวัดที่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมมากเป็นอันดับหนึ่ง ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา คือ โรงงานอุตสาหกรรมมีมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเฉลี่ย 0.32 ล้านบาทต่อโรง รองลงมา ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น อุดรธานี สุรินทร์ และหนองคาย จังหวัดที่มีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา รองลงมาได้แก่ จังหวัดศรีสะเกษ อุดรธานี และบุรีรัมย์ จังหวัดขอนแก่นมีจำนวนโรงงานมากเป็นอันดับที่ 7 ของภาค แต่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเป็นอันดับที่ 2 จึงนับว่ามีมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมเฉลี่ยต่อโรงงานมีมูลค่าสูงกว่าจังหวัดที่มีโรงงานเป็นจำนวนมากว่า เมื่อพิจารณาถึงมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมต่อประชากรของจังหวัด จังหวัดขอนแก่นมีมูลค่ามากเป็นอันดับสอง รองจากจังหวัดนครราชสีมา จะเห็นว่าจังหวัดขอนแก่นมีบทบาทด้านอุตสาหกรรมต่อภาคอย่างมาก ส่วนในรายจังหวัด มีจำนวน 6 จังหวัด ที่มีมูลค่าเฉลี่ยต่อโรงสูงกว่าค่าเฉลี่ยของโรงงานทั้งภาค จังหวัดอื่น ๆ มีมูลค่าต่ำกว่า แสดงให้เห็นว่าโรงงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่ยังไม่มีประสิทธิภาพมาก เนื่องจากเป็นโรงงานขนาดเล็ก

สภาพอุตสาหกรรมในจังหวัดขอนแก่นมีลักษณะทั่วไป คล้าย ๆ กับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งด้านโครงสร้างและปัญหาต่าง ๆ แตกต่างกันไปบ้างในแง่ความเด่นชัดของอุตสาหกรรมบางประเภท เมื่อพิจารณาถึงระดับความสำคัญของอุตสาหกรรมจะได้ว่า ในปี 2525 ขอนแก่นมีมูลค่าอุตสาหกรรมเป็นอันดับ 2 ในภาครองจากราชสีมา คือ 506.4 ล้านบาท แต่ถ้าพิจารณาอัตราเพิ่มต่อปีในรอบ 5 ปี จาก พ.ศ. 2521-2525 ปรากฏว่าขอนแก่นมาเป็นอันดับ 1 คือ ร้อยละ 13.59 ถ้าพิจารณาในตัวจังหวัดขอนแก่นเอง พบว่า ในปี 2523 มีผลิตภัณฑ์สาขานี้เป็นร้อยละ 9.3 ของผลิตภัณฑ์จังหวัด ขณะที่มูลค่าอุตสาหกรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเพียงร้อยละ 6.4 ของผลิตภัณฑ์มวลรวม ดังนั้น หากเปรียบเทียบระดับภาคแล้ว อาจกล่าวได้ว่า ขอนแก่นมีความก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมมากพอสมควร

ด้านโครงสร้างอุตสาหกรรมของจังหวัดขอนแก่น พิจารณาตามประเภทอุตสาหกรรม พบว่า ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางด้านการเกษตร และอุตสาหกรรมเกือบทั้งหมด อาศัยวัตถุดิบในท้องถิ่น โดยมีโรงสีข้าวมากเป็นอันดับ 1 คือ 1,458 โรง หรือร้อยละ 74.4 ของโรงงานทั้งหมด ในปี 2526 รองลงมาคือ ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง 279 โรง เช่นเดียวกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่มีอุตสาหกรรมที่เด่นคือ อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์จากปอ มีมากที่สุด ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือมีโรงงาน 42 โรง หรือร้อยละ 28.3 ของทั้งภาคปอเป็นอุตสาหกรรมที่น่าสนใจ เนื่องจากสามารถรับคนงานได้มาก เห็นได้จากในปี 2524 มีโรงงานปอ 40 โรง สามารถรับคนงานถึง 6,866 คน หรือเฉลี่ย 171.6 คนต่อโรง ซึ่งควรจะได้มีการส่งเสริมให้มากขึ้น อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์จากไม้เป็นอีกประเภทที่จังหวัดขอนแก่นมีมากที่สุด ในภาค แต่ไม่เด่นชัดเนื่องจากมีหลายจังหวัดที่มีอุตสาหกรรมแปรรูปไม้มาก นอกจากนี้ หากพิจารณาอุตสาหกรรมที่ถูกจัดให้อยู่ในหมวดอุตสาหกรรมประเภทอื่น ๆ เช่น ผลิตภัณฑ์ยา รักษาโรค ผลิตภัณฑ์เครื่องมือแพทย์ ไม้ขีดไฟ บุหรี่ เครื่องแต่งกาย พบว่า ขอนแก่นมีอยู่หลายชนิด มีโรงงานถึง 34 โรง เป็นอันดับ 2 รองจากราชสีมา ซึ่งมี 41 โรง ซึ่งอาจเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า เป็นจังหวัดที่มีความเจริญ จึงเกิดอุตสาหกรรมหลากหลายขึ้น เพราะโรงงานอุตสาหกรรมมักตั้งอยู่ในที่ที่เจริญกว่า

พิจารณาโครงสร้างอุตสาหกรรมตามวัตถุประสงค์การผลิต แม้ว่าส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าบริโภคคือร้อยละ 72 ของทั้งหมด แต่ด้านนำไปเปรียบเทียบกับภาค พบว่า

อุตสาหกรรมชั้นกลางของขอนแก่นมีถึงร้อยละ 19.6 ขณะที่ภาคมีเพียงร้อยละ 9.64 เท่านั้น แต่สินค้านักลงทุนขอนแก่นมีน้อยมาก คือมีเพียงร้อยละ 3.2 ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีถึงร้อยละ 6.66 แสดงให้เห็นว่า ขอนแก่นกำลังเด่นชัดในด้านอุตสาหกรรม ผลิตภัณฑ์ชั้นกลาง โดยเฉพาะแปรรูปผลผลิตด้านการเกษตร อันได้แก่ มันสำปะหลัง ปอ เป็นต้น สำหรับสินค้านั้น หากพิจารณาเฉพาะสินค้านั้นแท้จริง เช่น การประกอบรถยนต์ การหล่ออุปกรณ์เครื่องจักร ก็พบว่า ขอนแก่นมีโรงงานประเภทนี้มากเป็นอันดับ 3 เท่ากับอุดรธานี รองจากนครราชสีมาและอุบลราชธานีเท่านั้น ในแง่ของที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรม แยกตามรายอำเภอ ซึ่งอาจทำให้ทราบลักษณะการกระจายโรงงาน อันแสดงให้เห็นความเหลื่อมล้ำของแต่ละพื้นที่ด้านรายได้ การมีงาน และศักยภาพที่ไม่เท่ากัน พบว่าบางอำเภอของจังหวัดขอนแก่น แต่ข้อมูลที่ได้เป็นปี 2524 และไม่ได้มีจำนวนโรงสีข้าวเข้าไปด้วย อำเภอที่มีโรงงานอุตสาหกรรมมากที่สุดคือ อำเภอเมือง 193 โรง (ไม่นับโรงสีข้าว) ส่วนที่รองลงมาคือ อำเภอบ้านไผ่ พล ชุมแพ และอำเภอน้ำพอง จากข้อมูลในปี 2524 อำเภอเมืองมีจำนวนโรงงานมากกว่าอำเภอบ้านไผ่ซึ่งเป็นอันดับ 2 ถึง 2.24 เท่า แต่หากพิจารณาตามหลักการเลือกที่ตั้งของโรงงานอุตสาหกรรมแล้วก็ไม่น่าแปลกใจ เพราะอำเภอเมืองนั้น หมายถึงตัวเมืองของจังหวัดซึ่งมีความเจริญมากกว่าที่อื่น จึงส่งผลให้มี market area ที่กว้างกว่า มีการคมนาคมสะดวก ประกอบกับการเป็นศูนย์กลางของจังหวัด ดังนั้น ผู้ประกอบการจึงต้องเลือกลงทุนในพื้นที่นี้ หากพิจารณาที่ตั้งโรงงานร่วมกับประเภทอุตสาหกรรมแล้ว พบว่า อำเภอเมืองยังมาเป็นอันดับ 1 คือมีการกระจายประเภทอุตสาหกรรมที่คึกคักที่สุด มีอำเภอที่น่าสนใจคือ บ้านไผ่ และชุมแพ ซึ่งมีอุตสาหกรรมถึง 9 ประเภท ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะบริเวณนี้ได้ประโยชน์จากการบริการด้านคมนาคมขนส่ง และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีแนวพัฒนาสูงน่าจะได้มีการพัฒนาเป็น Local Center หรือเป็นเมืองรองของอำเภอเมืองได้ แต่ทั้งนี้ก็ต้องมีการพิจารณาองค์ประกอบด้านอื่นด้วย เช่น แหล่งวัตถุดิบ ตลาด ซึ่งควรจะได้มีการศึกษากันต่อไป หากพิจารณาขนาดโรงงานอุตสาหกรรมพบว่า ส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อม คือมีถึงร้อยละ 89.9 ในปี 2524 ส่วนขนาดกลางและใหญ่มีร้อยละ 6.7 และ 3.4 ตามลำดับ จากการสำรวจของกระทรวงอุตสาหกรรมพบว่า ส่วนใหญ่เป็นโรงงานที่ใช้ทุนไม่เกิน 1 ล้านบาท สรุปได้ว่า โครงสร้างอุตสาหกรรมของจังหวัดขอนแก่นมีลักษณะคล้ายกับระดับภาค คือส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร มีอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์จากปอ ที่เด่นกว่าจังหวัดอื่น ส่วนใหญ่ผลิตเพื่อการบริโภค

มีความเจริญพอสมควร ซึ่งเกิดมีอุตสาหกรรมหลากหลาย ในแง่ขนาดโรงงานส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก ใช้ทุนไม่เกิน 1 ล้านบาท

การพัฒนาอุตสาหกรรมของจังหวัดขอนแก่น หากเปรียบเทียบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาตินั้น พบว่า รัฐได้กำหนดให้ขอนแก่นเป็นเมืองหลักเมืองหนึ่ง โดยให้พัฒนาเป็นศูนย์กลางการค้า ศูนย์กลางการบริหารราชการ และส่งเสริมอุตสาหกรรมที่มีผู้ทางพัฒนา เช่น อุตสาหกรรมที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น นอกจากนี้ ยังให้การส่งเสริมการลงทุน ในแง่การให้สิทธิและประโยชน์แก่อุตสาหกรรมในส่วนภูมิภาคมากขึ้น การพัฒนาระบบสินเชื่อ เป็นต้น ซึ่งเป็นที่คาดหมายได้ว่า อุตสาหกรรมในจังหวัดขอนแก่นมีความก้าวหน้าขึ้น โดยเห็นได้จากมูลค่าผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม และจำนวนโรงงานที่เพิ่มขึ้นตลอด แต่อย่างไรก็ตาม ขอนแก่นก็ยังคงมีปัญหา ซึ่งเป็นอุปสรรคของการพัฒนาอุตสาหกรรมอยู่ เช่นเดียวกับระดับภาคนั่นคือ การขาดแคลนบริการทางวิชาการ การขาดแคลนแรงงานประเภทฝีมือ การขาดแคลนบริการขั้นพื้นฐาน และที่สำคัญที่สุด คือ ฐานอุตสาหกรรมของขอนแก่นยังคงแคบอยู่ ซึ่งต่อไปหากได้มีการแก้ไขปัญหานั้นแล้ว เชื่อได้ว่าอุตสาหกรรมของขอนแก่นคงพัฒนาในอัตราที่สูงขึ้น

อุตสาหกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีแนวโน้มที่จะพัฒนายิ่งขึ้น โดยการสนับสนุนของรัฐบาล และการร่วมมือจากเอกชน นอกจากจะเห็นได้จากผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่เพิ่มขึ้นแล้ว หากพิจารณาจากสินค้าส่งออก ก็พบว่า ประเภทสินค้าทุนมีปริมาณสูงขึ้นเรื่อย ๆ ขณะที่ผลิตภัณฑ์ทางด้านเกษตรลดลง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการยกระดับอุตสาหกรรมขึ้นอีกขั้นหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม อุตสาหกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ยังมีปัญหาอีกหลายประการ ที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ซึ่งศูนย์พัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ศึกษาไว้ ได้แก่

- ปัญหาด้านการตลาด เนื่องจากการผลิตที่มีประสิทธิภาพต่ำ จึงทำให้คุณภาพไม่ดีพอ แข่งขันสู้เขาไม่ได้
- ปัญหาด้านวัตถุดิบ
- ปัญหาด้านการเงิน ในแง่ของแหล่งเงินทุน
- ปัญหาการขาดแคลนเทคโนโลยี ความรู้ทางวิชาการต่าง ๆ

การพิจารณามูลค่าอุตสาหกรรมร่วมกับจำนวนประชากร จะทำให้ทราบรายได้เฉลี่ยของอุตสาหกรรมต่อคน พบว่า จังหวัดนครราชสีมามีค่าสูงสุดคือ 544.7 บาทต่อคน นับว่าเป็นอัตราที่สูงมากเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดที่มีค่ารองลงมา คือ จังหวัดขอนแก่น อุตรธานี และ สุรินทร์ ซึ่งมีค่าเป็น 357.5, 270.6 และ 216.4 บาทต่อคน ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับระดับภาค จังหวัดที่มีค่าของมูลค่าต่อคนสูงกว่าค่าเฉลี่ยของภาค ซึ่งมีค่า 191.4 บาทต่อคน นั้น มีเพียง 4 จังหวัดดังกล่าวเท่านั้น จังหวัดที่มีมูลค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางได้แก่ จังหวัด นครพนม อุบลราชธานี และหนองคาย จังหวัดอื่นนอกจากที่กล่าวมาแล้ว ยังจัดว่ามีมูลค่าเฉลี่ยต่อคนอยู่ในระดับต่ำมาก

สภาพทางประชากร

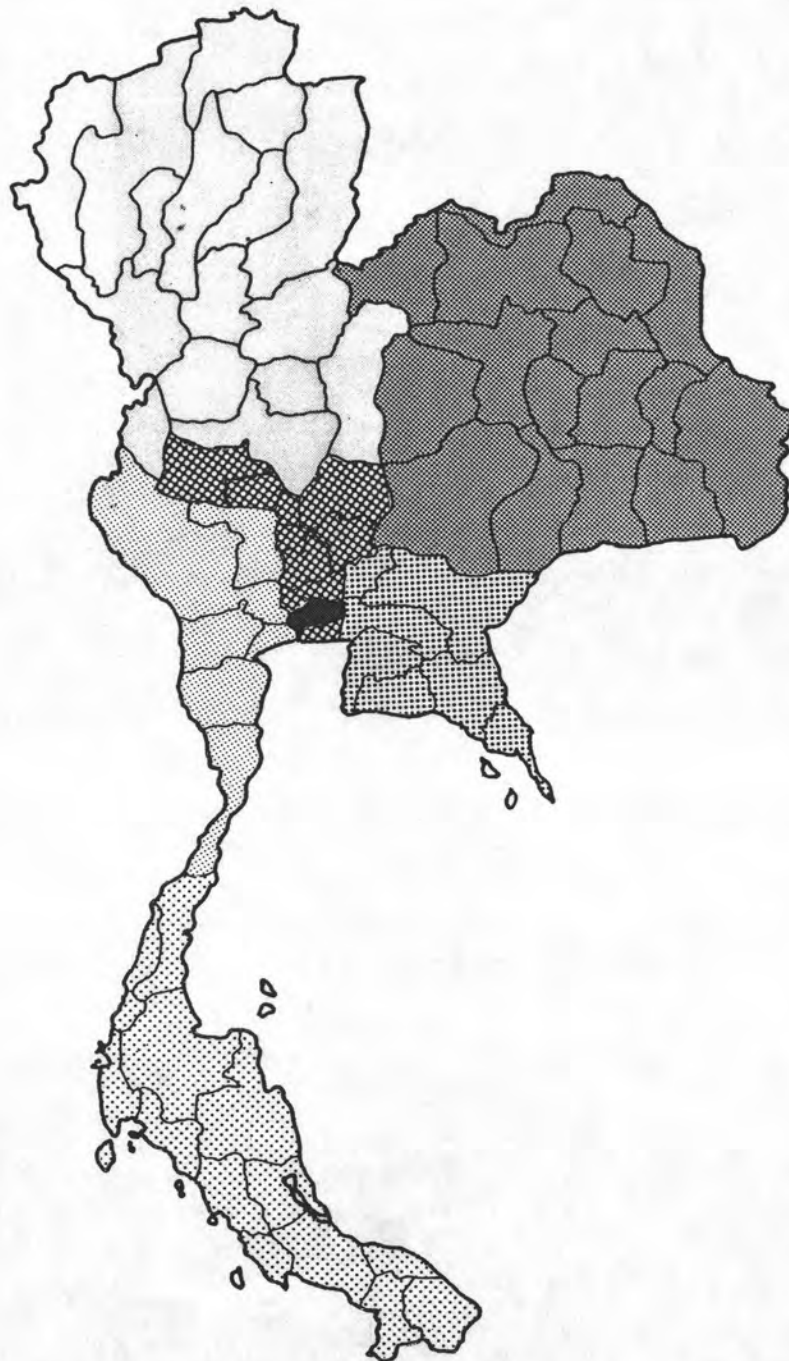
การศึกษาถึงสภาพประชากรจะทำการศึกษาถึงขนาด และการกระจายตัวของประชากร ความหนาแน่นของประชากร การเปลี่ยนแปลงของประชากร และการคาดคะเนประชากร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ขนาดและการกระจายตัวของประชากร

ก. ประชากรในระดับภาคและจังหวัด

จำนวนประชากรของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจำนวนร้อยละ 34.8 ของประชากรทั้งประเทศ นับว่าเป็นภาคที่มีจำนวนประชากรมากที่สุด ในขณะที่มีพื้นที่เป็นลำดับที่สองรองจากภาคเหนือ คือ ร้อยละ 33.8 ของประเทศ จากตาราง 3.15 จะเห็นว่าในปี 2527 จังหวัดที่มีจำนวนประชากรสูงสุดของภาค ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา (ร้อยละ 11.9) รองลงมาได้แก่ จังหวัดอุดรธานี อุบลราชธานี และจังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีจำนวนประชากรร้อยละ 9.8, 9.2 และ 8.5 ของภาคตามลำดับ จำนวนประชากรของแต่ละจังหวัดเพิ่มขึ้นทุกปี จังหวัดขอนแก่นมีประชากรคิดเป็นร้อยละ 8.5 ของภาค เพิ่มขึ้นร้อยละ 0.1 จากปี 2522

การกระจายตัวของประชากรในระดับอำเภอ อำเภอที่มีจำนวนประชากรมากจะเป็นอำเภอขนาดใหญ่รวมตัวกันอยู่บริเวณตอนกลางค่อนข้างมาตอนล่าง ทางด้านเหนือได้แก่ อำเภอเมืองอุดรธานี มีจำนวนประชากร 327,770 คน ทางตอนกลางของภาคมีประชากรมาก

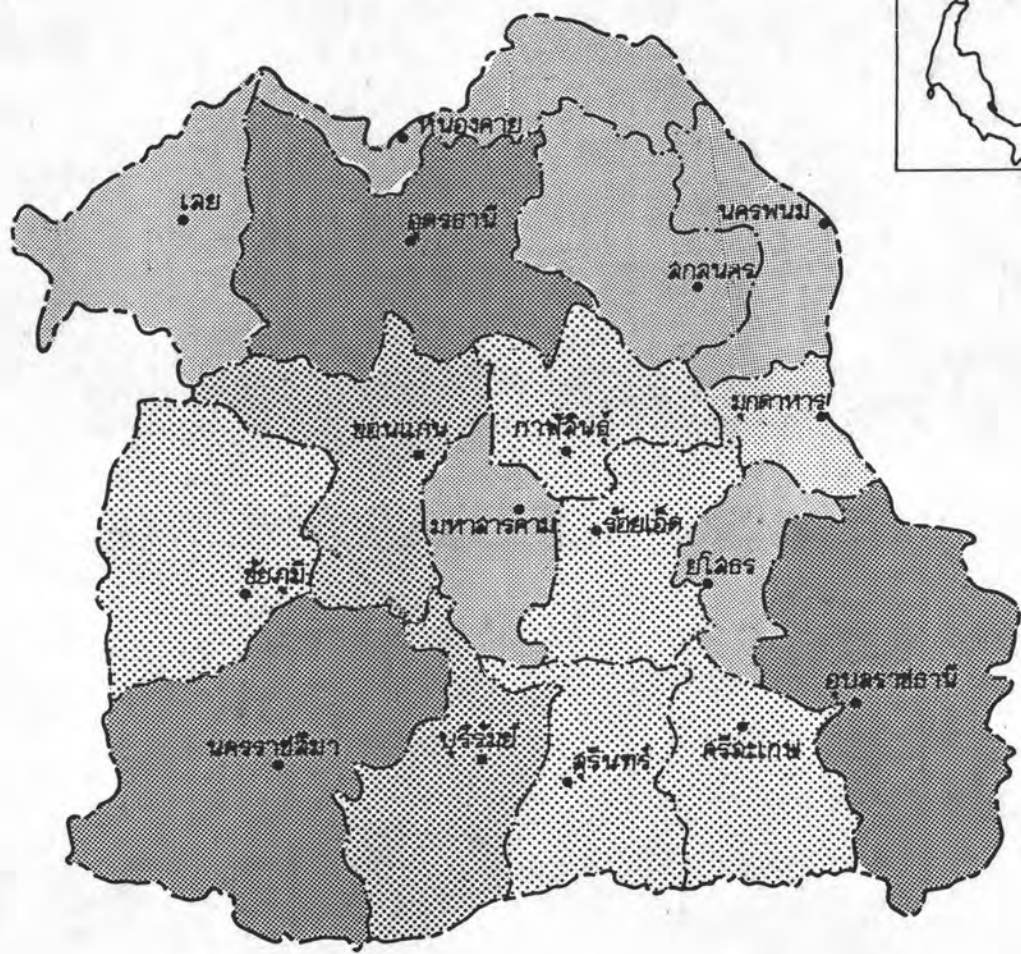
การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

แสดง : จำนวนประชากร และความหนาแน่นของประชากร
รายภาค ปี พ.ศ. 2527

ภาคเหนือ 58.8 คน / ตร.กม.	ภาคตะวันตก 85.3 คน / ตร.กม.
ภาคใต้ 87.6 คน / ตร.กม.	ภาคตะวันออก 87.8 คน / ตร.กม.
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 104.9 คน / ตร.กม.	กทม. 3,298.6 คน / ตร.กม.
ภาคกลาง 207.9 คน / ตร.กม.	

แผนที่ 3.14

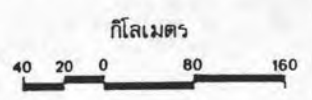

การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

แสดง : จำนวนประชากรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2527

- มากกว่า 1,600,000 คน
- 1,200,000 - 1,600,000 คน
- 800,000 - 1,200,000 คน
- 400,000 - 800,000 คน
- ต่ำกว่า 400,000 คน

มาตราส่วน

ที่มา :

แผนที่ 3.15

ในบริเวณอำเภอเมืองมหาสารคาม อำเภอเมืองร้อยเอ็ด และอำเภอเมืองกาฬสินธุ์ คือ มีจำนวน 133,437 202,105 และ 144,069 ตามลำดับ ทางตอนล่างของภาคมีประชากรมากบริเวณ อำเภอเมืองนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และอุบลราชธานี มีจำนวน 362,869 212,664 249,648 และ 220,766 คนตามลำดับ อำเภอที่มีจำนวนประชากรมากส่วนใหญ่จะอยู่ตามเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ ได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 2 ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 23 ทางรถไฟ สายนครราชสีมา-หนองคาย และสายนครราชสีมา-อุบลราชธานี

ข. ประชากรชุมชนเมืองในจังหวัดขอนแก่น

พื้นที่ของชุมชนเมืองได้ยึดตามเขตการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น จังหวัดขอนแก่นมีพื้นที่ชุมชนเมืองรวม 21 ชุมชน โดยเป็นเทศบาลเมือง 1 แห่ง คือ เทศบาลเมืองขอนแก่น เทศบาลตำบล 2 แห่ง ได้แก่ เทศบาลตำบลบ้านไผ่ และเทศบาลตำบลเมืองพล (ในปี 2529 สุขาภิบาลชุมแพ ได้รับการยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลชุมแพอีกหนึ่งแห่ง) และมีสุขาภิบาลอีก รวม 18 แห่ง

ชุมชนเมืองที่มีความหนาแน่นประชากรสูงสุด ได้แก่ สุขาภิบาลบ้านเรือ รองลงมา ได้แก่ เทศบาลตำบลบ้านไผ่ และเทศบาลตำบลเมืองพล แต่การที่ชุมชนเมืองทั้ง 2 แห่งมีความหนาแน่นประชากรสูงขั้นนั้น สาเหตุประการหนึ่ง เนื่องจากทั้ง 3 ชุมชนนั้น มีพื้นที่น้อย ชุมชนเมืองที่มีจำนวนประชากรมากและมีพื้นที่มากด้วย ได้แก่ เทศบาลเมืองขอนแก่น เทศบาลตำบลบ้านไผ่ และสุขาภิบาลชุมแพ

การกระจายตัวของชุมชนเมืองจะกระจายออกไปตามเส้นทางคมนาคมสายหลัก ได้แก่ ทางหลวงจังหวัด ชุมชนเมืองส่วนใหญ่จะมีขนาดประชากร 5,000-10,000 คน (จากตาราง 3.16) มีจำนวน 11 ชุมชน มีประชากรรวมร้อยละ 27.56 ของประชากรในชุมชนเมือง ชุมชนที่มีจำนวนประชากรที่มากที่สุด ได้แก่ ในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น มีจำนวนร้อยละ 37.46 ของทั้งหมด

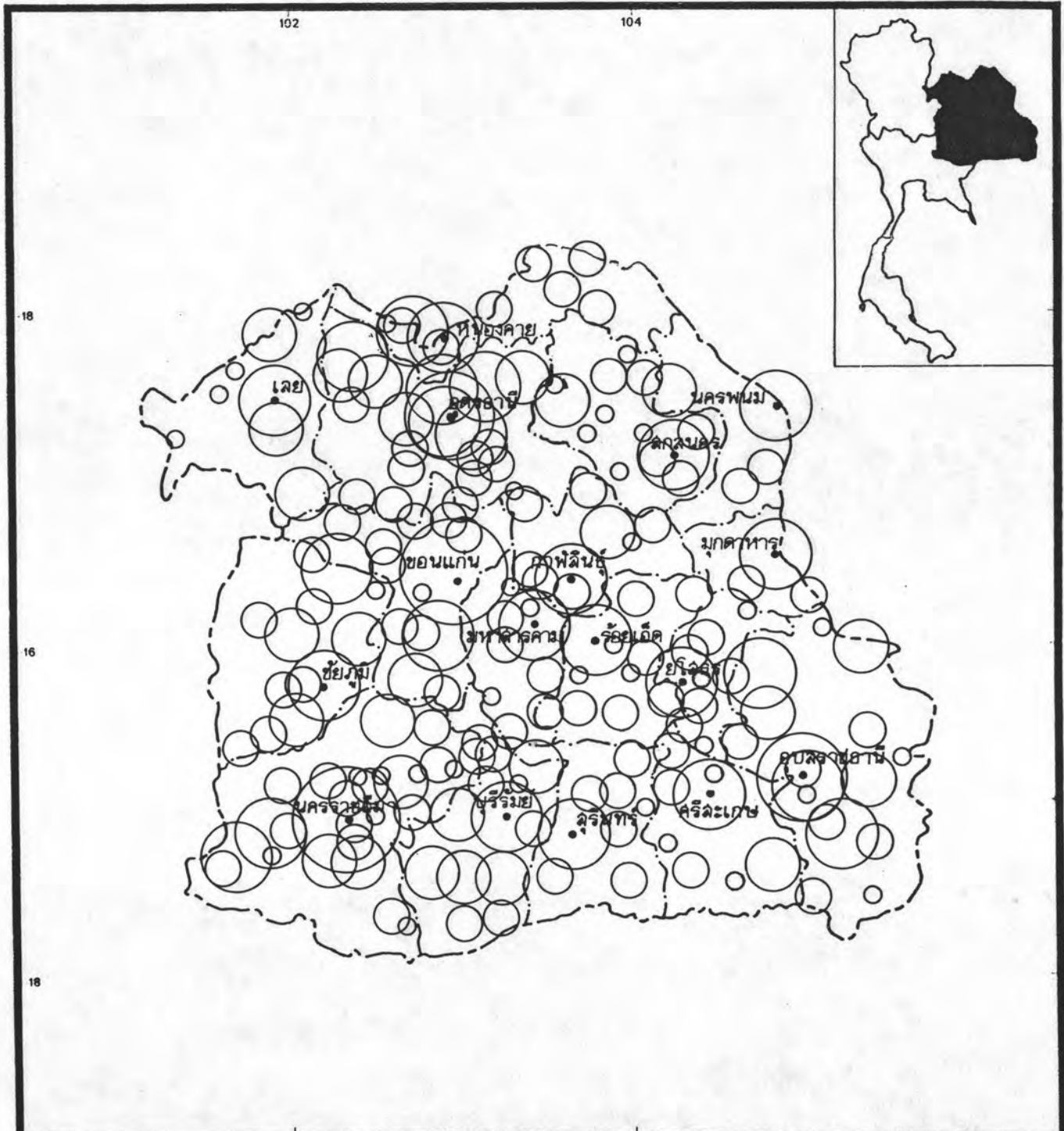
ตาราง 3.15 แสดงจำนวนประชากรและร้อยละเมื่อเทียบกับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ปี 2518, 2522 และ ปี 2527

จังหวัด	ปี 2518		ปี 2522		ปี 2527		การเปลี่ยนแปลง ประชากร ปี 2522-2527
	จำนวนประชากร	ร้อยละ	จำนวนประชากร	ร้อยละ	จำนวนประชากร	ร้อยละ	
กาฬสินธุ์	699,149	4.8	741,969	4.7	809,373	4.6	-0.1
ขอนแก่น	1,263,230	8.7	1,328,835	8.7	1,501,814	8.5	+0.1
ชัยภูมิ	755,664	5.2	839,384	5.3	918,268	5.2	-0.1
นครพนม	694,692	4.8	745,390	4.7	577,782	3.3	-1.4
นครราชสีมา	1,690,916	11.6	1,886,192	11.9	2,113,498	11.9	-
บุรีรัมย์	1,030,152	7.1	1,107,818	7.0	1,249,974	7.1	+0.1
มุกดาหาร	-	-	-	-	259,849	1.5	-
มหาสารคาม	700,596	4.8	751,657	4.8	831,340	4.7	-0.1
ยโสธร	419,992	2.9	451,901	2.9	480,936	2.7	-0.2
ร้อยเอ็ด	988,656	6.8	1,044,411	6.6	1,132,616	6.4	-0.2
เลย	396,336	2.7	441,127	2.8	502,719	2.9	+0.1
ศรีสะเกษ	957,272	6.6	1,066,287	6.8	1,169,921	6.6	-0.2
สกลนคร	689,067	4.7	765,620	4.8	868,425	4.9	+0.1
สุรินทร์	957,537	6.6	1,001,075	6.3	1,140,533	6.5	+0.2
หนองคาย	599,199	4.2	661,090	4.3	744,871	4.2	-0.1
อุดรธานี	1,393,011	9.6	1,530,941	9.7	1,705,811	9.8	+0.1
อุบลราชธานี	1,302,244	8.9	1,429,128	9.0	1,630,314	9.2	+0.2
รวม	14,537,713	100.0	15,792,825	100.0	17,634,044	100.0	-

ที่มา : กองการทะเบียน กรมการปกครอง

ตาราง 3.16 แสดงจำนวนและขนาดของชุมชนของจังหวัดขอนแก่น

ขนาดของชุมชน	พ.ศ. 2523			พ.ศ. 2527		
	แห่ง	ประชากร	ร้อยละ	แห่ง	ประชากร	ร้อยละ
100,000 - 200,000	-	-	-	1	119,373	37.46
50,000 - 100,000	1	97,019	35.13	-	-	-
20,000 - 50,000	2	60,307	21.84	2	71,774	22.52
10,000 - 20,000	3	33,613	18.17	2	24,149	7.58
5,000 - 10,000	10	73,061	26.46	11	87,831	27.56
ต่ำกว่า 5,000 คน	4	12,170	4.40	5	15,562	4.88
รวม	20	276,170	100.0	21	318,689	100.0

การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

แสดง : การกระจายประชากรเมือง ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

- มากกว่า 100,000 คน
- 50,000 - 100,000 คน
- 20,000 - 50,000 คน
- 10,000 - 20,000 คน
- 5,000 - 10,000 คน
- น้อยกว่า 5,000 คน

มาตราส่วน

กิโลเมตร

ที่มา :

แผนที่ 3.16

2. ความหนาแน่นของประชากร

การศึกษาถึงความหนาแน่นของประชากร จะทำให้เห็นถึงลักษณะการกระจายตัวของประชากรได้ชัดเจนมากขึ้น ความหนาแน่นของประชากรในระดับภาคของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น มีความหนาแน่น 104.9 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร สูงกว่าความหนาแน่นประชากรของประเทศ ซึ่งเท่ากับ 97.5 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร ในปี 2527 จังหวัดที่มีความหนาแน่นสูงที่สุดได้แก่ จังหวัดมุกดาหารมีความหนาแน่น 172.4 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร รองลงมาได้แก่ จังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด ศรีสะเกษ และขอนแก่น มีความหนาแน่น 144.3 144.2 132.7 และ 131.5 คนต่อตารางกิโลเมตร ตามลำดับ จากตาราง 3.17 ความหนาแน่นประชากรมีผลมาจากสภาพภูมิประเทศและปริมาณพื้นที่เป็นสำคัญ เช่น จังหวัดเลยที่มีความหนาแน่นต่ำที่สุด จะมีพื้นที่ที่เป็นป่า ภูเขา หรือพื้นที่ที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์มากกว่าจังหวัดอื่น

จังหวัดขอนแก่นมีความหนาแน่นประชากรสูงกว่าความหนาแน่นเฉลี่ยของภาค เนื่องจากตำแหน่งที่ตั้งของจังหวัดทำให้เป็นศูนย์กลางการคมนาคมของภาค ความหนาแน่นของประชากรสูงที่สุดคืออยู่ที่อำเภอเมืองขอนแก่น คือ 215.99 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร (จากตาราง 3.19) รองลงมาได้แก่ อำเภอกระนวน กิ่งอำเภอน้ำยืน และอำเภอบ้านไผ่ แต่อำเภอบ้านไผ่ เฉพาะในเขตเทศบาลตำบลบ้านไผ่ จะมีความหนาแน่นของประชากรเป็นลำดับที่สองรองจากเทศบาลเมืองขอนแก่น นอกจากนี้ ประชากรส่วนใหญ่จำนวนร้อยละ 41.6 จะอยู่บริเวณ 7 อำเภอ ซึ่งมีประชากรอยู่ระหว่าง 75,000-100,000 คน ได้แก่ อำเภอพล ชุมแพ น้ำพอง กระนวน หนองเรือ มัญจาคีรี และภูเวียง อำเภอที่มีความหนาแน่นมากรองลงมาจากอำเภอเมืองจะอยู่ทางด้านตะวันออกของจังหวัด แม้กระจายออกมาจากศูนย์กลาง คือ อำเภอเมือง ซึ่งเป็นไปตามเส้นทางคมนาคมและการตั้งถิ่นฐานแต่ดั้งเดิม

อำเภอที่มีความหนาแน่นประชากรต่ำนั้น ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากสภาพภูมิประเทศที่มีที่สูงมาก คือเกินกว่า 200 เมตร จากระดับน้ำทะเลปานกลาง และมีบริเวณที่เป็นพื้นที่ป่าสงวน บางอำเภอเช่น อำเภออุบลรัตน์และอำเภอภูเวียง ก็มีบางส่วนเป็นอ่างเก็บน้ำ เช่น อุบลรัตน์ ความหนาแน่นของประชากรในทุกอำเภอจะรวมตัวกันอยู่บริเวณพื้นที่ศูนย์กลางของอำเภอ ได้แก่ เขตสุขาภิบาลหรือเทศบาลทั้งสิ้น

ตาราง 3.17 ความหนาแน่นของประชากรปี 2518, 2522 และ 2527 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
จำแนกรายจังหวัด

จังหวัด	พื้นที่ (ตร.กม.)	ประชากร ²			ความหนาแน่น		
		2518	2522	2527	2518	2522	2527
1. กาฬสินธุ์	7,651.32	699,149	741,969	809,373	91.4	96.9	105.8
2. ขอนแก่น	11,423.30	1,263,230	1,328,835	1,501,814	110.6	116.3	131.5
3. ชัยภูมิ	10,788.35	755,664	839,384	918,268	70.0	77.8	85.1
4. นครพนม	8,261.68	694,692	745,390	577,782	84.1	90.2	69.9
5. นครราชสีมา	19,589.90	1,690,916	1,886,192	2,113,498	86.3	96.3	107.9
6. บุรีรัมย์	10,312.43	1,030,152	1,107,818	1,249,974	99.9	107.4	121.2
7. มุกดาหาร	1,507.65	-	-	259,849	-	-	172.4
8. มหาสารคาม	5,760.16	700,596	751,657	831,340	121.6	130.5	144.3
9. ยโสธร	4,124.33	419,992	452,901	480,936	101.8	109.8	116.6
10. ร้อยเอ็ด	7,855.62	988,656	1,044,411	1,132,616	125.9	132.9	144.2
11. เลย	10,938.28	396,336	441,127	502,719	36.2	40.3	45.9
12. ศรีสะเกษ	8,812.16	957,272	1,066,287	1,169,921	108.6	120.9	132.7
13. สกลนคร	9,539.05	689,067	765,620	868,425	72.2	80.3	91.0
14. สุรินทร์	8,783.92	957,537	1,001,075	1,140,533	109.0	113.9	129.8
15. หนองคาย	7,222.65	599,199	661,090	744,871	82.9	91.5	103.1
16. อุตรดิตถ์	18,891.88	1,393,011	1,530,941	1,705,811	73.7	75.6	90.3
17. อุบลราชธานี	16,705.03	1,302,244	1,429,128	1,630,314	77.9	85.6	97.6
รวม	168,168.71	14,537,713	15,792,825	17,638,044	86.4	93.3	104.9

ที่มา : 1 กองการปกครองท้องที่ กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

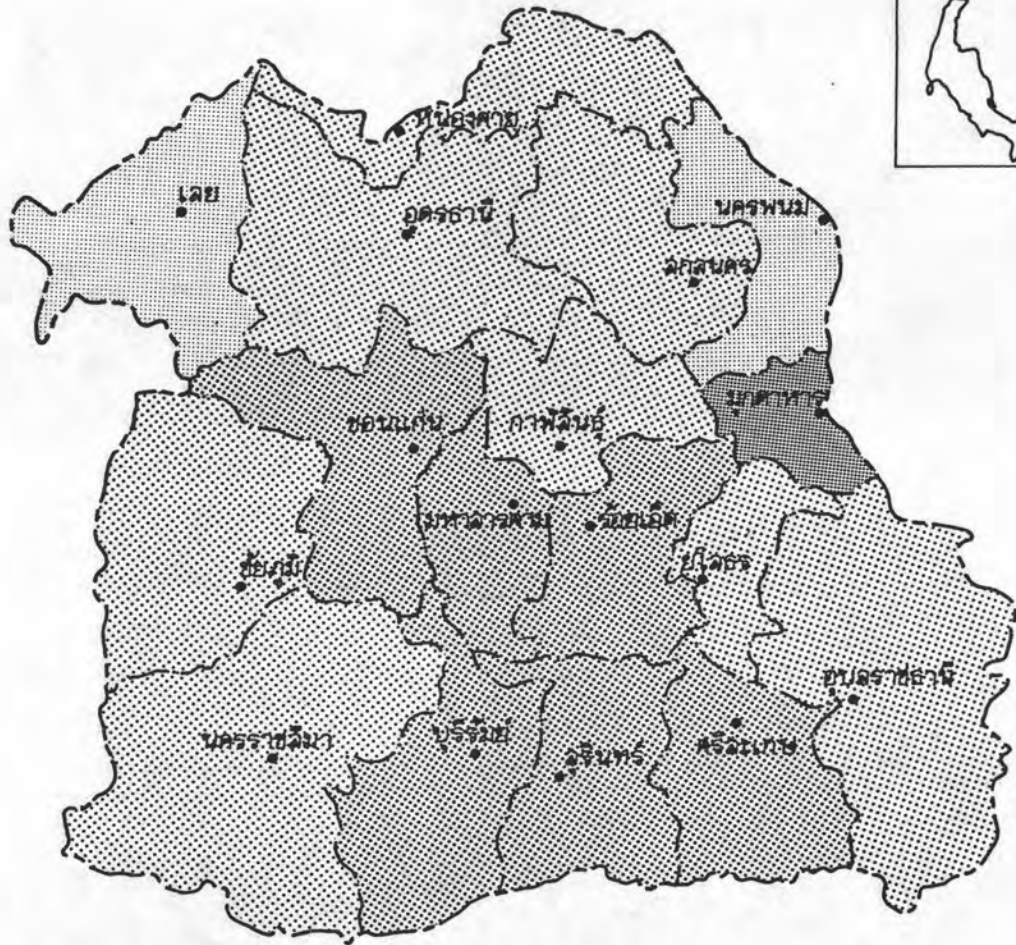
2 กองการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ตาราง 3.18 การเปลี่ยนแปลงประชากรในช่วงปี 2523-2527 และความหนาแน่นประชากร
ของเขตเทศบาลและสุขาภิบาลในจังหวัดขอนแก่น

เทศบาล-สุขาภิบาล	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนประชากร ปี 2523	จำนวนประชากร ปี 2527	จำนวน การเปลี่ยนแปลง ปี 2523-2527	ร้อยละของ การเปลี่ยนแปลง	ความหนาแน่น ประชากร (คน/ตร.กม.)
1. ท.ม.ขอนแก่น	46	97,019	119,373	22,354	23.04	2,595.06
2. ท.ค.เมืองพล	3	11,831	12,955	1,124	9.50	4,318.33
3. ท.ค.บ้านไผ่	7	26,079	34,962	8,883	34.06	4,994.57
4. ส.ชุมแพ	15.60	34,228	36,812	2,584	7.54	2,359.74
5. ส.บ้านเรือ	1	5,972	6,995	1,023	17.12	6,995.00
6. ส.วังชัย	9	9,187	9,224	37	0.40	1,024.88
7. ส.หนองโก	3.59	11,233	11,194	-39	-0.34	3,118.10
8. ส.มีนบุรีศรี	2.86	10,549	6,449	-4,100	-38.86	2,254.89
9. ส.หนองเรือ	6	4,649	4,726	77	1.65	787.66
10. ส.ท่าพระ	8	9,182	9,496	314	3.41	1,187.00
11. ส.ชนบท	3.514	9,318	9,253	-65	-0.69	2,633.18
12. ส.หนองสองห้อง	6	6,748	8,950	2,202	32.63	1,491.66
13. ส.เขาสวนกวาง	9	7,577	6,788	-789	-10.41	754.20
14. ส.โนนทัน	8	6,870	7,958	1,088	15.83	994.75
15. ส.คอนโมง	1.29	3,058	2,556	-502	-16.41	1,981.39
16. ส.สีชมพู	3	6,430	8,559	2,129	33.11	2,853.00
17. ส.หนองแก	4	2,108	1,697	411	19.49	424.25
18. ส.น้ำพอง	12	6,037	6,905	868	14.37	575.41
19. ส.เขื่อนอุบลรัตน์	4	5,740	7,254	1,514	26.37	1,813.50
20. ส.แวงน้อย	4	2,355	2,553	198	8.40	638.25
21. ส.บ้านฝาง	4	-	4,030	-	-	1,007.50
รวม	160.85	276,170	318,689	42,519	15.39	1,981.28

หมายเหตุ : ท.ม. = เทศบาลเมือง ท.ค. = เทศบาลตำบล ส. = สุขาภิบาล

ที่มา : สถิติประชากรเทศบาล, สุขาภิบาล ปี 2527 กองราชการส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง

การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

แสดง : ความหนาแน่นประชากรรายจังหวัด ปี 2527

มากกว่า 160 คน / ตร.กม.

120 - 160 คน / ตร.กม.

80 - 120 คน / ตร.กม.

40 - 80 คน / ตร.กม.

มาตราส่วน

กิโลเมตร

ที่มา :

แผนที่ 3.17

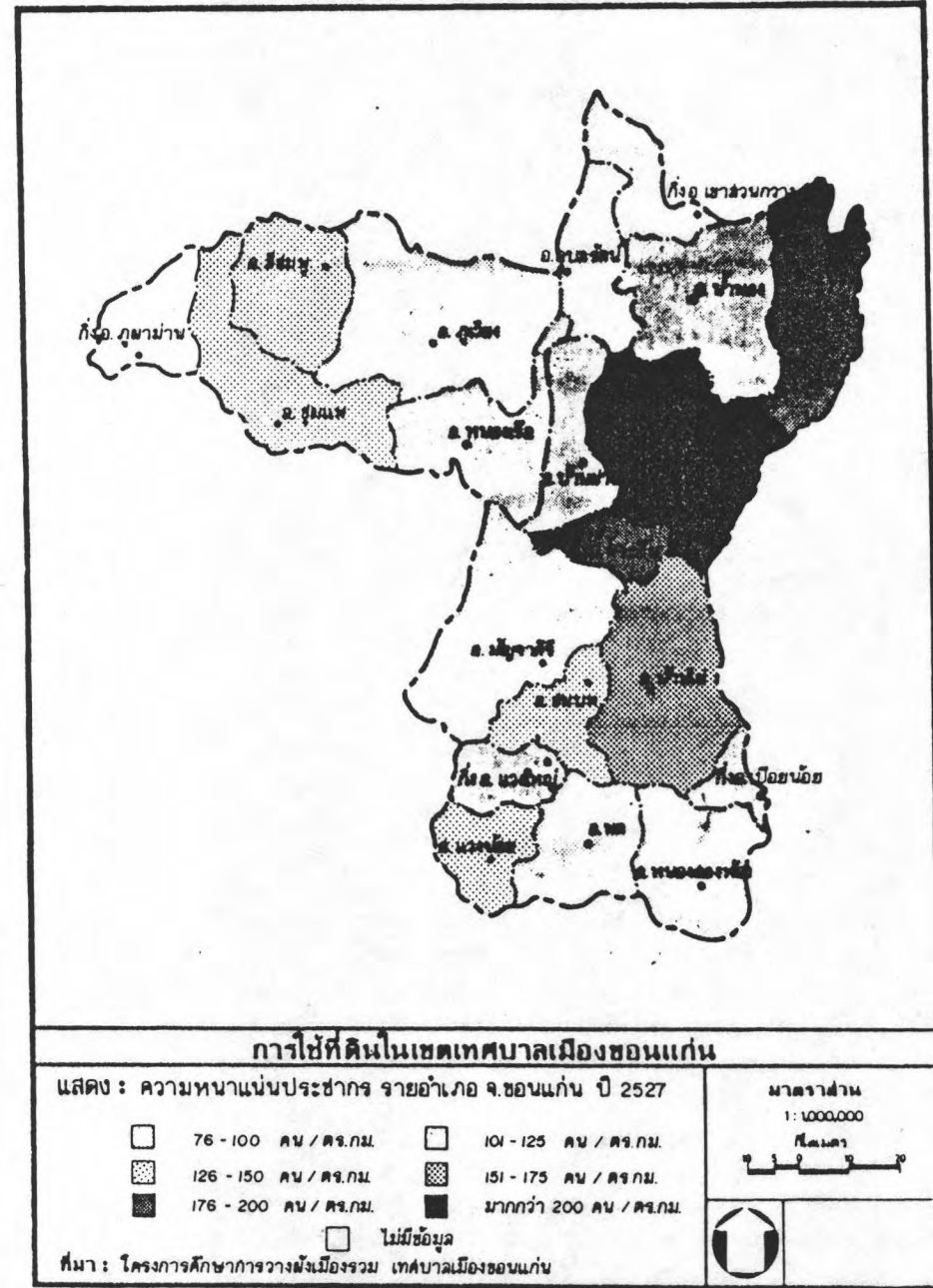
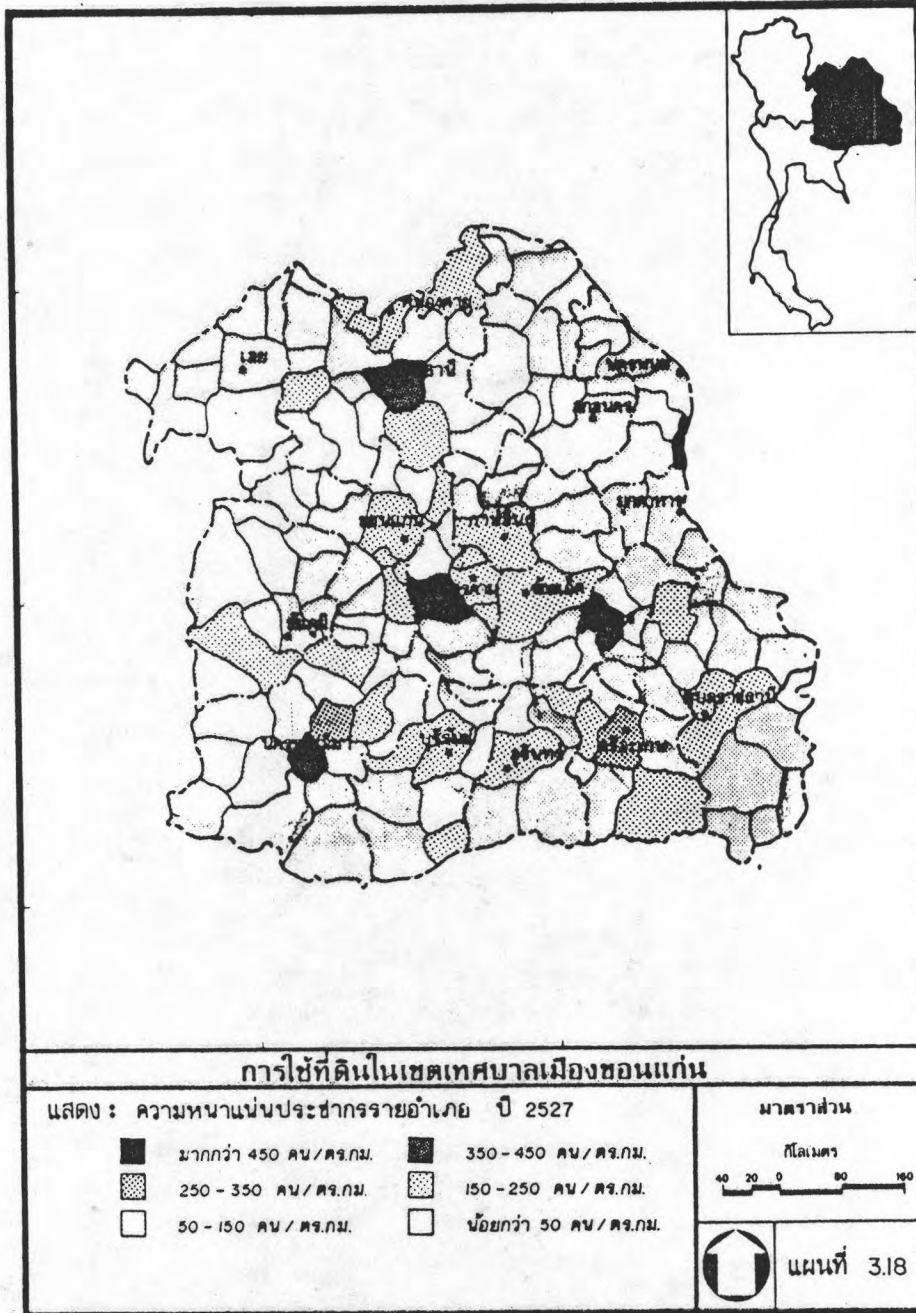
ตาราง 3.19 ความหนาแน่นประชากรในระดับอำเภอของจังหวัดขอนแก่น ปี 2527

อำเภอ/กิ่งอำเภอ	พื้นที่ (ตารางกิโลเมตร)	จำนวนประชากร (คน)	ความหนาแน่น (คนต่อตารางกิโลเมตร)
เมืองขอนแก่น	1,371.54	296,236	215.99
บ้านไผ่	826.96	142,378	172.17
พล	868.00	81,073	93.40
น้ำพอง	824.00	95,465	115.90
ชุมแพ 1	918.50	96,831	134.50
กระนวน	436.22	81,969	184.90
แวงน้อย	282.00	39,250	139.20
ชนบท	402.00	68,018	133.10
สีชมพู	526.00	69,577	132.30
หนองเรือ	654.00	78,289	119.70
บ้านฝาง	393.00	46,583	118.50
มัญจาคีรี	969.00	91,927	94.70
ภูเวียง	1,060.00	99,414	93.80
อุบลรัตน์	485.00	36,440	75.10
กิ่ง อ.พระยืน	171.00	30,400	177.80
กิ่ง อ.แวงใหญ่	224.00	26,089	116.50
กิ่ง อ.เปือยน้อย	172.00	28,479	107.40
กิ่ง อ.เขาสวนกวาง	328.00	29,097	88.70
กิ่ง อ.ภูผาม่าน	-	13,351	-
รวม	11,423.30	1,501,814	131.5

หมายเหตุ : อำเภอชุมแพ รวมกับ กิ่งอำเภอภูผาม่าน

ที่มา : กองการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

3. การเปลี่ยนแปลงประชากร

ก. การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงปี 2518-2522 และช่วงปี 2522-2527 จากตาราง 3.20 จะเห็นว่า จังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงสูงสุด เมื่อเทียบกับการเปลี่ยนแปลงของภาค ในช่วงดังกล่าวมี 5 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมาซึ่งเป็นจังหวัดที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดของภาค มีการเปลี่ยนแปลงเมื่อเทียบกับภาค (ค่า AC) สูงสุดในช่วงปี 2518-2522 คือมีค่า AC 15.6 รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงภายในจังหวัดเอง (ค่า RC) ก็สูงสุดคือ เท่ากับ 2.9 เท่ากับจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงภายในจังหวัดสูงเช่นกัน ในช่วงปี 2522-2527 ค่า AC ของจังหวัดนครราชสีมาลดลงเหลือค่า 12.1 แสดงว่า การเปลี่ยนแปลงประชากรของจังหวัดมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงของภาคลดลง การเปลี่ยนแปลงภายในจังหวัดในช่วงปี 2522-2527 ก็ลดลงเหลือ 2.4 คือการเปลี่ยนแปลงประชากรภายในจังหวัดมีน้อยลง จังหวัดที่มีลักษณะเช่นเดียวกันนี้ ก็ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี ชัยภูมิ ศรีสะเกษ ยโสธร สกลนคร และหนองคาย

จังหวัดที่มีค่า AC เพิ่ม คือ จังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงประชากรมีบทบาทต่อภาคมากขึ้น ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น มีการเปลี่ยนแปลงสูงสุดจากค่า AC 5.2 ในช่วงแรก เพิ่มขึ้นเป็น 9.4 ในช่วงหลัง รองลงมาได้แก่ จังหวัดสุรินทร์ เพิ่มขึ้นจากค่า 3.5 ในช่วงแรก เป็น 7.6 ในช่วงหลัง และทั้งสองจังหวัดนี้ มีค่า RC คือการเปลี่ยนแปลงภายในจังหวัดสูงมากด้วย คือจังหวัดสุรินทร์เพิ่มขึ้น 1.7 จังหวัดขอนแก่นเพิ่มขึ้น 1.3 แสดงว่ามีอัตราการเพิ่มของประชากรมากขึ้นด้วย จังหวัดที่มีค่า AC เพิ่มขึ้นเล็กน้อย ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี (+0.8) ร้อยเอ็ด (+0.4) กาฬสินธุ์ (+0.3) และมหาสารคาม (+0.2)

การเปลี่ยนแปลงประชากรภายในจังหวัดขอนแก่น มีการเพิ่มของประชากรมากเป็นลำดับที่สองรองจากจังหวัดสุรินทร์ คือ ค่า RC เพิ่มขึ้น 1.3 ถ้าคิดเป็นจำนวนประชากร จะเพิ่มเป็นลำดับที่ห้าของภาค รองจากจังหวัดนครราชสีมา อุดรธานี อุบลราชธานี และจังหวัดสุรินทร์ (จากตาราง 3.20)

ตาราง 3.20 การเปลี่ยนแปลงประชากรของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
พ.ศ. 2518, 2522 และ พ.ศ. 2527

จังหวัด	จำนวนประชากร			การเปลี่ยนแปลงช่วง 2518-2522			การเปลี่ยนแปลงช่วง 2522-2527		
	พ.ศ. 2518	พ.ศ. 2522	พ.ศ. 2527	จำนวน	AC	RC	จำนวน	AC	RC
1. กาฬสินธุ์	699,149	741,969	809,373	42,820	3.4	1.5	67,404	3.7	1.8
2. ขอนแก่น	1,263,230	1,328,835	1,501,814	65,605	5.2	1.3	172,979	9.4	2.6
3. ชัยภูมิ	755,664	839,384	918,268	83,720	6.6	2.7	78,884	4.3	1.9
4. นครพนม	694,692	745,390	577,782	50,698	4.3	1.8	-167,600	-9.0	4.5
5. นครราชสีมา	1,690,916	1,886,192	2,113,276	195,276	15.6	2.9	227,306	12.1	2.4
6. บุรีรัมย์	1,030,152	1,107,818	1,249,974	77,660	6.2	1.9	142,156	4.7	2.6
7. มุกดาหาร	-	-	259,849	-	-	-	259,849	14.1	-
8. มหาสารคาม	700,592	751,657	831,340	51,061	4.1	1.8	79,683	4.3	2.1
9. ยโสธร	419,992	451,901	480,936	31,909	7.6	1.9	88,205	1.6	1.3
10. ร้อยเอ็ด	988,656	1,044,411	1,132,616	55,755	4.4	1.4	61,592	4.8	1.7
11. เลย	396,336	441,127	502,719	43,538	3.6	2.8	103,634	3.3	2.8
12. ศรีสะเกษ	957,272	1,066,287	1,169,921	137,930	8.6	2.9	102,805	5.6	1.9
13. สกลนคร	689,067	765,620	868,425	76,553	6.1	2.8	139,458	5.6	2.7
14. สุรินทร์	957,537	1,001,075	1,140,533	43,538	3.5	1.1	174,870	7.6	2.8
15. หนองคาย	599,199	661,090	744,871	61,891	4.9	2.6	83,781	4.5	2.5
16. อุตรดิตถ์	1,302,244	1,429,128	1,630,314	126,884	10.1	2.4	201,186	10.9	2.8
17. อุบลราชธานี	1,393,011	1,530,941	1,705,811	137,930	10.9	2.5	174,870	9.5	2.3
รวม	14,537,713	15,792,825	17,638,044	1,255,112	100	1.7	1,845,219	100	2.4

หมายเหตุ : AC = Absolute Change

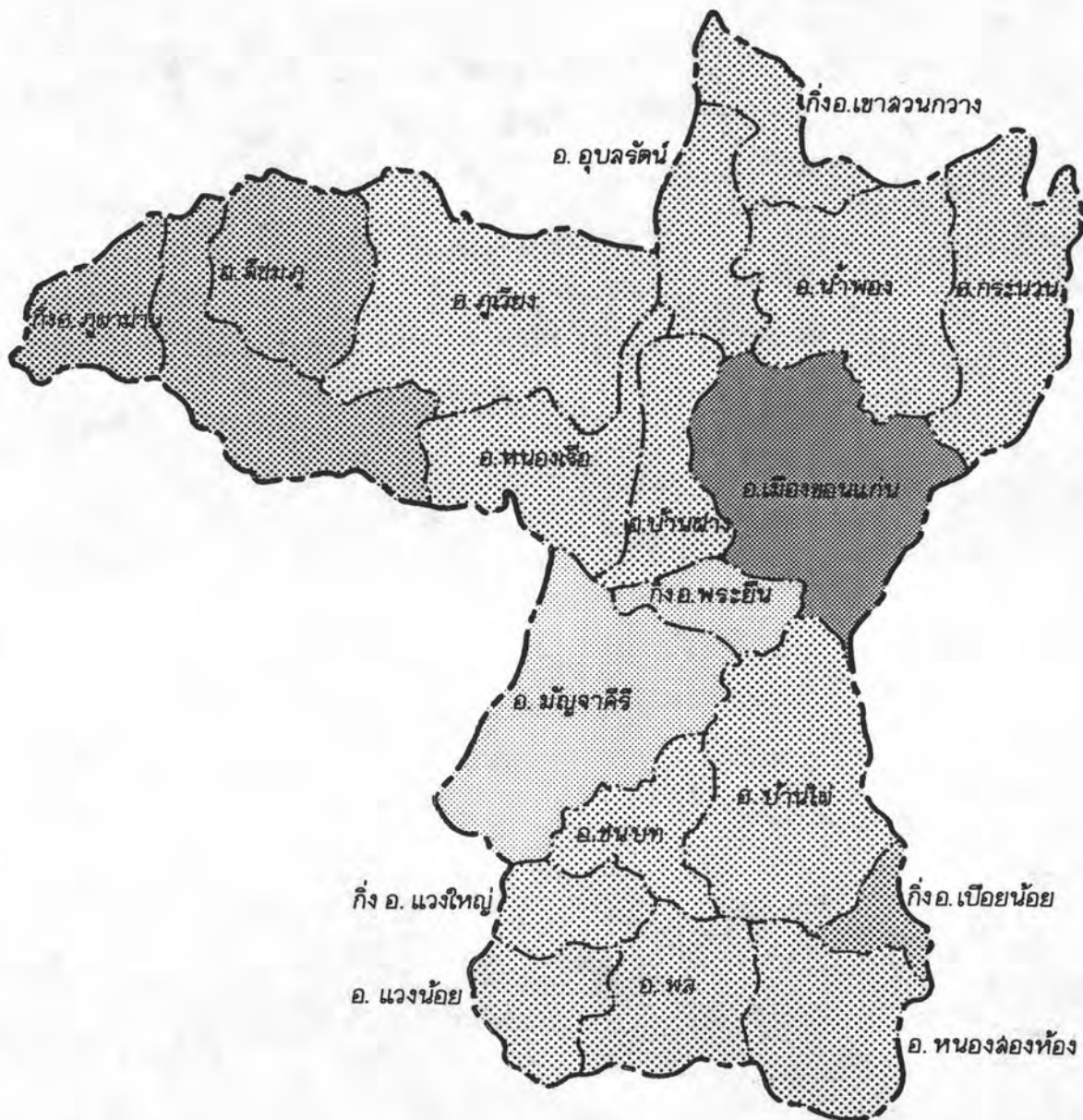
RC = Relative Change (ต่อปี)

ที่มา : กองทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ตาราง 3.21 การเปลี่ยนแปลงประชากรรายอำเภอของจังหวัดขอนแก่น
พ.ศ. 2518, 2522 และ พ.ศ. 2527

อำเภอ	จำนวนประชากร			การเปลี่ยนแปลงช่วง 2518-2522			การเปลี่ยนแปลงช่วง 2518-2527		
	พ.ศ.2518	พ.ศ.2522	พ.ศ.2527	จำนวน	AC	RC/ปี	จำนวน	AC	RC/ปี
ท.ม.ขอนแก่น	71,526	89,925	119,373	18,399	28.07	6.43	47,847	20.1	7.42
ท.ค.เมืองพล	10,595	11,332	12,955	737	1.12	1.74	2,360	0.001	2.47
ท.ค.บ้านไผ่	-	-	34,962	-	-	-	34,962	14.7	-
อ.เมืองขอนแก่น	188,045	155,753	176,863	-32,292	-49.26	-4.29	-11,182	-4.7	-0.66
อ.บ้านไผ่	140,842	123,679	107,416	-17,163	-26.18	-3.05	-33,426	-14.0	-2.64
อ.พล	80,516	63,122	68,118	-17,394	-26.54	-5.4	-12,398	-5.2	-1.71
อ.น้ำพอง	121,205	86,226	95,465	-34,979	-53.36	-7.21	-25,740	-10.8	-2.36
อ.ชุมแพ	99,018	101,309	110,182	2,021	3.08	0.51	11,164	4.7	1.25
อ.ภูเวียง	20,209	93,203	99,474	2,994	4.57	0.83	9,265	3.9	1.04
อ.ัญจำศรี	76,048	82,247	91,927	6,199	9.46	2.04	15,879	6.7	1.20
อ.หนองเรือ	65,358	75,912	78,289	10,554	16.1	4.04	12,467	5.2	1.82
อ.กระนวน	62,822	74,700	81,969	11,878	18.12	4.73	19,611	8.3	3.31
อ.หนองสองห้อง	51,178	59,273	68,018	8,095	12.35	3.95	16,480	7.2	3.00
อ.ชนบท	43,127	43,571	47,536	390	0.59	0.23	4,409	1.8	0.96
อ.สีชมพู	45,140	50,140	69,577	5,000	7.63	2.77	24,437	10.2	6.30
อ.เวียงน้อย	38,179	37,736	39,250	-443	-0.68	-0.29	1,071	0.001	0.26
อ.อุบลรัตน์	32,410	34,224	36,440	1,814	2.77	1.40	4,030	1.7	10.56
อ.บ้านฝาง	47,012	48,008	46,583	996	1.52	0.53	-429	-0.001	-0.15
กิ่ง อ.พระยืน	-	28,649	30,400	28,649	-	-	30,400	12.7	7.18
กิ่ง อ.เวียงใหญ่	-	25,934	26,089	25,934	-	-	26,089	11.9	-
กิ่ง อ.เปือยน้อย	-	16,687	18,479	16,687	-	-	18,479	7.7	-
กิ่ง อ.เขาสวนกวาง	-	27,475	29,097	27,475	-	-	29,097	12.3	-
กิ่ง อ.ภูผาม่าน	-	-	13,351	-	-	-	13,351	5.6	-
รวม	1,263,230	1,328,835	1,501,814	65,551	100.0	5.19	238,581	100.0	2.10

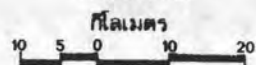

การโย้ที่ด้นในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น

แสดง : อัตราการเพิ่มประชากร ต่อ 1,000 คน พ.ศ. 2523

มาตราส่วน
1:1,000,000

แผนที่ 3.19

ที่มา : กองทะเบียน, กรมการปกครอง.

ในแต่ละอำเภอของจังหวัดขอนแก่น การเปลี่ยนแปลงในช่วงปี 2518-2527 เขตเทศบาลเมืองขอนแก่นเป็นพื้นที่ที่มีค่าการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด เมื่อเทียบกับการเปลี่ยนแปลงรวม คือ มีการเปลี่ยนแปลง (AC) เท่ากับ 20.1 รองลงมาคือ เขตเทศบาลตำบลบ้านไผ่ มีค่าการเปลี่ยนแปลงเป็น 14.7 พิจารณาเป็นรายอำเภอจะให้อำเภอที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด ได้แก่ อำเภอสีชมพู มีค่าเท่ากับ 10.2 รองลงมา ได้แก่ อำเภอกระนวน มีค่าเท่ากับ 8.3 อำเภอหนองสองห้อง มีค่าเท่ากับ 7.2 ส่วนอำเภอเมืองขอนแก่นมีจำนวนประชากรลดลง เนื่องจากมีการแยกตำบล 5 ตำบลออกไปตั้งเป็นกิ่งอำเภอใหม่ ในปี 2519

การเปลี่ยนแปลงเฉลี่ยภายในแต่ละอำเภอ มีอำเภออุบลรัตน์เป็นอำเภอที่มีการเปลี่ยนแปลงมากที่สุด คือมีค่าเป็น 10.56 รองลงมาคือ กิ่งอำเภอพระยืน อำเภอสีชมพู ซึ่งมีค่า 7.18 และ 6.30 ตามลำดับ เขตเทศบาลที่มีการเปลี่ยนแปลงภายในเขตเองสูงสุดคือ เขตเทศบาลเมืองขอนแก่น มีค่า 7.42 (จากตาราง 3.21) การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่จะมีค่าสูงในบริเวณตำบลที่อยู่ในเขตเทศบาลและเขตสุขาภิบาลของแต่ละอำเภอ

ข. ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงประชากร

1) การเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ

การเปลี่ยนแปลงประชากรตามธรรมชาติในจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเกิดจากการเกิดและการตายในระยะ 10 ปี คือ จาก พ.ศ. 2518 - พ.ศ. 2527 มีอัตราไม่สูงมากนัก ในช่วง พ.ศ. 2518 - 2525 มีอัตราการเกิดอยู่ในระหว่าง 26-29 คนต่อ 1,000 คน อัตราการตายก็มีแนวโน้มลดลงเช่นกัน ค่าเฉลี่ยในช่วง 10 ปี มีอัตราการตาย 5.3 คนต่อประชากร 1,000 คน ลดลงเป็น 4.4 คน และ 2.1 คนต่อประชากร 1,000 คน ในปี พ.ศ. 2526 และ 2527 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาภาพรวมของอัตราเพิ่มตามธรรมชาติจะมีแนวโน้มค่อนข้างลดลง อัตราการเพิ่มสูงสุด ได้แก่ ปี 2521 คือ 24 คนต่อประชากร 1,000 คน และลดลงตามลำดับจนถึงปี 2527 (จากตาราง 3.24) มีอัตราเพิ่มน้อยที่สุด คือ 14.9 คนต่อประชากร 1,000 คน

2) การเปลี่ยนแปลงโดยการย้ายถิ่น

ได้แก่ การอพยพเข้าและอพยพออกจากสาเหตุต่าง ๆ จากตาราง 3.22 จะเห็นว่า ในช่วง พ.ศ. 2523-2526 มีจำนวนการอพยพออกมากกว่าการอพยพเข้า มีใน พ.ศ. 2527 มีจำนวนการอพยพเข้ามากกว่าอพยพออก จากการวิจัยของสถาบันวิจัยประชากรและสังคมของมหาวิทยาลัยมหิดล สาเหตุของการย้ายเข้าส่วนใหญ่ เนื่องจากเข้ามาหางานทำ และเป็นการย้ายเข้าจากต่างจังหวัดมากกว่าการย้ายภายในจังหวัด รองลงมา เป็นการย้ายเนื่องจากติดตามคู่สมรส ส่วนการย้ายถิ่นออกจะเป็นการย้ายเพื่อหางานทำในกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่ได้แก่ อาชีพรับจ้าง ลูกจ้าง และกรรมกร รองลงมา เป็นการย้ายเพื่อศึกษาต่อ ราชการ หรือรัฐวิสาหกิจ (จากตาราง 3.22)

ตาราง 3.22 เหตุผลการย้ายถิ่นที่อยู่ของประชากรจังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2524

เหตุผลการย้ายถิ่น	ผู้ย้ายถิ่นชาย	ผู้ย้ายถิ่นหญิง
ประกอบอาชีพ	49.7	41.0
ติดตามคู่สมรส	7.4	32.0
ย้ายตามบิดา มารดา ญาติ	22.3	14.3
คำสั่งนายจ้าง	2.1	3.3
คำสั่งราชการ	12.7	4.9
การศึกษา	2.1	-
อื่น ๆ	2.6	1.6
ไม่ตอบ	1.1	4.9
รวม	100	100

ที่มา : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 2525

ตาราง 3.23 สาเหตุการย้ายเข้ากรุงเทพมหานครของประชากร
จังหวัดขอนแก่น ปี พ.ศ. 2524

สาเหตุการย้ายถิ่น	ร้อยละ
รับจ้าง ลูกจ้าง กรรมการ	48.6
ค้าขาย	2.9
รับราชการ รัฐวิสาหกิจ	19.0
เรียนหนังสือ	20.9
ย้ายตามคู่สมรส	3.8
ไม่ตอบ ไม่ทราบ	4.8
รวม	100.0

ที่มา : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล 2525

ผู้อพยพเข้าจะมาจากจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด คือ ร้อยละ 70.9 จังหวัดที่มีผู้อพยพเข้ามาในจังหวัดขอนแก่นมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี มี ร้อยละ 17.2 รองลงมาได้แก่ จังหวัดมหาสารคาม นครราชสีมา และชัยภูมิ คือร้อยละ 8.5 8.35 และ 8.2 ตามลำดับ จังหวัดในภาคอื่นมีจำนวนผู้อพยพเข้ามาเพียงเล็กน้อย คือจังหวัดที่มีผู้อพยพเข้ามาในจังหวัดขอนแก่นมากที่สุด ได้แก่ กรุงเทพมหานคร มีจำนวนร้อยละ 6.12 (จากตาราง 3.25)

ผู้อพยพออกจากจังหวัดขอนแก่น มีจุดหมายไปที่กรุงเทพมหานครมากที่สุด คือร้อยละ 24.8 รองลงมาเป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี ร้อยละ 11.4 จังหวัดชัยภูมิร้อยละ 7.2 และจังหวัดนครราชสีมาร้อยละ 7.2 การอพยพออกไปภาคอื่น ส่วนใหญ่จะไปจังหวัดที่มีแหล่งงานมาก เช่น สมุทรปราการ ชลบุรี กาญจนบุรี

เป็นการไปทำงานทำตามโรงงานอุตสาหกรรม หรือไร่-สวนขนาดใหญ่ และเป็นลูกจ้าง กรรมกร เป็นต้น (จากตาราง 3.26)

โครงสร้างอายุของผู้อพยพ จะอยู่ในระหว่างช่วงอายุ 20-29 ปีมากที่สุด (จากแผนภูมิ 3.4) จะเห็นว่า ผู้อพยพเข้ามายังจังหวัดขอนแก่นมากที่สุด ได้แก่ หญิงและชาย ในระหว่างช่วงอายุ 20-29 ในปี 2523 โดยผู้อพยพชายมีจำนวนมากขึ้นกว่าในปี 2513 แต่ผู้อพยพหญิงมีจำนวนลดลงจากปี 2513 ส่วนผู้อพยพออกจากจังหวัด ในปี 2523 มีผู้อพยพมากที่สุด และอยู่ในช่วงอายุ 20-29 ปี ผู้อพยพหญิงที่อพยพออกส่วนใหญ่ อยู่ในช่วงอายุ 10-19 ปี

4. การคาดประมาณประชากร

การคาดประมาณประชากรในอนาคตมีหลายวิธี การคัดเลือกวิธีการคาดประมาณ พิจารณาจากประเภทของข้อมูลที่มีอยู่ และลักษณะการเพิ่มของประชากรในอดีต จากการศึกษาถึงวิธีการต่าง ๆ ได้วิธีที่เหมาะสมที่สุดในการคาดประมาณจำนวนประชากรในอนาคตของจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ วิธี Linear Regression

กำหนดช่วงเวลาที่จะคาดประมาณให้เป็นช่วงปีที่สิ้นสุดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ คือ

- ปีสิ้นสุดของแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2529 คือ 2 ปี จาก พ.ศ. 2527
- ปีสิ้นสุดของแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 6 พ.ศ. 2534 คือ 7 ปี จาก พ.ศ. 2527
- ปีสิ้นสุดของแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 7 พ.ศ. 2539 คือ 12 ปี จาก พ.ศ. 2527
- ปีสิ้นสุดของแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2544 คือ 17 ปี จาก พ.ศ. 2527

ข้อมูลที่น่ามาใช้ในการคาดประมาณจะใช้ข้อมูลในช่วง 10 ปี คือ ระหว่าง พ.ศ. 2527 เป็นปีฐาน ผลจากการคาดประมาณจำนวนประชากร จากวิธี Linear Regression ในแต่ละช่วงปี (จากตาราง 3.27) จะได้ดังนี้

พ.ศ. 2529 มีจำนวนประชากร 1,538,640 คน เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2527
จำนวน 32,826 คน

ตาราง 3.24 อัตราการเปลี่ยนแปลงประชากรในจังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2518 - 2527

พ.ศ.	การเปลี่ยนแปลงโดยธรรมชาติ				การเปลี่ยนแปลงโดยการย้ายถิ่น			
	เกิด	ตาย	การเปลี่ยนแปลง	อัตรา (ต่อ 1,000 คน)	ย้ายเข้า	ย้ายออก	การเปลี่ยนแปลง	อัตรา (ต่อ 1,000 คน)
2518	33,368	6,854	26,514	21.0	-	-	-6,135	-0.49
2519	35,393	6,220	29,173	23.6	-	-	-50,919	-4.10
2520	34,075	6,646	27,429	21.8	-	-	-2,296	-0.18
2521	38,200	6,689	31,511	24.0	-	-	-17,720	-1.35
2522	36,519	6,232	30,287	22.8	-	-	-14,912	-1.12
2523	37,010	7,059	29,951	22.1	38,181	44,182	-6,001	-4.4
2524	36,605	6,800	29,805	21.5	49,884	52,005	-2,121	-1.53
2525	37,579	7,278	30,303	21.4	42,470	47,213	-4,743	-3.35
2526	33,635	6,560	27,075	18.6	47,688	56,619	-8,931	-6.1
2527	24,797	3,229	21,568	14.9	48,216	44,869	3,347	2.25

หมายเหตุ : - ไม่มีข้อมูล

ที่มา : กองการทะเบียน กรมการปกครอง

ตาราง 3.25 การย้ายถิ่นเข้ามาในจังหวัดขอนแก่น ระหว่าง พ.ศ. 2518 - 2523

แหล่งที่มา	จำนวนผู้ย้ายเข้า		
	รวม	ชาย	หญิง
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	27,622	16,010	11,612
อุดรธานี	6,702	3,764	2,938
มหาสารคาม	3,309	1,877	1,432
นครราชสีมา	3,253	1,929	1,324
ชัยภูมิ	3,205	1,894	1,311
เลย	2,644	1,791	853
กาฬสินธุ์	1,492	848	644
หนองคาย	1,392	773	625
ร้อยเอ็ด	1,233	721	512
อุบลราชธานี	1,133	628	505
จังหวัดอื่น ๆ ในภาค	3,253	1,785	1,468
จังหวัดอื่น ๆ นอกภาค	7,375	4,022	4,353
กรุงเทพมหานคร	2,387	1,349	1,038
จังหวัดอื่น ๆ	4,988	2,673	2,315
ไม่ทราบจังหวัด	3,996	2,429	1,547
รวม	38,973	22,461	16,512

หมายเหตุ : ไม่นับรวมผู้ย้ายถิ่นในจังหวัด และมาจากต่างประเทศ

ที่มา : สำมะโนประชากรและการเคหะ ปี 2523

ตาราง 3.26 การย้ายถิ่นออกไปยังจังหวัดและภาคต่าง ๆ ระหว่าง พ.ศ. 2518-2523

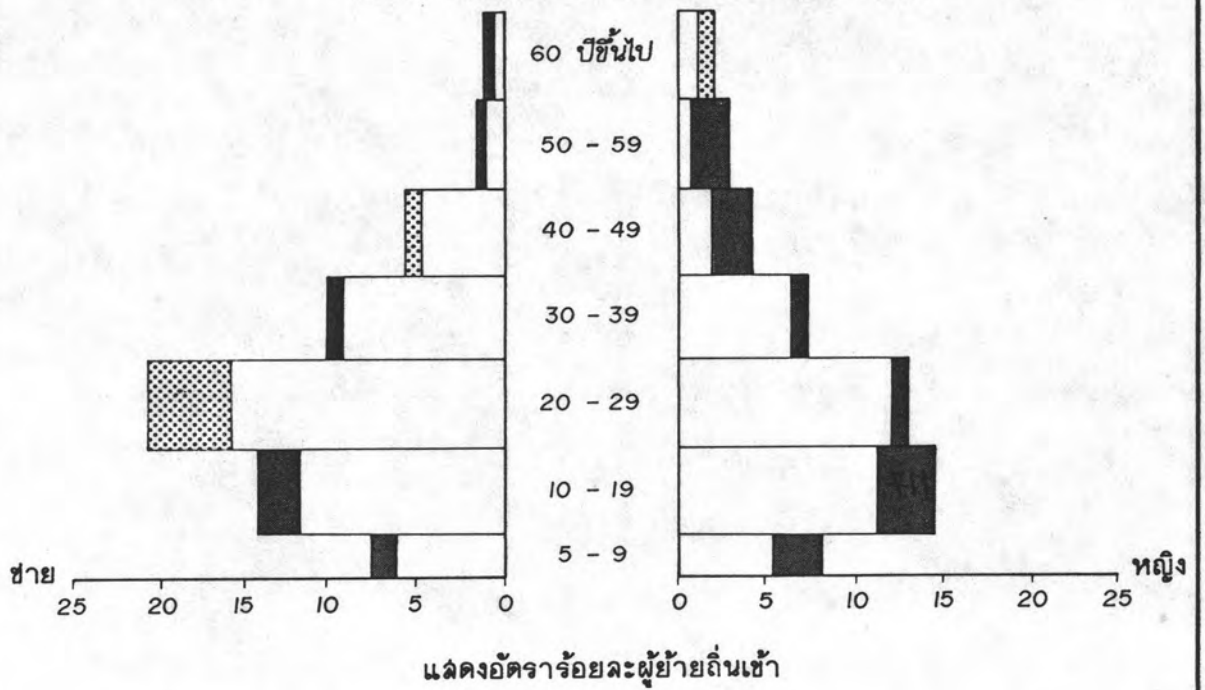
จุดปลายทาง	จำนวนผู้ย้ายออก		
	รวม	ชาย	หญิง
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	27,765	15,626	12,139
อุดรธานี	6,468	3,609	2,859
ชัยภูมิ	4,133	2,458	1,675
นครราชสีมา	4,118	1,973	2,145
เลย	3,049	1,709	1,340
มหาสารคาม	2,390	1,550	840
หนองคาย	1,940	1,084	856
กาฬสินธุ์	1,230	710	520
บุรีรัมย์	987	520	467
จังหวัดอื่น ๆ ในภาค	3,450	2,013	1,437
จังหวัดอื่น ๆ นอกภาค	29,245	16,046	13,199
กรุงเทพมหานคร	14,157	7,501	6,656
สมุทรปราการ	1,256	655	601
เพชรบูรณ์	1,149	667	482
ปราจีนบุรี	1,061	513	548
กำแพงเพชร	990	390	600
ชลบุรี	890	475	415
กาญจนบุรี	847	433	414
จังหวัดอื่น ๆ	8,895	5,412	3,483
รวม	57,010	31,672	25,338

หมายเหตุ : ไม่รวมผู้ย้ายออกที่ไปต่างประเทศ และไม่ทราบปลายทาง

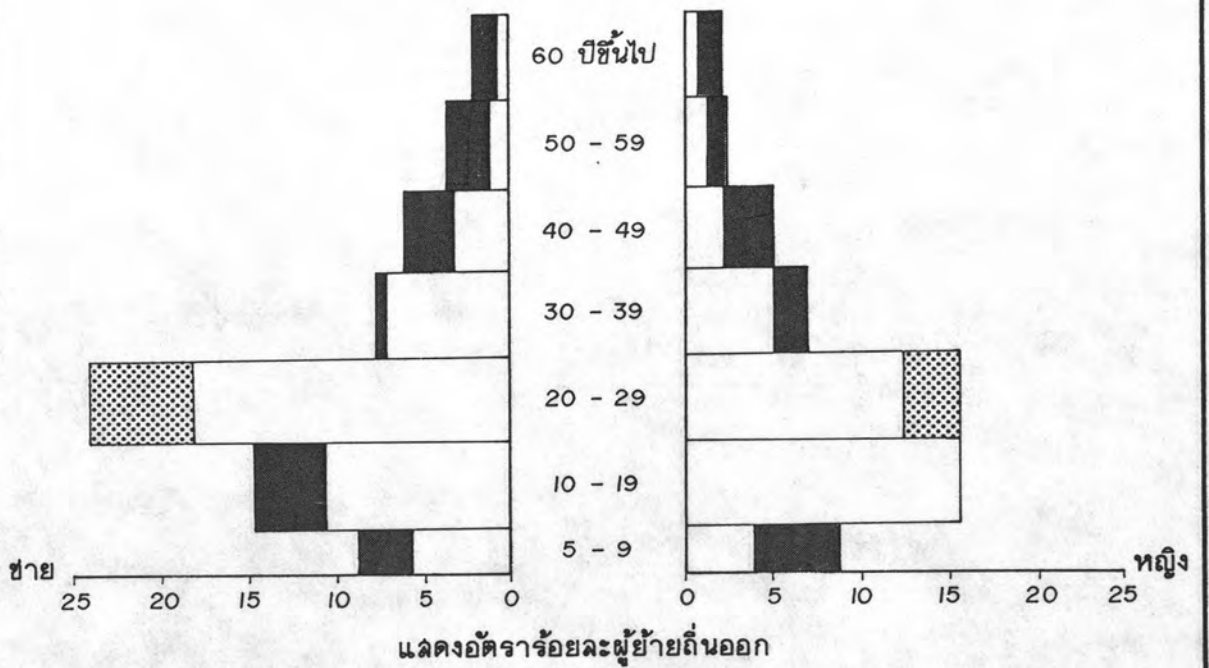
ที่มา : สำมะโนประชากรและการเคหะ ปี 2523

แผนภูมิ 3.4 แสดงอัตราส่วนผู้ย้ายถิ่นเข้า-ออก จำแนกตามอายุ, เพศ ตั้งแต่ ปี 2513 - 2523 จังหวัดขอนแก่น

แสดงอัตราร้อยละผู้ย้ายถิ่นเข้า

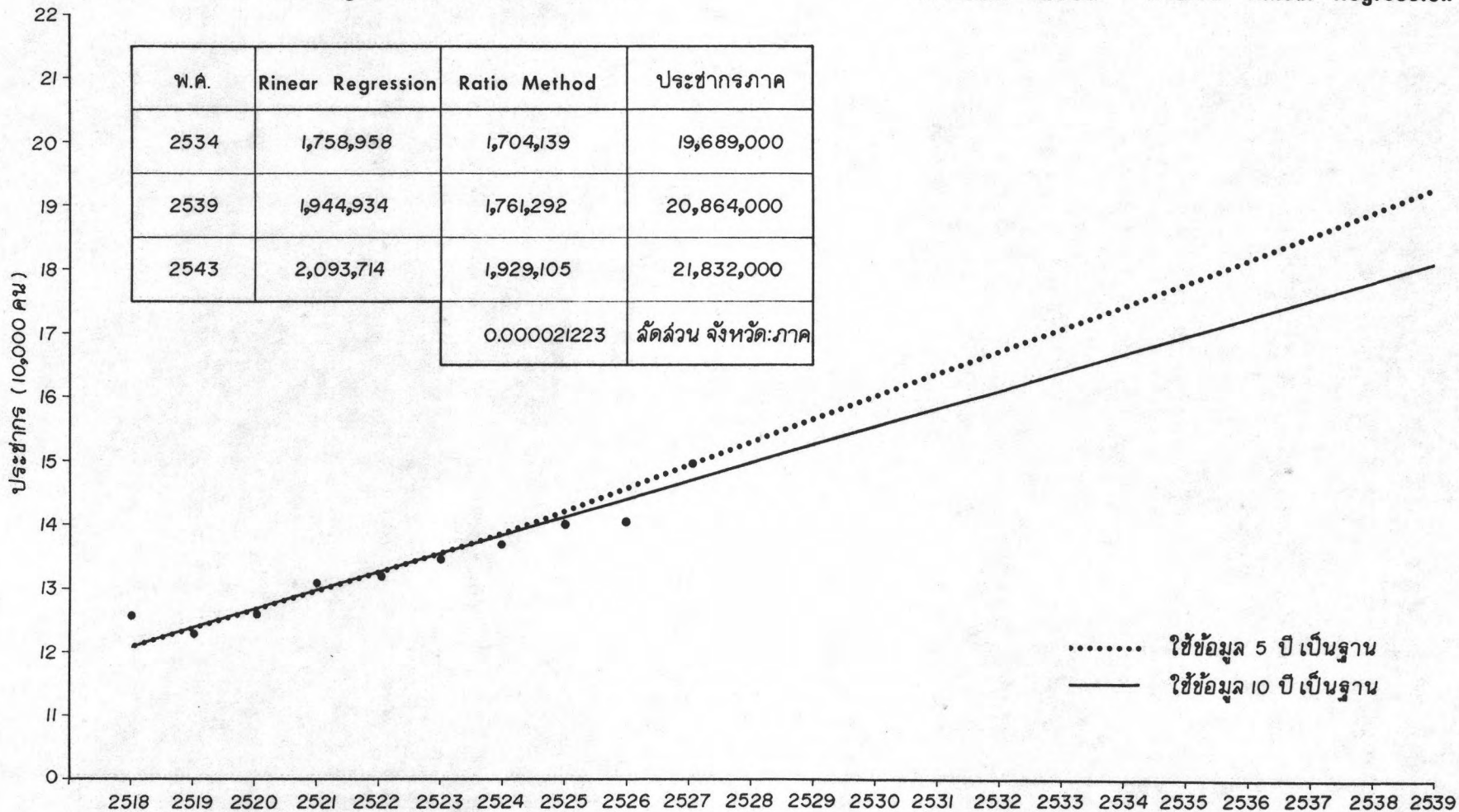
แสดงอัตราร้อยละผู้ย้ายถิ่นออก

■ ปี 2513 มากกว่า ปี 2523   ▨ ปี 2523 มากกว่า ปี 2513

ที่มา : (1) สำนักทะเบียนราษฎร และเคหะจังหวัดขอนแก่น (และอื่น ๆ) ปี 2523
 (2) สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ปี 2525

ตาราง 27 เปรียบเทียบการคาดประมาณประชากร โดยวิธี
Rinear Regression & Ratio Method

แผนภูมิ 3.5 การคาดประมาณประชากร จังหวัดขอนแก่น
พ.ศ. 2519 - 2539 โดยวิธี Rinear Regression

พ.ศ. 2534 มีจำนวนประชากร 1,681,448 คน เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2527
จำนวน 179,634 คน

พ.ศ. 2539 มีจำนวนประชากร 1,824,256 คน เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2527
จำนวน 322,442 คน

พ.ศ. 2544 มีจำนวนประชากร 1,967,064 คน เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2527
จำนวน 465,250 คน

สภาพทางสังคม

1. ประวัติความเป็นมา

แหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยประวัติศาสตร์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบกระจายอยู่ทั่วไป โดยจัดแบ่งกลุ่มอย่างกว้าง ๆ ได้คือ แหล่งโบราณคดีในแอ่งสกลนครทางตอนเหนือ และแอ่งโคราชทางตอนใต้ บริเวณจังหวัดขอนแก่นตั้งอยู่ในแอ่งโคราชตอนที่ย่านแม่บ้านชีหรือแอ่งโคราชตอนบน จากการสำรวจพบแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์หลายแห่ง เช่น แหล่งบ้านนาดี ตำบลบ้านโคก อำเภอภูเวียง แหล่งโนนทัน ตำบลพระดีย์ อำเภอเมือง แหล่งบ้านโนนชัย ตำบลโนนเมือง อำเภอเมือง เป็นต้น ลักษณะของชุมชนเป็นสังคมแบบเกษตรกรรม มีการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ มีเทคโนโลยีในการหล่อโลหะ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือ อาจจะทำนอกรายประมาณ 5,000 ปี ลงมาถึง 3,500 ปีมาแล้ว

วิวัฒนาการของชุมชนในบริเวณนี้ ตั้งแต่สมัยประวัติศาสตร์เริ่มจากชุมชนโบราณสมัยทวารวดีลงมาจนถึงดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนตั้งแต่จังหวัดขอนแก่นขึ้นไป กรากภูมิเมืองโบราณในแถบนี้หลายเมือง ส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำชี และบริเวณลุ่มน้ำสาขาของแม่น้ำชี จากการศึกษารูปถ่ายทางอากาศและการสำรวจบริเวณจังหวัดขอนแก่น พบเมืองโบราณหลายเมืองอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำพอง ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของลุ่มแม่น้ำชี เมืองโบราณสมัยทวารวดี และสมัยลพบุรีในบริเวณจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ เมืองโบราณที่วัดศรีเมืองแอม อำเภอน้ำพอง เมืองโบราณบ้านค้อท่าโพ และเมืองโบราณหนองงู อำเภอน้ำพอง เมืองชัยวาน อำเภอัญญาคีรี เมืองโบราณบ้านโนนเมือง อำเภอชุมแพ นอกจากร่องรอยของชุมชนสมัยทวารวดีแล้ว ยังมีหลักฐานที่แสดงถึงชุมชนสมัยลพบุรี ซึ่งมีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 16 ลงมา หลักฐานของชุมชนสมัยลพบุรี

ได้แก่ ซากโบราณสถาน que เรียกว่า กู่ มีอยู่ทั่วไปในจังหวัดขอนแก่น เช่น กู่ทอง ที่กิ่งอำเภอบี้อยน้อย และกู่อื่น ๆ ที่มีขนาดเล็กกว่า เช่น กู่บ้านเหล่า ที่กิ่งอำเภอพระยืน กู่บ้านนาคำน้อย อำเภอน้ำพอง เป็นต้น

ประวัติเมืองขอนแก่น

พระยาเมืองแพน โอรสของท้าวแสนแก้วบุษุม เจ้าเมืองเวียงจันทร์ ได้ข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งถิ่นฐานใหม่ หลังจากทีสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชได้โปรดเกล้า ๆ ให้เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกกับเจ้าพระยาสุรสีห์ไประงับเหตุวุ่นวายที่เมืองเวียงจันทร์ โดยข้ามมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านชีโล่ล่น ขึ้นกับเมืองสุวรรณภูมิ ต่อมา ปี พ.ศ. 2531 พระยาเมืองแพน (เพี้ยเมืองแพน) ก็แยกจากเมืองสุวรรณภูมิไปตั้งเมืองใหม่ที่ฝั่งบึงบอน ซ้ำบ้านคอนพยอม และขอขึ้นกับเมืองนครราชสีมา เจ้าเมืองนครราชสีมาจึงกราบทูลมายังกรุงเทพฯ จึงโปรดเกล้า ๆ ตั้งให้เพี้ยเมืองแพน เป็นที่ "พระนครศรีบริรักษ์บรมราชภักดี" เป็นเจ้าเมือง ยกบ้านบึงบอนเป็นเมืองขอนแก่น

เหตุที่ได้ชื่อว่า "ขอนแก่น" เนื่องจากมีเรื่องเล่าว่า ที่บ้านขาม (ปัจจุบัน คือ ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น) เป็นเขตขึ้นกับบ้านชีโล่ล่น มีตอมะขามใหญ่ต้นหนึ่งตายไปนานแล้ว ต่อมา กลับมีใบงอกขึ้นอีก ชาวบ้านจึงพร้อมใจกันสร้างเจดีย์ครอบตอมะขามต้นนี้ และบรรจุคำสอนของพระพุทธเจ้า 9 บทเอาไว้ด้วย พระเจดีย์องค์นี้ เป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านมาก เรียกกันว่า "พระเจดีย์ขามแก่น" (ปัจจุบันอยู่ในวัดเจติยภูมิ ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง) และตั้งชื่อเมืองว่า "เมืองขามแก่น" ต่อมาเรียกเพี้ยนไปเป็น "ขอนแก่น"

เมืองขอนแก่นได้ย้ายที่ตั้งเมืองหลายครั้ง จากบ้านบึงบอน ย้ายไปที่บ้านคอนพันชาติ ในปี 2352 ต่อมา ในปี 2381 ย้ายไปอยู่ริมบึงพระลับโนนทองด้านตะวันตกของบ้านโนนทัน ปี 2398 ย้ายไปอยู่ทางทิศตะวันออกของบึงพระลับโนนทอง (ปัจจุบัน คือ บ้านโนนทัน) ปี 2410 ย้ายไปตั้งที่บ้านเมืองเก่า ฝั่งบึงเมืองเก่าปัจจุบัน ต่อมาย้ายไปที่บ้านคอนนม ตำบลในเมือง ปี 2434 ย้ายไปตั้งที่บ้านทุ่ม เนื่องจากที่บ้านคอนนมไม่สะดวกในการติดต่อราชการ ต่อมา ในปี 2442 ย้ายจากบ้านทุ่มไปตั้งที่บ้านเมืองเก่าตามเดิม เพราะบ้านทุ่มกั้นคาน้ำในฤดูแล้ง ตั้งศาลากลางบริเวณริมฝั่งบึงเมืองเก่า ตำบลในเมือง อำเภอมืองขอนแก่น ในปี 2451 ย้าย

ศาลากลาง มาตั้งที่บ้านพระลับ เพราะบริเวณริมฝั่งเมืองเก่าเป็นที่ลุ่ม และมีบริเวณคับแคบ ขยายเพิ่มขึ้นไม่ได้

2. การบริการทางสังคม

ก. การศึกษา

การบริการทางด้านการศึกษาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น เป็นจังหวัดที่มีสถาบันการศึกษาในระดับต่าง ๆ มีจำนวนสูงที่สุด ทั้งการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ รองลงมาได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา และอุบลราชธานี ส่วนจังหวัดมหาสารคาม เป็นจังหวัดที่มีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของเอกชนมากที่สุด จังหวัดที่มีอัตราส่วนของจำนวนนักเรียนต่อจำนวนห้องเรียนมากที่สุด ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น ซึ่งสอดคล้องกับจำนวนสถานศึกษาของจังหวัด และสอดคล้องกับจำนวนนักเรียนในโรงเรียนเอกชนของจังหวัด ซึ่งมีจำนวนมากเป็นลำดับที่สองรองจากจังหวัดนครราชสีมา (จากตาราง 3.28) จำนวนนักเรียนในโรงเรียนเอกชน เมื่อเทียบกับจำนวนนักเรียนทั้งหมดของจังหวัด จะแสดงให้เห็นถึงฐานะทางเศรษฐกิจของประชากรในจังหวัดนั้น และโอกาสในการเลือกสถานศึกษาของประชากรได้

จากการพิจารณาอัตราส่วนนักเรียนต่อจำนวนครู จะเห็นว่าอยู่ในขั้นที่เพียงพอ คือ อัตราส่วนจำนวนนักเรียนต่อจำนวนครูทั้งจังหวัด จะได้อัตราส่วน 1 ต่อ 26 (เกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานประมาณ เป็น 1 ต่อ 27) เฉพาะในระดับมัธยมศึกษา ได้ อัตราส่วนจำนวนนักเรียนต่อครู เป็น 1 ต่อ 19 (เกณฑ์มาตรฐาน เป็น 1 ต่อ 20) นักเรียนส่วนใหญ่เข้ามาเรียนโรงเรียนในเมือง โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษา ในโรงเรียนของกรมสามัญศึกษา และโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยขอนแก่น จากตาราง 3.29 จะเห็นว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตเทศบาลมีจำนวนนักเรียนต่อห้องสูงกว่ามาตรฐาน ส่วนโรงเรียนมัธยมศึกษาที่กระจายอยู่นอกเมือง และชุมชนอำเภอต่าง ๆ มีจำนวนนักเรียนต่อห้องเรียนน้อยกว่า แต่เมื่อเฉลี่ยรวมทั้งจังหวัดแล้ว อยู่ในเกณฑ์เพียงพอ

ตาราง 3.28 แสดงจำนวนนักเรียนต่อครูและจำนวนนักเรียนต่อห้องเรียนของแต่ละจังหวัด

เขตการศึกษา	จังหวัด	ระดับประถมศึกษา		ระดับมัธยมศึกษา	
		นักเรียน : ครู	นักเรียน : ห้องเรียน	นักเรียน : ครู	นักเรียน : ห้องเรียน
9	อุดรธานี	25.60	28.70	20.02	40.04
9	หนองคาย	30.10	32.48	19.01	39.29
9	ขอนแก่น	26.08	28.30	20.17	43.09
9	สกลนคร	25.46	27.27	19.51	38.48
9	เลย	19.50	25.96	17.87	38.91
10	มหาสารคาม	28.00	28.53	20.88	42.42
10	อุบลราชธานี	27.50	28.69	19.93	41.37
10	ร้อยเอ็ด	27.10	29.23	19.40	41.07
10	กาฬสินธุ์	25.07	26.70	20.91	41.52
10	นครพนม	23.38	27.63	19.24	37.64
10	ยโสธร	21.68	25.55	19.37	37.88
11	นครราชสีมา	28.34	30.45	18.87	39.79
11	ชัยภูมิ	26.75	29.17	18.50	39.73
11	บุรีรัมย์	28.99	30.41	20.70	41.32
11	สุรินทร์	27.26	30.18	19.34	41.48
11	ศรีสะเกษ	26.67	30.00	19.84	40.33

ที่มา : รายงานผลการวิจัยโครงการวิจัยและวางแผนเพื่อพัฒนาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ตาราง 3.29 แสดงการบริการการศึกษาในจังหวัดขอนแก่น

สังกัดของสถานศึกษา	จำนวนโรงเรียน	จำนวนนักเรียน	จำนวนครู	อัตราส่วน นักเรียนต่อครู	จำนวนห้องเรียน
กรมสามัญศึกษา	43	53,750	2,664	20.17	1,169
สำนักงานประถมศึกษาจังหวัด	1,064	204,962	10,245	20.01	8,545
กรมอาชีวศึกษา	3	5,060	208	24.33	132
วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา	1	2,592	142	18.25	84
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน	66	30,766	1,503	20.47	880
เทศบาล	14	8,704	402	21.65	262
ตำรวจตระเวนชายแดน	4	324	6	54.00	8
ทบวงมหาวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยขอนแก่น)	1	5,346	983	5.44	-
ทบวงมหาวิทยาลัย (โรงเรียนสาธิต ม.ข.)	2	2,533	129	19.66	62
กรมการศึกษานอกโรงเรียน	73	16,798	845	19.83	847
การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับพื้นฐาน	-	1,270	36	35.28	36
กรมอาชีวศึกษา (ช่างฝีมือ)	1	2,263	47	48.15	61
กรมการศาสนา	10	840	85	9.88	30

ที่มา : สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดขอนแก่น

ข. การบริการสาธารณสุข

การบริการสาธารณสุขในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากสถิติของกองสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข แสดงจำนวนบุคลากรทางการแพทย์ พบว่า ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีแพทย์ทั้งหมด 701 คน แพทย์ฝึกหัด 62 คน และบุคลากรอื่นอีกรวมประมาณ 2,255 คน เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรของภาค จะได้อัตราส่วนของแพทย์ต่อประชากรเป็น 1 ต่อ 19,831 คน ซึ่งเป็นอัตราที่ต่ำมาก ในระดับจังหวัดจ. ได้จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่มีอัตราส่วนของแพทย์ต่อประชากรสูงที่สุด คือ 1 ต่อ 17,118 คน รองลงมา ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี คือ 1 ต่อ 19,976 และจังหวัดนครราชสีมา 1 ต่อ 20,262 ตามลำดับ สาเหตุที่จังหวัดขอนแก่นมีอัตราส่วนสูง สาเหตุหนึ่งคือ การที่จังหวัดขอนแก่นมีโรงพยาบาลระดับโรงพยาบาลศูนย์หลายแห่ง และมีคณะแพทยศาสตร์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งเป็นแหล่งผลิตบุคลากรทางการแพทย์โดยตรง

จังหวัดขอนแก่น มีโรงพยาบาลประจำจังหวัด 1 แห่ง คือ โรงพยาบาลขอนแก่น อยู่ในเขตเทศบาลเมืองขอนแก่น ขึ้นกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด มีบุคลากรทางการแพทย์ แบ่งเป็น แพทย์ 51 คน ทันตแพทย์ 4 คน เภสัชกร 5 คน พยาบาล 128 คน พยาบาลเทคนิค 44 คน และเจ้าหน้าที่ทางด้านสาธารณสุข อีก 588 คน นอกจากนี้ จังหวัดขอนแก่นยังมีโรงพยาบาลชุมชนอยู่ในอำเภอต่าง ๆ ทุกอำเภอ อำเภอละ 1 แห่ง รวม 19 แห่ง และมีศูนย์การแพทย์และอนามัยที่สังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอีก 14 แห่ง มีสถานอนามัย 159 แห่ง โรงพยาบาลเฉพาะโรค 3 แห่ง ได้แก่ โรงพยาบาลจิตเวช โรงพยาบาลสูติกรรม โรงพยาบาลโนนสมบูรณ์ และมีโรงพยาบาลศรีนครินทร์ ซึ่งอยู่ในสังกัดมหาวิทยาลัยขอนแก่น อีก 1 แห่ง ส่วนสถานรักษายาบาลเอกชนระดับโรงพยาบาลที่มีเพียงพักฟื้น คนไข้มีทั้งหมด 8 แห่ง และคลินิกเอกชน รวมทั้งจังหวัด 82 แห่ง ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตอำเภอเมือง คือมีจำนวนสถานรักษายาบาลถึง 17 แห่ง โดยไม่รวมศูนย์สาธารณสุข โรงพยาบาลเอกชน และโรงพยาบาลที่สังกัดส่วนราชการ ดังนั้น อำเภอเมืองจึงมีอัตราส่วนแพทย์ต่อจำนวนประชากรสูงที่สุด คือมีอัตราส่วนแพทย์ต่อประชากรเป็น 1 ต่อ 1,489 นอกจากนี้อำเภอเมืองแล้ว ในอำเภออื่นก็ยังมีอัตราส่วนแพทย์ต่อจำนวนประชากรอยู่ในเกณฑ์ต่ำทั้งสิ้น แสดงให้เห็นถึงการกระจุกตัวของแพทย์ในอำเภอเมือง

ตาราง 3.30 อัตราส่วนสถานบริการสาธารณสุขต่อจำนวนประชากรในแต่ละจังหวัด
ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2526

จังหวัด	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนแพทย์	อัตราส่วนแพทย์ต่อประชากร	อัตราส่วนเตียงต่อประชากร	อัตราส่วนสถานพยาบาลต่อประชากร
ขอนแก่น	1,592,000	93	1 : 17,118	1 : 942	1 : 72,363
อุบลราชธานี	1,698,000	85	1 : 19,976	1 : 1,257	1 : 106,125
นครราชสีมา	2,087,000	103	1 : 20,262	1 : 1,005	1 : 83,480
เลย	474,000	23	1 : 20,608	1 : 1,237	1 : 59,250
หนองคาย	754,000	29	1 : 26,000	1 : 1,657	1 : 94,250
อุดรธานี	1,581,000	60	1 : 26,350	1 : 1,463	1 : 98,812
ชัยภูมิ	924,000	34	1 : 27,176	1 : 1,701	1 : 102,666
นครพนม	847,000	30	1 : 28,233	1 : 1,728	1 : 94,111
ศรีสะเกษ	1,196,000	42	1 : 28,476	1 : 2,058	1 : 108,727
ยโสธร	492,000	17	1 : 28,941	1 : 1,789	1 : 98,400
มหาสารคาม	787,000	27	1 : 29,148	1 : 1,484	1 : 78,700
สกลนคร	843,000	27	1 : 31,222	1 : 1,319	1 : 76,636
ร้อยเอ็ด	1,107,000	35	1 : 31,628	1 : 1,732	1 : 85,153
บุรีรัมย์	1,245,000	38	1 : 32,763	1 : 1,930	1 : 124,500
กาฬสินธุ์	787,000	24	1 : 32,791	1 : 1,957	1 : 65,583
มุกดาหาร	259,849	7	1 : 37,121	1 : 938	1 : 86,616
สุรินทร์	1,077,000	27	1 : 39,888	1 : 1,850	1 : 97,909

หมายเหตุ : * ได้แก่ จำนวนสถานพยาบาลในทุกสังกัด คือ กระทรวงสาธารณสุข ราชการส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ กระทรวงอื่น และเอกชน

ที่มา : คำนวณจากสถิติการสาธารณสุข กองสถิติสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2526

ตาราง 3.31 แสดงอัตราส่วนแพทย์ต่อประชากรและเตียงต่อประชากรในแต่ละอำเภอ ปี 2528

อำเภอ	ขนาดประชากร	จำนวนแพทย์	อัตราส่วนแพทย์ ประชากร	จำนวนเตียงคนไข้	อัตราส่วนเตียงคนไข้ ต่อประชากร
เมืองขอนแก่น	296,236	199	1 : 1,489	1,654	1 : 179
บ้านไผ่	142,378	5	1 : 28,475	60	1 : 2,372
เมืองพล	81,073	5	1 : 16,215	30	1 : 2,702
น้ำพอง	95,465	3	1 : 31,822	30	1 : 3,182
ชุมแพ	96,831	4	1 : 24,207	60	1 : 1,613
ภูเวียง	99,474	1	1 : 99,474	10	1 : 9,947
มัญจาคีรี	91,927	3	1 : 30,642	30	1 : 3,064
หนองเรือ	78,289	1	1 : 78,289	10	1 : 7,828
กระนวน	81,696	6	1 : 13,661	60	1 : 1,366
หนองสองห้อง	68,018	2	1 : 34,009	10	1 : 6,801
ชนบท	47,536	2	1 : 23,768	10	1 : 4,753
สีชมพู	69,577	2	1 : 34,788	10	1 : 6,957
เวียงน้อย	39,250	2	1 : 19,625	10	1 : 3,925
อุบลรัตน์	36,440	1	1 : 36,440	10	1 : 3,644
บ้านฝาง	46,583	1	1 : 46,583	10	1 : 4,658
พระยืน	30,400	1	1 : 30,400	10	1 : 3,040
เวียงใหญ่	26,089	กำลังก่อสร้าง	-	10	1 : 2,608
เบ็ญน้อย	18,479	"	-	10	1 : 1,847
ภูผาม่าน	13,351	1	1 : 13,351	10	1 : 2,909
เขาสวนกวาง	29,097	1	1 : 29,097	10	1 : 1,335
รวม	1,501,814	240	1 : 6,257	2,054	1 : 731

หมายเหตุ : จำนวนเฉลี่ยของจังหวัดขอนแก่น จำนวนแพทย์ต่อประชากร เท่ากับ 1 ต่อ 4,697
จำนวนเตียงต่อประชากร เท่ากับ 1 ต่อ 784

ค. การรักษาความปลอดภัย

ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน สามารถพิจารณาได้จากจำนวนคดีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อเปรียบเทียบเป็นรายจังหวัด จากสถิติคดีอุกฉกรรจ์ที่เกิดขึ้นและจับได้ ในปี 2525 กับปี 2526 จะเห็นว่า คดีอุกฉกรรจ์เกิดขึ้นน้อยลงในทุกจังหวัด และสามารถจับกุมผู้กระทำความผิดได้มากขึ้น จังหวัดยโสธรเป็นจังหวัดที่มีคดีเกิดขึ้นน้อยที่สุด จังหวัดที่มีคดีเกิดมากเป็นอันดับหนึ่ง ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา รองลงมา ได้แก่ อุตรธานี อุบลราชธานี และขอนแก่นเป็นอันดับที่สี่ (ตาราง 3.32)

จะเห็นได้ว่าขนาดของเมืองมีความเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน คือ เมืองที่มีขนาดใหญ่จะมีอัตราคดีสูงกว่าเมืองที่มีขนาดเล็ก เช่น จังหวัดนครราชสีมากับจังหวัดยโสธร ซึ่งจังหวัดนครราชสีมาเป็นเมืองที่มีขนาดใหญ่กว่า ประชากรมากกว่า จึงมีโอกาสที่จะเกิดคดีต่าง ๆ ได้มากกว่าด้วย

จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดที่มีความเป็นเมืองสูง เมื่อเทียบกับจังหวัดอื่นในภาค ปัญหาความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจึงมีจำนวนมาก เช่นเดียวกับเมืองใหญ่เมืองอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเขตอำเภอเมืองจะมีจำนวนคดีทุกประเภทสูงกว่าอำเภออื่น (ตาราง 3.33)

ง. ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม

ศาสนาที่ประชากรจังหวัดขอนแก่นนับถือเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ ศาสนาพุทธ มีจำนวนถึงร้อยละ 99.69 จากข้อมูลสำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2523 รองลงมา ได้แก่ ศาสนาคริสต์ ซึ่งมีประชากรที่นับถืออยู่ใน 10 อำเภอ คือ อำเภอเมืองขอนแก่นร้อยละ 0.423 อำเภอบ้านไผ่ร้อยละ 0.754 อำเภอพลร้อยละ 0.944 อำเภอน้ำพองร้อยละ 1.244 อำเภอชุมแพร้อยละ 0.052 อำเภอภูเวียงร้อยละ 0.14 อำเภอฆ้องชัยร้อยละ 0.088 อำเภอกระนวนร้อยละ 0.05 อำเภอบ้านฝางร้อยละ 0.038 และกิ่งอำเภอพระยืนร้อยละ 1.59 ส่วนศาสนาอิสลามมีประชากรนับถือมากในอำเภอเมืองขอนแก่น คือ ร้อยละ 0.162

ตารางที่ 3.32 จำนวนคดีที่เกิดขึ้นเป็นรายจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี 2525 - 2526

ปี	จังหวัด	กาฬสินธุ์	ขอนแก่น	ชัยภูมิ	นครพนม	นครราชสีมา	บุรีรัมย์	มหาสารคาม	ร้อยเอ็ด	อุดรธานี	สงขลา	สกลนคร	สุรินทร์	หนองคาย	นครราชสีมา	นครราชสีมา	นครราชสีมา	
		กาฬสินธุ์	ขอนแก่น	ชัยภูมิ	นครพนม	นครราชสีมา	บุรีรัมย์	มหาสารคาม	ร้อยเอ็ด	อุดรธานี	สงขลา	สกลนคร	สุรินทร์	หนองคาย	นครราชสีมา	นครราชสีมา	นครราชสีมา	
2525	เกิด	127	210	225	146	471	206	76	42	111	163	147	118	157	116	230	218	69
	จับได้	35	54	57	13	175	53	42	12	36	41	24	28	35	20	55	66	7
2526	เกิด	73	162	155	88	399	120	51	40	74	117	125	94	135	85	196	176	52
	จับได้	23	57	64	14	169	59	27	18	39	36	60	30	48	30	67	68	28

ที่มา : กองวิจัยและวางแผน กรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย

ตาราง 3.33 สถิติคดีความผิดอาญาบางประเภท จังหวัดขอนแก่น พ.ศ. 2527

อำเภอ	ความผิดทางเพศ		ความผิดต่อชีวิต		ทำร้ายร่างกาย *		ลักทรัพย์		ลหุโทษ	
	เกิด	จับ	เกิด	จับ	เกิด	จับ	เกิด	จับ	เกิด	จับ
เมือง	43	35	34	8	61	46	238	105	52	50
หนองเรือ	4	4	1	1	6	6	10	8	-	-
ชุมแพ	13	10	20	4	17	10	35	21	-	-
น้ำพอง	7	2	9	-	15	10	37	22	11	11
กระนวน	9	5	8	2	8	5	31	13	196	196
บ้านไผ่	12	7	4	2	15	13	59	38	-	-
พล	3	2	6	2	6	6	35	21	-	-
หนองสองห้อง	5	2	1	-	12	3	18	8	2	2
ภูเวียง	9	5	11	5	13	2	22	11	41	41
มัญจาคีรี	3	2	3	-	14	9	32	14	41	41
ชนบท	5	2	1	-	5	4	14	5	42	32
สีชมพู	10	5	9	3	4	2	14	5	-	-
แวงน้อย	4	2	1	-	3	-	9	2	-	-
อุบลรัตน์	6	1	-	-	4	-	7	2	-	-
บ้านฝาง	6	5	-	-	10	10	9	7	39	39
พระยืน	5	2	1	-	11	4	2	1	-	-
แวงใหญ่	-	-	2	1	5	2	7	3	-	-
เปือยน้อย	-	-	-	-	-	-	2	0	-	-
เขาสวนกวาง	4	1	4	1	-	-	8	1	1	1
ภูผาม่าน	2	-	3	-	2	1	1	1	-	-

หมายเหตุ : * ข้อมูลไม่รวมเดือนกรกฎาคม 2527

ที่มา : กองวิจัยและวางแผน กรมตำรวจ

ศาสนสถานของศาสนาต่าง ๆ ในจังหวัดขอนแก่น ประกอบด้วย

- วัด	449	วัด
- สำนักสงฆ์	1,034	แห่ง
- ภิภษุ	7,337	รูป
- โบสถ์คริสต์	14	แห่ง
- สุเหร่า	3	แห่ง
- โรงเรียนพระปริยัติธรรม	239	แห่ง

นอกจากนี้ ยังมีโบราณสถาน โบราณวัตถุที่แสดงถึงวัฒนธรรมในสมัยก่อน เช่น เมืองโบราณหลายแห่งบริเวณลุ่มน้ำพอง ได้แก่ เมืองโบราณวัดศรีเอม เมืองโบราณหนองงู เมืองโบราณบ้านค้อท่าโพ เมืองชัยวาน และเมืองโบราณบ้านโนนเมือง

การพัฒนาในระดับภาคและจังหวัด

1. การพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 และฉบับที่ 6

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 มีแนวความคิดในการพัฒนาเมืองหลัก ซึ่งเป็นการจัดระบบชุมชนและรูปแบบการพัฒนาของชุมชน และเพื่อเป็นการลดความแตกต่างระหว่างชุมชนเมืองอื่น ๆ กับกรุงเทพมหานคร จังหวัดขอนแก่นเป็นจังหวัดหนึ่งที่ถูกกำหนดให้เป็นเมืองหลักของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีแนวทางการพัฒนา ดังนี้¹

ก. เสริมสร้างบทบาทและกิจกรรมที่สำคัญของขอนแก่น

โดยการพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการค้าและการบริการ ศูนย์กลางการบริหารราชการ และการศึกษา ส่งเสริมอุตสาหกรรมการเกษตรที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น อุตสาหกรรมที่สนองความต้องการในท้องถิ่น และอุตสาหกรรมในครอบครัวและอุตสาหกรรมพื้นฐานต่าง ๆ

¹สำนักงานแรงงานจังหวัดขอนแก่น, กรมแรงงาน, รายงานการบริหารแรงงานจังหวัดขอนแก่น ปีงบประมาณ 2526-2527, หน้า 72

ข. เร่งรัดพัฒนาอุตสาหกรรม โดยดำเนินการ คือ

- 1) ขยายบริการทางวิชาการแก่อุตสาหกรรมและกิจกรรมต่าง ๆ
- 2) พัฒนาการประกอบการอุตสาหกรรมขนาดย่อม
- 3) จัดตั้งเขตหรือย่านอุตสาหกรรมในท้องถิ่น
- 4) พัฒนาระบบตลาดสินค้าอุตสาหกรรม
- 5) พัฒนาระบบบริการขั้นพื้นฐานเศรษฐกิจที่จำเป็นต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม

ค. พัฒนาการเกษตรและการพาณิชย์

1) เพิ่มผลผลิตการเกษตร เพื่อให้มีวัตถุดิบสำหรับอุตสาหกรรมการแปรรูปอย่างมีประสิทธิภาพ และเร่งให้มีการปลูกป่าทดแทนเพื่ออนุรักษ์แหล่งต้นน้ำลำธาร และฟื้นฟูสภาพเสื่อมโทรมของทรัพยากรต่าง ๆ

2) พัฒนาการตลาดสินค้าเกษตร ในรูปของตลาดกลาง

ง. ส่งเสริมการท่องเที่ยวของขอนแก่น โดยดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ๆ

2. การพัฒนาตามแนวทางการพัฒนาระยะยาวของเมืองขอนแก่น

การพัฒนาเมืองขอนแก่นมีจุดมุ่งหมายให้เป็นศูนย์กลางการค้า การบริการ และเป็นศูนย์กลางการบริหารราชการ การศึกษา และวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่ง การสื่อสารของภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วย แนวทางการพัฒนาระยะยาวของเมืองขอนแก่น มีดังนี้¹

ก. ด้านเศรษฐกิจ

ขยายฐานเศรษฐกิจของเมืองให้เป็นแหล่งจ้างงาน โดยรัฐจะดำเนินมาตรการส่งเสริม คือ

¹เทศบาลเมืองขอนแก่น, กรมการปกครอง, จุดมุ่งหมายและแนวทางการพัฒนาระยะยาวเมืองขอนแก่น พ.ศ. 2528-2543, หน้า 7

- 1) พัฒนาระบบสินเชื่อระยะปานกลางและระยะยาวให้แก่อุตสาหกรรม โดยการจัดตั้งธนาคารภาคพื้น เพื่อพัฒนาระบบการเงินขึ้นในภูมิภาค และลดอิทธิพลของระบบธนาคารพาณิชย์ในกรุงเทพมหานครที่มีต่อสาขาในส่วนภูมิภาค
- 2) ขยายบริการทางวิชาการให้แก่อุตสาหกรรมและกิจการต่าง ๆ รวมถึง การให้ความรู้ด้านการจัดการ และการตลาดแก่ผู้ประกอบการขนาดย่อม ตลอดจนดำเนินการฝึกอาชีพและพัฒนาแรงงานฝีมือ เพื่อเพิ่มคุณภาพของแรงงานในเมืองขอนแก่นต่อไป
- 3) พัฒนาระบบตลาดของเมืองให้เชื่อมโยงไปสู่ผู้บริโภคในชนบท ขณะเดียวกัน ก็ส่งเสริมอุตสาหกรรมรับช่วงการผลิตขึ้นในเมือง ตามลักษณะวัตถุดิบและความได้เปรียบของภาคขึ้น
- 4) จัดตั้งย่านอุตสาหกรรมขึ้นในเมืองขอนแก่น โดยกำหนดบริเวณที่เหมาะสม และมีบริการพื้นฐานต่าง ๆ อยู่บ้างแล้ว ให้เป็นย่านอุตสาหกรรม
- 5) ระวังการให้สิทธิประโยชน์แก่การลงทุนในบริเวณกรุงเทพมหานครและ ปริมณฑลบางส่วน โดยใช้มาตรการยกเลิกระยะปลอดภาษี และสิ่งจูงใจทางการคลังอื่น ๆ พร้อมทั้ง ปรับปรุงเพิ่มสิทธิประโยชน์ให้แก่อุตสาหกรรมในส่วนภูมิภาค และในเขตส่งเสริมการลงทุนที่กำหนด ไว้ให้แก่เมืองหลักด้วย โดยมุ่งให้ความสำคัญแก่การลงทุนที่ใช้แรงงานมากกว่าเครื่องทุนแรง การ ลงทุนที่ใช้ปัจจัยการผลิตภายในประเทศและท้องถิ่น มากกว่าปัจจัยการผลิตที่นำเข้าจากต่างประเทศ ทั้งปรับปรุงวิธีการขอรับการส่งเสริมการลงทุนให้สะดวกและรวดเร็วขึ้น
- 6) ส่งเสริมการท่องเที่ยวของเมืองหลัก โดยปรับปรุงบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพสูง เน้นการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวให้มากขึ้น รักษาคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นไว้เพื่อดึงดูดใจนัก ท่องเที่ยว

ข. ด้านการพัฒนาบริการสังคม

- 1) เร่งปรับปรุงแหล่งเสื่อมโทรม โดยการยกระดับมาตรฐานและจัดสร้าง การเคหะแก่ประชาชนที่มีรายได้น้อยในเมือง

2) เน้นบริการศึกษาด้านอาชีวศึกษา และการศึกษานอกระบบให้เพียงพอ และตรงต่อความต้องการของตลาดแรงงานในภูมิภาค

ค. ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินของเมือง

โดยเร่งให้มีประกาศใช้บังคับผังเมืองรวม และผังเฉพาะของเมือง เพื่อควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินในเมืองให้มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับการขยายตัวของชุมชนเมือง ความเจริญทางเศรษฐกิจ และโครงสร้างบริการพื้นฐานด้วย

ง. ด้านการคลังและการบริหารงานของเทศบาล

1) ปรับปรุงการเก็บภาษีโรงเรือนและที่ดิน และภาษีบำรุงท้องที่ให้เป็นระบบ ภาษีทรัพย์สิน หรือปรับปรุงกฎหมายต่าง ๆ เพื่อลดข้อจำกัด และเพิ่มอัตราภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีโรงเรือนให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน และให้เทศบาลมีอำนาจในการจัดเก็บภาษีรูปแบบพิเศษเพิ่มขึ้น

2) จัดทำแผนที่และบัญชีภาษีอย่างเป็นระบบ เพื่อใช้ในการตีราคาทรัพย์สินที่เหมาะสม รวมทั้งเพิ่มทางเลือกในการหลบเลี่ยงภาษีให้มากขึ้น

3) เร่งปรับปรุงปริมาณและคุณภาพของเจ้าหน้าที่ทางเทคนิควิชาการ และการวางแผนของเทศบาล และจัดตั้งหน่วยงานวางแผนของเมืองหลักขึ้น เพื่อให้สามารถรับผิดชอบวางแผนและดำเนินงานตามโครงการต่าง ๆ ของเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

4) รัฐจะให้ความสำคัญต่อโครงการพัฒนาการขยายบริการขั้นพื้นฐานในเมือง เป็นกรณีพิเศษ โดยจัดสรรงบประมาณอุดหนุนพิเศษ และเงินกู้ให้เทศบาลเพื่อดำเนินการพัฒนาบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นเร่งด่วน

จ. ด้านกายภาพและสภาพแวดล้อม

1) ปรับปรุงและขยายระบบขนส่งหลักที่จำเป็นของเมือง ได้แก่ การพัฒนาสนามบินขอนแก่นให้ได้มาตรฐานขึ้น

2) ปรับปรุงบริการประปาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น วางแผนการผลิตให้เพียงพอ
กับความต้องการในระยะยาว โดยการทำแผนแม่บทสำหรับกิจการประปาในเมือง

3) ขยายบริการสื่อสารโทรคมนาคมให้เพียงพอกับความต้องการและความ
เจริญในอนาคต โดยอาจเปิดโอกาสให้เอกชนเข้าร่วมลงทุนด้วย

4) พัฒนาระบบระบายน้ำ การป้องกันน้ำท่วม และการสุขาภิบาล การขยาย
และปรับปรุงวิธีการเก็บขยะมูลฝอยในเมือง การปรับปรุงขยายถนน สะพาน สถานีรถโดยสาร
และบริการต่าง ๆ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5) สนับสนุนให้เอกชนมีส่วนร่วมในการลงทุนพัฒนาบริการพื้นฐานต่าง ๆ ที่
จำเป็นของเมือง เพื่อให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐ รัฐวิสาหกิจ และท้องถิ่น จะได้ผ่อนคลาย
ภาระในการลงทุนไปได้บ้าง

ข. ด้านการสร้างเอกลักษณ์ เพื่อให้เกิดความภูมิใจของประชาชนในเมืองหลัก

1) ส่งเสริมการเผยแพร่และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของเมือง

2) ให้เมืองขอนแก่นเป็นศูนย์กลางการบริหารราชการที่สำคัญของหน่วย
ราชการต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3) ส่งเสริมบทบาทขององค์กรท้องถิ่นให้มีอิสระมากขึ้น และประสานการ
ดำเนินงานขององค์กรท้องถิ่นกับหน่วยงานของรัฐให้สนับสนุนซึ่งกันและกัน

4) จัดให้มีการประชุมระดับชาติและนานาชาติในเมืองขอนแก่นให้มากขึ้น

3. โครงการพัฒนาที่สำคัญ

โครงการพัฒนาที่สำคัญในเมืองขอนแก่น ส่วนใหญ่จะเป็นโครงการที่เป็นบริการ
พื้นฐานที่จำเป็น ได้แก่ การสาธารณสุขโรคและสาธารณสุขการต่าง ๆ มีดังนี้

ก. การปรับปรุงและขยายกิจการประปาโดยการประปาส่วนภูมิภาค จัดหาแหล่งน้ำ
ดิบถาวร และขยายกำลังผลิตน้ำประปาให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน

ข. โครงการขยายเลขหมายโทรศัพท์ขององค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย ปี 2527-2531 ซึ่งจะทำให้เขตเทศบาลเมืองขอนแก่นมีโทรศัพท์ที่ใช้เพิ่มมากขึ้นถึง 7,168 เลขหมาย

ค. การปรับปรุงอุปกรณ์ไฟฟ้าสาธารณะ ให้มีสภาพใช้งานได้ดีขึ้นและปลอดภัย

ง. โครงการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานของเมือง ได้แก่ ระบบระบายน้ำหลัก โดยจัดให้มีบ่อบำบัดน้ำเสียที่บริเวณฝั่งทุ่งสร้าง การปรับปรุงถนน ทางเท้า การกำจัดขยะ การปรับปรุงและรักษาความสะอาดบริเวณตลาดสด สถานีรถโดยสาร และบริเวณทั่ว ๆ ไปในเมือง บทบาทและความสำคัญของจังหวัดขอนแก่น

บทบาทและความสำคัญของจังหวัดขอนแก่น จากการศึกษาสภาพทั่วไปทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ ประชากร และสังคม มาแล้วนั้น สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. การคมนาคมขนส่ง

จังหวัดขอนแก่นตั้งอยู่ตรงกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งไปยังจังหวัดที่อยู่โดยรอบ และเป็นทางที่จะผ่านไปสู่อำเภอต่าง ๆ ทางด้านตะวันออกของภาค ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร อุบลราชธานี มุกดาหาร และนครพนม ทางด้านเหนือของภาค ได้แก่ จังหวัดอุดรธานี และหนองคาย ทางด้านตะวันตกก็มีทางหลวงแผ่นดินเชื่อมติดต่อกับภาคเหนือของประเทศที่จังหวัดเพชรบูรณ์ การเดินทางไปจังหวัดขอนแก่นไปได้ทั้งทางรถยนต์ รถไฟ และเครื่องบิน

2. ด้านการเศรษฐกิจ

ด้านการเศรษฐกิจของจังหวัดขอนแก่น พิจารณาจากสาขาการผลิต จะมีความสอดคล้องกับระดับภาค คือ สาขาการผลิตที่สำคัญ ได้แก่ การเกษตร รองลงมา ได้แก่ การค้าส่งและค้าปลีก การบริการ และการอุตสาหกรรม ตามลำดับ โดยเฉพาะการเกษตรซึ่งเป็นการผลิตหลักของจังหวัดนั้น มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 5.3 ต่อปี สูงกว่าอัตราการขยายตัวเฉลี่ยของประเทศ มีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง และปอ

มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดในปี 2527 สาขาการบริการเป็นอันดับที่ 1 ของภาค สาขาอุตสาหกรรมมีมูลค่าเป็นอันดับที่ 2 ของภาค (รองจากนครราชสีมา) และสาขาเกษตรกรรมเป็นอันดับที่ 3 ของภาค (รองจากนครราชสีมา และอุดรธานี) อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจเฉลี่ยร้อยละ 7.8 ต่อปี

3. ด้านประชากร

จำนวนประชากรของจังหวัดขอนแก่น มีเป็นลำดับที่ 4 ของภาค (คิดเป็นร้อยละ 8.6) และมีความหนาแน่น 131.5 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร เป็นลำดับที่ 4 ของภาค อัตราการเพิ่มของประชากรในช่วงปี 2518-2527 คิดเป็นร้อยละ 1.3 ต่อปี การเพิ่มของประชากรเนื่องจากการเกิดมากกว่าการอพยพ (ตาราง ผ.3) ประชากรส่วนใหญ่จะรวมตัวกันอยู่บริเวณอำเภอที่มีเส้นทางคมนาคมสายหลักตัดผ่าน และอยู่หนาแน่นมากในเขตชุมชนเมืองขอนแก่นแต่ละอำเภอ

4. การสาธารณสุขโรคและสาธารณสุขการ

จังหวัดขอนแก่นเป็นที่ตั้งของหน่วยงานด้านการสาธารณสุขโรคระดับเขต ได้แก่ การประปาภูมิภาคเขต ศูนย์โทรศัพท์ภูมิภาคเขต และหน่วยงานด้านการสาธารณสุขในระดับเขต อีกร้อยกว่าหน่วยงาน จึงเป็นศูนย์กลางการให้บริการแก่ประชาชนในพื้นที่จังหวัดเอง และแก่พื้นที่โดยรอบที่อยู่ในข่ายการให้บริการ

5. การบริหาร

เป็นศูนย์กลางการบริหารราชการของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วยหน่วยงานบริหารราชการในระดับเขตและภาครวมกัน จำนวน 29 หน่วยงาน เป็นของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ 16 หน่วยงาน กระทรวงอุตสาหกรรม 4 หน่วยงาน กระทรวงมหาดไทย 3 หน่วยงาน กระทรวงศึกษาธิการและสำนักนายกรัฐมนตรี อย่างละ 2 หน่วยงาน และกระทรวงการคลัง กระทรวงสาธารณสุข อีกอย่างละ 1 หน่วยงาน

6. การศึกษา

การบริการด้านการศึกษาในจังหวัดขอนแก่น มีถึงระดับอุดมศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำจังหวัด และวิทยาลัยเอกชนหลายแห่ง ทำให้มีนักเรียน นักศึกษา จากจังหวัดต่างๆ ในภาค เดินทางเข้ามาศึกษาในจังหวัดขอนแก่นจำนวนมาก จังหวัดขอนแก่นจึงเป็นจังหวัดที่มีบทบาทในการศึกษาของภาคอีกจังหวัดหนึ่ง

7. การท่องเที่ยว

สถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัดขอนแก่น ไม่มีบทบาทมากนัก โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ มีเฉพาะเมืองโบราณตามอำเภอต่าง ๆ นอกจากนี้ ก็ได้แก่เขื่อนอุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่นจะมีบทบาทในด้านการให้บริการต่าง ๆ เช่น การจัดการประชุม สัมมนาของหน่วยราชการและเอกชน และสถานเริงรมย์ เช่น โรงภาพยนตร์ ไนท์คลับ ภัตตาคาร และอื่น ๆ

8. ศิลปวัฒนธรรม

จังหวัดขอนแก่นยังคงมีศิลปวัฒนธรรมพื้นเมืองอยู่มาก มีคำขวัญประจำจังหวัดว่าเป็นเมืองดอกคูณเสียงแคน มีงานประเพณีประจำปี เช่น งานประเพณีผูกเสี่ยว มีศิลปพื้นเมือง เช่น การทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย เป็นต้น

9. ชุมชนเมืองหลัก

เทศบาลเมืองขอนแก่นเป็นชุมชนเมืองหลักเร่งด่วน จำนวนหนึ่งในสองเมืองของภาค โดยถูกกำหนดให้เป็นศูนย์กลางการบริหารราชการของภาค ศูนย์กลางการค้าและบริการ ส่งเสริมอุตสาหกรรมการเกษตรที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น และเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งระดับภาค โดยให้บริการแก่จังหวัดต่าง ๆ ในภาค

จากการศึกษาบทบาทและความสำคัญของจังหวัดขอนแก่นดังกล่าว จะเห็นว่าในปัจจุบันจังหวัดขอนแก่นก็มีบทบาทและความสำคัญ ตามที่ ถูกกำหนดโดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอยู่แล้ว เพียงแต่ยังไม่เด่นชัดออกมามากนัก จึงควรจะต้องวางแผนพัฒนาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และกายภาพ ให้มีความพร้อมในการที่จะรับบทบาทเมืองหลักในระยะยาว